

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

**SOVYETLER BİRLİĞİ SONRASI TÜRKİYE
KAZAKİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİNDE
YAŞANAN GELİŞMELER**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Gulim KAZİBEKOVA

2501101243

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Sezai TEMELLİ

İstanbul 2013

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Gulim KAZİBEKOVA** Numarası : **2501101243**
Anabilim/Bilim Dalı : **Kamu Yönetimi** Tez Savunma Tarihi : **31.10.2013**
Danışman : **Yrd. Doç. Dr. Sezai TEMELLİ** Tez Savunma Saati : **13:00**

Tez Başlığı : **Sovyetler Birliği Sonrası Türkiye-Kazakistan Ekonomik İlişkilerinde Yaşanan Gelişmeler.**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / GÜÇLÜLÜĞÜ**yla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU		KABUL
Yrd. Doç. Dr. Sezai TEMELLİ		Kabul
Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Y. ÖNAL		kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
Yrd. Doç. Dr. Sedat APAK		
Yrd. Doç. Dr. İlker AKTÜKÜN		

SOVYETLER BİRLİĞİ SONRASI TÜRKİYE KAZAKİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİNDE YAŞANAN GELİŞMELER

Gulim Kazibekova

ÖZ

Bu tez çalışmasında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Kazakistan Cumhuriyeti ile Türkiye arasında yaşanan ekonomik ilişkilerin gelişimi ve bu gelişime bağlı olarak ilişkilerin etkileşimi bu tez kapsamında incelenmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti hürriyetini ilan etmesiyle başlayan Türkiye-Kazakistan resmi ilişkileri aşağı-yukarı 23 yılına yaklaşmaktadır. Bu zaman içerisinde ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilerdeki ilerlemeleri gerek Kazakistan'lı ve gerekse Türkiye'li yöneticiler ve iş insanları dile getirmektedirler. İkili ilişkilerin en çok geliştiği alanları şu şekilde özetlemek mümkündür: turizm, ticaret, ekonomik münasebetler ve eğitim. Öncelikle Kazakistan ekonomisi ele alınmış, öne çıkan sektörleri, yatırım ortamı ve dış ticaret yapısı incelenmiştir. Ardından da Kazakistan – Türkiye ekonomik ve yatırım ilişkileri değerlendirilmiş, Kazakistan'daki yabancı yatırımların sektörel ve yatırımcı ülkelere göre dağılımları Türkiye'li iş insanları tarafından gerçekleştirilen ve planlanan projeler, iş insanların karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir.

Ahahtar Kelimeler: Kazakistan, Türkiye'li iş insanların Kazakistan'daki yatırımları, Sorunlar, Etkiler

DEVELOPMENTS IN KAZAKHSTAN - TURKEY ECONOMIC RELATIONS AFTER THE SOVIET UNION

Gulim Kazibekova

ABSTRACT

In this study, development of economic relations between Turkey and the Republic of Kazakhstan after gaining its independency will be examined. The Turkey-Kazakhstan relations go back to the day of official recognition of the Republic of Kazakhstan and have been growing for 23 years. During this time Kazakh and Turkish leaders have expressed their opinions about necessary progress in different fields such as: economic, culture and politics. Bilateral relations reached their peak in following sectors: tourism, trade and economy, education. In this work priority is given to Kazakhstan's economy, industry, investments and foreign trade structure. Also, economic and investment policy between Kazakhstan and Turkey, co-operation fields, projects planned by Turkish businessmen were assessed. Problems faced by investors have also been identified and subsequently they took the place in this work.

Keywords: Kazakhstan, Turkish businessmen, investment from Turkey to Kazakhstan, Issues, Impacts

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, bağımsızlığını kazanan Kazakistan Cumhuriyeti ile Türkiye arasında yaşanan ekonomik ilişkilerin gelişimi, çeşitli sahalarda Türkiye’li iş insanlarının yatırımları incelenmiştir.

SSCB dağıldıktan sonra Orta Asya bölgesinde, yani Kazakistan’ın bulunduğu bu bölgede yeni bir jeopolitik durum ortaya çıkmıştır. Kazakistan Avrasya’da stratejik öneme sahip bir ülkedir. Bu durum, çıkarları olan birçok devlet için önemli bir noktadır. Birçok ülke Orta Asya bölgesine çok farklı nedenlerden dolayı ilgi göstermeye başlamaktadır.

Konu ile ilgili daha önceden hazırlanmış yerli ve yabancı bilimsel kaynaklar tespit ve analiz edilmiştir. Kazakistan-Türkiye ekonomik ilişkileri alanında hazırlanan birincil kaynaklar, iki devletin istatistik komitesinin tuttuğu bilgiler ayrıntılı analiz edilerek çalışmaya eklenmiştir.

Bu kapsamda Kazakistan’da faaliyet gösteren Türkiye’li işletmelerinin Kazakistan yatırımları ile ilgili literatür incelendiğinde, hemen hemen bu konuda bilimsel anlamda bir çalışmanın yapılmamış olduğu ve yapılan çalışmaların da az ve sınırlı düzeyde çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu olgu da çalışmanın önemini artırmaktadır.

Bu çalışma sırasında bana kaynak konusunda yardım eden İstanbul Ticaret Odasının Dış İlişkiler Bölümüne, Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu’nun Avrasya Bölümüne ve tez danışmanım Yrd.Doç. Sezai Temelli’ye teşekkür borçluyum.

Gulim KAZİBEKOVA

İstanbul, 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	xi

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM I

KAZAKİSTAN'IN SOSYAL VE EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ.....	4
1.1 Sosyal Göstergeler.....	4
1.1.1 Ülkenin Kısa Tarihçesi.....	5
1.1.2 Siyasi ve İdari Durum.....	8
1.1.3 Yasama.....	10
1.1.4 Yürütme.....	11
1.1.5 Coğrafi Bilgiler ve Nüfus.....	12
1.2 Ekonomik Göstergeler.....	14
1.2.1 Genel Ekonomik Durumu.....	17
1.2.2 Genel Ekonomik Yapı.....	23
1.2.3 Makro-Ekonomik Durum.....	24
1.2.4 Devlet Bütçesi.....	27
1.2.5 Kamu Harcamaları ve Bürokrasi.....	30
1.2.6 Ulusal Para Birimi Kazakistan Tengesi.....	31
1.2.7 Enflasyon, Kurlar, Rezervler ve Emisyon Hacmi.....	32
1.2.8 Kalkınma Planları.....	33
1.2.9 Salamattı Kazakistan Programı (Sağlık Sektörünün Geliştirilmesi).....	34
1.2.10 Ülke Ekonomisinde Beklentiler ve Tahminler.....	34

1.2.11 Öngörülen Küresel Ekonomik Kriz ve Alınan Tedbirler.....	35
1.2.12 İleri Teknolojiye Dayalı Sanayileşme ve Ekonominin Çeşitlendirilmesi.....	36
1.3 Devlet Geliştirme Programları.....	38
1.3.1 İstihdam 2020.....	38
1.3.2 Konut İnşaatı Programı.....	38
1.3.3 Kamu Sektörün Modernleşmesi.....	39
1.3.4 Hızlı Sanayileşme ve İnovasyon Devlet Programı.....	39
1.3.5 AK-BULAK Programı.....	39
1.3.6 Verimlilik 2020.....	40
1.3.7 Yol Haritası.....	41
1.4 Sektörler.....	42
1.4.1 Tarım.....	42
1.4.2 Sanayide Yabancı Yatırımlar.....	42
1.4.3 Ulaştırma ve Telekomünikasyon.....	43
1.5 Hizmetler (Bankacılık, Turizm, Sigortacılık, Diğer Hizmetler).....	45
1.5.1 Bankacılık.....	45
1.5.2 Turizm.....	46
1.5.3 Kredi Oranları.....	46
1.5.4 Sigortacılık.....	48
1.5.5 Aktifler.....	50

BÖLÜM II

KAZAKİSTAN TÜRKİYE EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....51

2.1 Tarihte Kazakistan – Türkiye İlişkileri.....	51
2.2 Günümüzde Kazakistan – Türkiye Ekonomik İlişkileri.....	51
2.2.1 Önemli Anlaşma ve Protokoller, KEK Toplantıları.....	58
2.2.2 Kazakistan Türkiye İş Adamları Derneği KATIAD.....	63
2.2.3 KATIAD’ın Sosyal Alandaki Faaliyetleri.....	63

2.2.4 KATIAD'ın Türkiye Kazakistan Arasındaki Ekonomi	
Köprüsü'ndeki Yeri ve Önemi.....	64

BÖLÜM III

KAZAKİSTAN'DA TÜRKİYE'Lİ ŞİRKETLER.....	68
3.1 Kazakistan'da Türkiyeli İş İnsanlarının Yatırımları.....	68
3.2 Kazakistan'da Türkiye'li Şirketlere Sağlanan İmkânlar	74
3.3 Yatırımların Sektörel Dağılımı.....	78
3.3.1 İnşaat Sektörü.....	78
3.3.2 İnşaat Sektörü ile İlgili Etkin Yayın Kuruluşları	83
3.3.3 Petrol ve Gaz Sektöründeki Şirketler.....	90
3.3.4 Ticaret ve Hizmet Sektöründeki Şirketler.....	91
3.3.5 Gıda ve Tarım Sektöründeki Şirketler.....	94
3.3.6 Bankacılık ve Mali Sektördeki Şirketler	96
3.3.7 İlaç Sektöründeki Şirketler.....	97
3.3.8 Eğitim Sektöründeki Şirketler	97
3.3.9 Turizm, Otel ve Restoranlar Sektöründeki Şirketler	99
3.3.10 İletişim ve Taşımacılık Sektöründeki Şirketler	101
3.3.11 Fuar Organizasyonu ve Sivil Toplum Örgütleri	
Sektöründeki Şirketler.....	102
3.4 Kazakistan'da Türkiye'li Yatırımcıların Sorunları.....	103
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA.....	111

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1: Coğrafi Bilgiler
- Tablo 2: Ülkedeki Etnik Grupların Nüfusa Oranı
- Tablo 3: Kazakistan Cumhuriyeti'nde Bölgelere Göre Nüfus Dağılımı
- Tablo 4: İstatistikler GSYIH 2008-2010 Yılları Arası
- Tablo 5: Enflasyon Oranı
- Tablo 6: Temel Ekonomik Göstergeler
- Tablo 7: Temel Ekonomik Göstergeler
- Tablo 8: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- Tablo 9: 2010-2011 Sektörler Artış Tablosu
- Tablo 10: Kazakistan Devlet Bütçesi
- Tablo 11: Enflasyon Oranları
- Tablo 12: Ulaştırma Araç Çeşidine Göre Yük Taşıma
- Tablo 13: Ulaştırma Araç Çeşidine Göre Yolcu Taşıma Hacmi
- Tablo 14: Kazakistan Bankalarının Genel Durumu
- Tablo 15: Bankaların Dağıttığı Krediler
- Tablo 16: Ekonomik Sektörlere Göre Bankaların Dağıttığı Krediler
- Tablo 17: Küçük İşletmelere ve Bireysel Girişimcilere Verilen Krediler
- Tablo 18: Bankacılık Sektörünün Kazakistan Ekonomisindeki Rolü
- Tablo 19: Sigorta Sektörünün Genel Yapısı
- Tablo 20: Sigorta Göstergelerinin GSYH İçindeki Yeri
- Tablo 21: Kazakistan Cumhuriyeti'nin En Büyük 5 Sigorta Şirketinin Temel Mali Göstergeleri
- Tablo 22: Aktifler
- Tablo 23: Sektörün Makroekonomik Göstergeleri
- Tablo 24: Kazakistan'ın Ülkeler Bazında İhracatı (2011-12)
- Tablo 25: Türkiye'den Kazakistan'a Yapılan İhracat (2011)
- Tablo 26: Kazakistan'ın Türkiye İle İhracatında İlk 10 Ürün (2011-12)
- Tablo 27: Kazakistan'ın Türkiye ile İthalatında İlk 10 Ürün (2011-2012)
- Tablo 28: Kazakistan'dan Türkiye'ye Yapılan İthalat (2011)
- Tablo 29: Türkiye Kazakistan Arasında Yapılan Önemli Anlaşma Protokoller

- Tablo 30: Kazakistan ile Türkiye Arasındaki Anlaşmalar Listesi
- Tablo 31: KATIAD Yönetim Kurulu
- Tablo 32: Doğrudan Yabancı Yatırım
- Tablo 33: Kazakistan Cumhuriyetine Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
Görünümü
- Tablo 34: Kazakistan Cumhuriyeti'nde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
(sektöre göre)
- Tablo 35: 2010 Yılında İş Alan Firmalar ve Projeler Listesi
- Tablo 36: Kazakistan'da Faaliyette Bulunan Türkiye'li İnşaat Firmaları - 2012
- Resim 1: Türkiye'li Müteahhitlik Firmalarınca Kazakistan'da Gerçekleştirilen Prestij
Projeler
- Tablo 37: Değerlendirilebilir Yatırım Projeleri
- Tablo 38: Petrol ve Gaz Sektöründeki Şirketler
- Tablo 39: Ticaret ve Hizmetler Sektöründeki Şirketler
- Tablo 40: Gıda ve Tarım Sektöründeki Şirketler
- Tablo 41: Bankacılık ve Mali kuruluşlar Sektöründeki Şirketler
- Tablo 42: İlaç Sektöründeki Şirketler
- Tablo 43: Turizm Sektöründeki Şirketler
- Tablo 44: İletişim ve Taşımacılık Sektöründeki Şirketler
- Tablo 45: Fuar Organizasyonu Sektöründeki Şirketler
- Tablo 46: Kazakistan'daki Sivil Toplum Kuruluşları
- Tablo 47: Karşılaşılan Temel Sorunlar

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.r.	Adı geçen rapor
a.g.t.	Adı geçen tez
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
CİCA	Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu
DYSY	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırımı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
ECO	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
GTİP	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
İGEME	İhracat Geliştirme Merkezi
İMF	Uluslararası Para Fonu
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KATIAD	Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği
KEK	Türkiye – Kazakistan Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu
KDV	Katma Değer Vergisi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KTO	Konya Ticaret Odası
OAKA	Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCMB	T.C. Merkez Bankası
TİKA	Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
WTO	Dünya Ticaret Örgütü
EIU	The Economist Intelligence Unit

GİRİŞ

Orta Asya stratejik konumundan dolayı çok eski zamanlardan günümüze kadar dünyadaki büyük güçlerin ilgisini çeken bir bölge olmuştur. Bu ilgi de doğal olarak büyük güçlerin Orta Asya ile ilgili görüşleri ve politikalarının çelişmesine neden olmuştur. Özellikle SSCB'nin dağılmasından sonra Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, v.b. ekonomik ve politik alanda bağımsız ülkelerin dünyaya yeni genç devletler olarak gelmesiyle Orta Asya'ya olan ilgi farklı boyutlar almıştır.

Yeni dünyaya gelen genç devletler, tek taraflı yönetim içinde gelişen kumanda ekonomileri, günümüzde girdiği kapalı yoldan çıkmanın çarelerini aramaya yönelmiştir. Bu sistemi tüm yönleriyle uygulayan Kazakistan da girdiği ekonomik krizden kurtulmak için ekonomik ve politik uygulamaları sorgulamaya başlamıştır.

Kazakistan ekonomik sistem tercihlerini politik ve ekonomik tecrübelerde başarılı sonuçlar gösteren piyasa ekonomisi lehine yapmıştır. Bu yüzden bağımsızlığını ilan ettikten sonra piyasa ekonomisine geçmeyi hedeflemiştir.

Ülkenin piyasa ekonomisine geçmesi istikrarsızlıktan kurtulma yolu olarak belirlenirken, bu yolun seçilmesinde belli başlı nedenler söz konusu olmuştur. Bu nedenler:

- Yönetimdeki bürokrasinin derinleşmiş olması,
- Üreticilerin ürettikleri mallara tamamen sahip olmamaları,
- Maddi teknik imkânların yetersiz oluşu,
- Milli ve manevi değerlerin yitirilmiş olması.

Bu nedenlerin ortaya çıkması Kazakistan ekonomisinin yeni bir ekonomik ve politik yapıya geçmesini gerekli kılmıştır. Bu gereklilikleri göz önünde bulundurarak 1990'lı yıllardan bu yana devletin ekonomik sistemini değiştirmek amacı ile birçok reform uygulanmıştır.

SSCB'nin dağılmasından sonra Kazakistan bazı ekonomik problemler ile karşılaştı: Bunlar üretimdeki düşüş, işsizlik ve yüksek enflasyon olarak sıralanabilir. Hükümet ekonomiyi maliye, döviz, altyapı ve sosyal krizden çıkarmak amacıyla

ekonomik reformları uygulamaya başlamıştır. Ama uygulanan ekonomik reformlar hemen sonuçlar vermemiştir.

Bağımsızlıktan bugüne kadar ekonomik alanda Kazakistan Cumhuriyeti 22 yıl öncesine göre çok daha güçlü bir ekonomiye sahip, uluslararası alanda kendisini kabul ettirmiş bir ülke konumundadır.

Bu duruma gelmesinde; devletin uyguladığı doğru ve isabetli iç ve dış politikaların, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yaptığı reformların yanısıra doğal kaynaklarının zenginliği, ucuz ve eğitilmiş işgücü, siyasi ve sosyal istikrar gibi avantajlarını kullanarak ülkeye çektiği yabancı yatırımların da büyük rolü vardır. Yabancı yatırımlar sayesinde finansal ve teknolojik destek elde edilmiş, başta petrol ve doğalgaz sektörü olmak üzere ekonominin birçok sektöründe üretim, kalite ve ihracat artışı, teknolojik modernizasyon ve altyapının geliştirilmesi sağlanmıştır.¹

Tüm bu özellikleriyle birlikte Kazakistan hükümeti tüm bu çabalarının bir sonucu olarak yabancı yatırımcıları ülkesine çekmeyi başarmıştır. Bununla paralel olarak da yabancı yatırımcı sayısı da her geçen gün hızla artmaktadır. Yabancı yatırımcılar içerisinde Türkiye'nin payı geniş yer tutmaktadır.² Türkiye, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kazakistan'ın bağımsızlığını resmen tanıyarak ilk büyükelçi tayini yapan ülke olmuştur. Ülkeye ilk giren iş insanları da Türkiye'li iş insanlarıdır. Bu durum hem iki ülke yetkililerinin desteği, hem de iki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağlar sayesinde olmuştur.³ Yoğun olarak inşaat ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren Türkiye'li şirketleri Kazakistan'ın modernleşmesinde, yeniden yapılanmasında etkin rol oynamaktadırlar. Türkiye'li şirketler bugüne kadar 15 milyar dolar civarında iş yapmışlardır. Günümüzde ise 2 milyar Dolar civarında yatırımları olan Türkiye'li şirketler her geçen gün bunu yukarıya taşımaktadırlar. 6 Ekim 2007'de Beyaz Rusya, Kazakistan ve Rusya Federasyonu Cumhuriyeti bir antlaşma imzalayarak gümrük birliği kurmuşlardır. Kazakistan'da yapılan yatırımların artmasında gümrük birliği antlaşmasının etkili olacağı düşünülmektedir.⁴

---

¹ Gulnara Bissaliyeva, **Kazakistan'da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İstihdam Üzerine Etkisi**, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2011, s.70

² Mehmet Özbal, **Türkiye Kazakistan Arasındaki Ekonomi Köprüsü'nde Kazak Türk İşadamları Derneği KATIAD'ın Yeri ve İşlevi**, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Almatı, 2012, s.1

³ Gulnara Bissaliyeva, **a.g.t.**, s. 72

⁴ Mehmet Özbal, **a.g.t.**, s.1

Gümrük birliği uyarınca Kazakistan'da faaliyet gösteren firmalar Rusya ve Belarus gibi ülkelere ürettikleri malları gümrüksüz olarak satabilmektedirler. Mevcut dünya düzeninde tüm sektörlerde ayakta kalabilmek için müşteri ihtiyaç ve beklentilerine uygun mal ve hizmet üretiminin sağlanması gereklidir. Bu da ancak kuruluşların tasarım aşamasından başlayarak, üretimin pazarlama ve satış sonrası hizmetlerine kadar tüm aşamalarını kapsayan ve sürekli gelişmeyi hedefleyen entegre yönetim sisteminin uygulanmasıyla mümkün olacaktır.

Yatırım çekmek ekonomik büyüme ve ulusal ekonomilerin rekabet gücünün en önemli belirleyicilerinden biri, aynı zamanda global üretim süreçlerine entegrasyonu kolaylaştırmaktır. Ülkenin ekonomisine yabancı yatırım akışı, beşeri sermayenin kalitesini artırabilir, iş yaratacak teknolojileri çekebilir ve ilgili endüstriler için onların yayılmasını teşvik ederek işletmelerin gelişimini hızlandırabilir.

Daha fazla ülkenin gümrük birliği ile sadece iç pazarda değil, komşu ülkeler için de tasarlanmış yatırımlar oluşturulması maksadıyla koşulların iyileştirilmesi için ciddi bir iş uygulamaktadır. Kazakistan'ın bağımsızlığından itibaren günümüze kadar olan süreç göz önünde bulundurarak bu tez çalışmasında Kazakistan ile Türkiye arasında ekonomik ilişkiler tahlil edilecektir.

Tez çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Tezin I. Bölüm'ünde Kazakistan'ın sosyal ve ekonomik göstergeleri yer almaktadır, yanı sıra genel ekonomik durumu ve ekonomik yapısına yer verilmiştir. II. Bölüm'de Kazakistan Türkiye ekonomik ilişkileri analiz edilmiş, iki devlet arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli bir yere sahip olan Kazakistan Türkiye işadamları derneği KATİAD'ın yeri ve önemi ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Son bölüm olan III. Bölüm'de ise çalışmanın önemli noktası olan Türkiye'li iş insanlarının Kazakistan'daki yatırımlarına yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde Türkiye'li iş insanları tarafından uygulanan projeler, faaliyet gösteren Türkiye'li şirketler ve bunların karşılaştıkları sorunlar ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

BÖLÜM I

KAZAKİSTAN'IN SOSYAL VE EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

1.1 Sosyal Göstergeler

Kazakistan birbirine zıt özellikleri olan bir ülkedir. Örneğin, bir yandan Orta Asya'nın coğrafi olarak en geniş, diğer yandan dünyanın kilometrekare başına düşen kişi sayısı açısından en seyrek nüfuslu ülkelerinden biridir. Çok geniş tarım arazilerine, zengin petrol ve doğal gaz, taşkömürü, bakır, demir, krom, uranyum gibi maden yataklarına sahipken, orta gelirli ülkeler grubunda yer almaktadır. Tablolardan (Tablo 1, 2, 3) da izlenebileceği gibi sosyal açıdan ülkenin en belirgin özelliği toprak büyüklüğüne oranla nüfusunun az olmasıdır.⁵

Ortalama Ömür	
Kadın	: 73,32
Erkek	: 63,51
Okuma Yazma Oranı (%)	: 99,8
Yüksek Öğrenim Kurumu Sayısı	: 149
Yüksek Öğrenimdeki Öğrenci Sayısı (Bin Kişi)	: 620,5
Hastane Sayısı	: 998
Doktor Sayısı	: 63,955
Doktor Başına Düşen Kişi Sayısı	: 261,14
Bin Kişiye Düşen Otomobil	: 205
Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	: 4
Sağlık Harcamaları / GSMH (%)	: 4,9
Karayolu Uzunluğu	: 96.018 km
Demiryolu Uzunluğu	: 15.016 km
Asgari Ücret	: 118 ABD \$ ⁶

⁵ Bekir Gövdere, Kaleli Hüseyin, “Kazakistan’daki Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 20, 2008, s.3

⁶ Sosyal Göstergeler, **İstatistik Ajansı**, www.stat.kz, 2011

1.1.1 Ülkenin Kısa Tarihçesi

Kazakistan'ın tarihi çok eski dönemlere uzanmaktadır. Kültür tarihi, en az bir milyon yıl öncesine dek gider. Nitekim arkeolojik kazılardan elde edilen buluntulara bakıldığında Kazakistan'da insanoğlunun varlığı 1-1,5 milyon yıl öncesine kadar gitmektedir.⁷

VI. yüzyılda Kazakistan toprakları, kudretli bir devlet olan Göktürk Hakanlığı'nın idaresine geçti. Geniş bir bölgede siyasi etkisini 552-744 yılına kadar sürdüren bu devlet, siyaset ve özellikle kültür alanında derin izler bırakmıştır.⁸

İslamiyet'in zuhuru ile bölgenin siyasi yapısında değişiklikler meydana gelmeye başlar. XI. yüzyıla kadar ülkenin batı kısmını Oğuzlar, doğusunu ise Kuman ve Kıpçaklar yönetir. XII. yüzyılın yarısında Harezmi, Karahitaylardan ayrılır. Moğollar 1290'da Karahitay topraklarını ele geçirir ve böyle Kazakistan, Moğolların hakimiyetine girer.

XIII. asrın başlarında Moğol İmparatorluğu'nun kurulması, Merkezi ve Orta Asya, Kazakistan ile Doğu Avrupa halkları ve devletlerinin tarihini büyük ölçüde etkiledi. Kazakistan tarihinin bu çok kritik döneminin başlangıç safhasında, Moğol ulusları, yani Cengiz oğullarının Deşti Kıpçak ile Orta Asya'daki (Maveraünnehir) idari birimleri çöktü ve bu dönemin son safhasında Kazakların kendi devletleri olan Kazak Hanlığı kuruldu.

Moğol döneminden sonra, bu bölge halkının siyasi hayatının evrimi, mahalli etnik unsurların temelinde Ak Orda, Mogulistan, Ebulhayır Hanlığı (konar-göçer Özbeklerin Devleti) ve Nogay Orda gibi birkaç devlet yapısının daha ortaya çıkmasıyla gerçekleşti.⁹

Kazak kelimesinin ortaya çıkışı ve manası hakkında çok çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Bernshtam'a göre, kazak kelimesi eski Türk boyları olan "Kasp" ile "Sak" birleşmesinden doğmuştur. Kazak kelimesi hakkındaki diğer bir görüş, etnonimin birinci kısmı "kaz" (kas) "gerçek bahadır, cesur kişiler", "hür, bağımsız, cesur insanlar" manasını taşıdığı ve ikinci kısmı, yani ak'ın eki olduğunu, böylece

⁷ Jaken Taymagambetov, D. Baygunakov, **Kazakstanın Tas Daviri Zerttelü Tarihi Men Negizgi Maseleleri**, Almatı, 2008, s.215-216

⁸ Ahmet Taşağıl, **Gök-Türkler III (682-745)**, Ankara, y.y., 2004, s.49

⁹ **Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar**, Çev: Abdulvahap Kara, Selenge Yayınları, İstanbul, 2007, s.156-157

Kazak'ın geniş bozkırlarda serbest, hür dolaşan cesaretli insanları ifade ettiği yönündedir.¹⁰ Kazaklar, VIII. yüzyılda bugünkü Kazakistan topraklarında yaşamış olan Oğuz, Kıpçak, Nayman, Karluk, Kimek, Calayır, Argın ve Daglat gibi çeşitli Türk boyları ile 13. yüzyılda bölgeye gelen Moğolların karışmasıyla meydana gelmişlerdir.

Kazak halkının özelliklerinden birisi 'cüz'lere bölünmesidir. Cüzlerin ne zaman ve nasıl meydana geldiği henüz tespit edilememekle birlikte, Kazak Cüzleri'nin her birinin kabilelerinin göç yolları ile yerleşim bölgeleri vardı. Büyük Cüz Sirderya'dan itibaren Yedisu topraklarının tamamını kapsadı. Onun içinde Üysün, Kanglı, Dulat, Alban, Suvan, Sirgeli, Istı, Oşaktı, Şapıraştı, Calayır vb. kabileler bulunmaktadır. Orta Cüz kabileleri, Merkezi Kazakistan bölgeleri ile Kuzeydoğu Kazakistan'ın bir kısmında yaşamaktadırlar. Kıpçak, Argun, Nayman, Konurat, Kerey kabileleri Orta Cüz'ü oluşturdu. Sirderya'nın aşağı kısmı, Aral Denizi kıyıları, Hazar Denizi çukurluklarının kuzey kısmı Küçük Cüz toprakları sayıldı. Küçük Cüz' e Alşın, Aday, Alaşa, Baybaktı, Cappas, Tazlar, Karasakal ve Karakesek (Alimoğlu) gibi kabileler dahil oldu.¹¹

Küçük Cüz'ün 1731 yılında Rus yönetimi altına girmesinden sonra, Kazakların direnişine karşın, Ruslar, Kazaklarla hiçbir yakınlığı bulunmayan Rus Kazaklarının da yardımıyla Orta ve Büyük Cüze ait Kazak topraklarını hakimiyetleri altına almışlardır. Ruslar, kontrollerini yavaş yavaş arttırarak, 1830'lardan itibaren Kazak topraklarını kolonize etmeye ve şehirler kurmaya başlamışlardır. Bu sıralarda Kazaklar Kenisary Kasımov önderliğinde Ruslara karşı ayaklanmışlardır.

I. Dünya Savaşı çıktığı sırada belirli ölçülerde kendi siyasi liderleri, gazeteleri ve küçük bir endüstriyel proleterya sınıfına sahip olan ve askerlik görevinden muaf tutulan Kazaklar, 1916 yılında Rus Hükümetinin Kazakları da askere alma kararı üzerine Amangeldi İmanov önderliğinde ayaklanma başlatmışlar, ancak zamanla bu ayaklanma bastırılmıştır.

1917 Ekim Devrimi hem Çarlık Rusyası'nın hakimiyetine son vermiş, hem de Kazaklar için son daha sancılı bir dönüşüm başlamıştır. Bolşeviklerin devrim sonrası

¹⁰ Canuzakov T., "Kazak Degen Söz Kaydan Şıkkın", **Culdız**, Sayı 3, 1983, s.195

¹¹ Abdulvahap Kara, Okan Yeşilot, **Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan**, İTO, İstanbul, 2011, s.27

iç savaş sırasında enerjilerini başka noktaya kaydırmış olmaları ve bölgede aktif komünistlerin azlığı nedeniyle Orta Asya halkları kendi devletlerine kavuşma umudu ile harekete geçmişlerdir.¹²

I. Dünya Savaşı 'nın getirdiği yokluk ve sıkıntılar sonucunda 1917'de Rusya' da Şubat İhtilali patlak verdi. Çar II. Nikola tahtından indirildi. Kazak aydınları demokratik sistem içinde bağımsız devlet kurabilecekleri ümidine kapıldılar. Bu amaçla Alihan Bökeyhanov, Ahmet Baytursunov ve Mir Yakub Duvlat gibi aydınlar Orenburg şehrinde 8- 13 Aralık 1917'de kurultay düzenleyerek Alaş Partisi ve Alaş Orda hükümetini kurdular. Bundan birkaç gün önce de Mustafa Çokay önderliğindeki Kazakların bir kısmı da Özbeklerle birlikte Hokand şehrinde 27 Kasım 1917'de Türkistan (Hokand) Muhtariyeti'ni ilan etti. Mustafa Çokay hem Türkistan Muhtariyeti'nin Başbakanı ve hem de Alaş Orda Hükümeti üyeliğini birlikte yürüttü. Ancak, 1917 Ekim İhtilali ile Rusya' da iktidarı ele geçiren Bolşeviklerin üstün kuvvetleri karşısında her iki hükümet de tutunamayarak 1918 yılında dağıldı. Çokay 1921 yılında İstanbul üzerinden Paris' e gidererek yerleşti. 27 Aralık 1941 günü vefat edene kadar Avrupa'da Kazakistan ve Orta Asya'nın Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığı yolundaki fikri mücadelesini sürdürdü.¹³

Komünizm, Kazaklara felaket getirmiş, açlık, göç ve ihraçlar Kazakların 1930'larda nüfusunun dört milyondan üç milyona inmesine neden olmuştur. Stalin döneminde kolektif çiftliklerin oluşturulup hayvancılıkla uğraşan Kazakların tüm varlıklarının ve sürülerinin ellerinden alınması sonucu, 1929-1934 arasında büyük bir kıtlık yaşanmış¹⁴ ve bir milyona yakın Kazak hayatını kaybetmiş, çok sayıda Kazak, Çin, Moğolistan ve Afganistan'a göç etmiştir. Öte yandan, 1929 yılında başlatılarak, sıkı bir uygulama ile 1937'de tamamlanan tarımda kolektivizasyon süreci, Çin ve Afganistan'a Kazak göçünü hızlandırmıştır. Göçebelerin yerleşik düzene zorlanmaları, 5 yıllık sanayileşme planı ve Kültürel Devrim, Kazak yaşantısını önemli ölçüde değiştirmiş, Sovyet politikalarına karşı koyanlar burjuva milliyetçileri olarak damgalanmışlar ve ağır cezalara çarptırılmışlardır. Stalin'in 1937-38

---

¹² Anar Somuncuoğlu, **Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.56

¹³ Abdulvahap Kara, Okan Yeşilot, **a.g.e.**, s.34

¹⁴ Anar Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.56

yıllarında giriştiği üst düzey devlet ve Komünist Partisi yöneticilerini tasfiye kampanyası sırasında çok sayıda Kazak komünist lider ve aydın öldürülmüştür.

Kazakistan'da hammadde ve ara malları sanayiinin gelişmesi, Rusların ve Ukraynalıların bu ülkeye göçünü hızlandırmıştır. II. Dünya Savaşı'nda Sovyet yönetimi, Volga Almanları, Kırım Tatarları, Polonyalılar ve Ukraynalılardan oluşan grupları, savaşta Almanlarla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle Kazakistan'a sürmüştür. Kafkasya ve Uzak Doğu'dan sürülen diğer halklar ve Çin'den (Uygur) gelen göçlerle etnik dağılım daha da karmaşık bir hal almıştır. Ahıska Türkleri de 1944 yılında Gürcistan'dan Kazakistan'a sürülmüşlerdir.

Kruşçev tarafından 1950'lerde uygulanmaya başlanan "Bakir Topraklar" kampanyası çerçevesinde, çok sayıda Rus ve Ukraynalı özellikle Kuzey Kazakistan'a yerleştirilmişlerdir.

Sovyet yönetiminin Kazakistan'da Baykonur Uzay Üssünü ve üssün yanı başında Leninsk kapalı şehrini kurmasının ardından, buraya çok sayıda Rus teknik personel yerleştirilmiştir.

Söz konusu nüfus hareketleri sonucunda Kazaklar kendi ülkelerinde azınlığa düşmüşlerdir.

Kazakistan, Sovyetler Birliğinin dağılma sürecine girmesi üzerine 16 Aralık 1991 günü bağımsızlığını ilan etmiştir.¹⁵

1.1.2 Siyasi ve İdari Durum

Kazakistan Anayasasında düzenlenen yürütme organı kaynağını başkanlık rejiminden almaktadır. Anayasanın 2. maddesinde ülkenin yönetim sisteminin başkanlık sistemi olduğu açıkça belirtilmektedir. Ancak Kazakistan Anayasası incelendiğinde Cumhurbaşkanının başkanlık sistemindeki başkandan ziyade daha geniş yetkilerle donatılmış olduğu hemen dikkat çekmektedir.

Kazakistan Cumhurbaşkanı devletin en üst görevlisi olup iç ve dış siyasetinin belirlenmesinde en önemli temel taşıdır. Yurttaşların, insan hakkı ve hürriyetlerinin simgesi ve garantörü özelliği taşımaktadır.¹⁶ Kazakistan'ın bağımsızlığını kazandığı

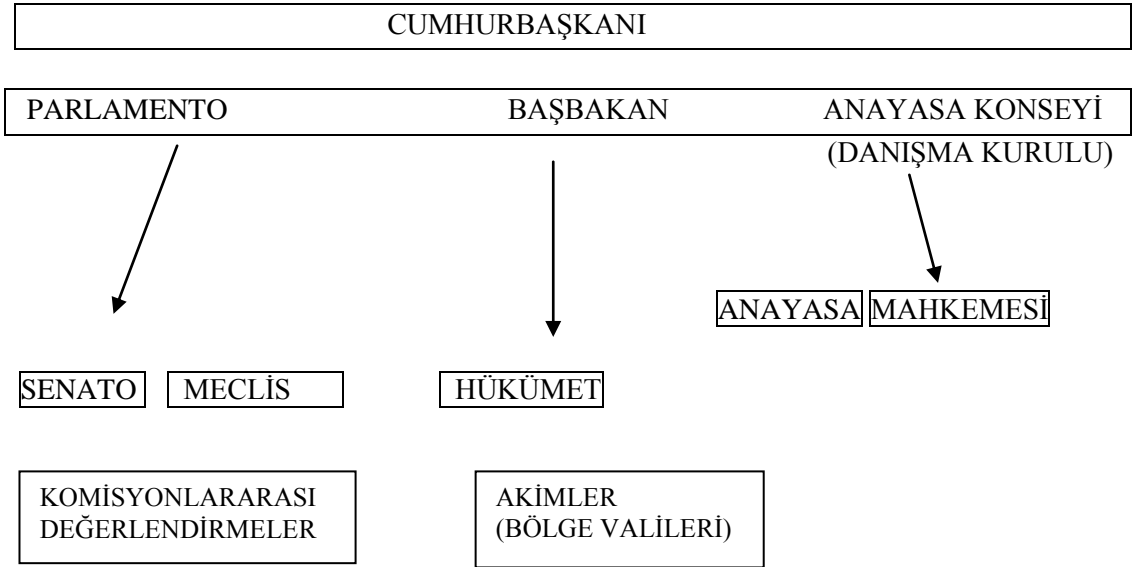
¹⁵ KTO, **Konya Ticaret Odası**, Ülke Raporu, 2008, s.2

¹⁶ Mahmut Bülbül, "Kazakistan Cumhuriyetinde Yürütme ve Yasama Fonksiyonu", **Yasama Dergisi**, Sayı:8, Ocak-Şubat-Mart-Nisan, 2008, s.69, 72

tarihten itibaren ülkeyi yönetmekte olan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, ülkenin SSCB'den ayrılma süreci daha tam bitmeden yapılan 1 Aralık 1991 tarihli seçimleri kazanarak Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.¹⁷ Aynı tarihte alınan bir kararla da devletin adı "Kazakistan Cumhuriyeti" olarak değiştirilmiştir.¹⁸

Nazarbayev, 1991 yılında göreve gelmesinin ardından 1999 yılı Ocak ayında yedi yıllığına yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Nazarbayev, 2005 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen en son Cumhurbaşkanlığı seçiminde yeniden Cumhurbaşkanlığa seçilmiştir. Nursultan Nazarbayev, ülkede günümüzdeki politik istikrarın ana unsuru konumundadır. Özellikle 1995 yılından itibaren Nazarbayev'in Kazakistan'ın politik yapısı üzerindeki etkisi giderek artmıştır.¹⁹

Kazakistan Cumhuriyeti'nin Anayasası 28 Ocak 1993 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Yeni anayasa, demokratik, laik ve üniter bir devlet yapısını öngörmektedir.

Başlıca Partiler: Nursultan Nazarbayev'in partisi Nur Otan, Anavatan Partisi; Kazakistan Halkın Kongresi Partisi, bu parti de Cumhurbaşkanı Nazarbayev'i desteklemektedir; Kazakistan Halklar Birliği, Nazarbayev'in öncülüğünde 1993'te kurulmuştur; Sosyal Demokrasi Partisi; Azat Partisi, bu parti daha ziyade etnik

¹⁷ DEİK, Kazakistan Ülke Bülteni, 2012, s. 3

¹⁸ Manaş Kozıbaev, Sattar Majıtov, **Kazakistan Cumhuriyeti**, Genel Türk Tarihi (Edit. Hasan Celal Güzel/Alı Birinci), Yeni Türkiye Yayınları, y.y., s. 195

¹⁹ Alı Koray Konca, İTO, Kazakistan Ülke Raporu, Ankara, 2012, s.3

kazaklardan oluşmakta ve Azamat Hareketi isminde milliyetçi akımı temsil etmektedir.

Zamanında aktif bir muhalif hareket olan Azamat'ın giderek zayıfladığı görülmektedir. En son yapılan Meclis seçimlerinde 3 parti meclise girmiştir. Meclis'te Nur Otan, Ak Jol ve Komünist partisi temsilci bulundurmaktadır.

1.1.3 Yasama

30 Ağustos 1995 tarihinde yapılan referandumla yeni Anayasa % 89 lehte oy ile kabul edilmiştir. Bu yeni Anayasa, demokratik, laik ve üniter devlet yapısı, Senato ve Millet Meclisinden oluşacak iki kanatlı parlamento, güçlü bir başkanlık sistemi ve Başbakanın Cumhurbaşkanı tarafından parlamentonun onayı alınarak atanmasını öngörmektedir. Devletin başı Cumhurbaşkanı'dır. Yasama, yürütme ve yargı temel güçlerinin ayrılığı prensibi kabul edilmiş ve uygulanmaktadır.²⁰

Ülke batılı bir liberal demokrasi olma yolunda kontrollü geçiş sürecini başarıyla devam ettirmektedir.²¹ Kabul edilen anayasa değişiklikleri, Kazakistan siyasal hayatının gelişmesi ve niteliksel olarak iyileşmesine güçlü bir hareket kazandırmıştır. Anayasal reformlar, Kazakistan tarihinde yeni dönemin başlangıcının alameti olmuştur.²² Demokrasilerde demokratik kurumların başında yasama organı gelmektedir. Yasama organı bir anlamda parlamento ile özdeştir. Parlamentolar yasama gücüne ve yetkisine sahip kurullardır. Parlamento kelime anlamı olarak, müzakere eden, yani bir karara varmak üzere, belli konular üzerinde konuşan heyet demektir. Parlamentolar demokratik veya antidemokratik rejime sahip olsun tüm devletlerde bulunmaktadır.²³

Parlamento, ülkenin en üst temsil organı olup, en önemli görevi kanun yapmaktır. Meclis ve senato olmak üzere ikili sisteme sahiptir. Senato üyeleri 6 yıl, meclis üyeleri 5 yıllık süreyle seçilirler ve hizmet ederler. İki kanatlı olan yasama organında, Meclis 77 sandalye, Senatodan 39 sandalye ile temsil edilir. Senato, her eyalet ve eski başkent

²⁰ BDT Ülkelerinde Demokrasiye Geçiş ve Anayasa Yapımı: **Türk Demokrasi Vakfı**, Ankara, y.y., 1993, s. 66

²¹ Gökçen Ekici, “Orta Asya’da Darbe Rüzgarı ve Kazakistan’ın Durumu”, Stratejik Analiz, Cilt: 6, Sayı: 62, Haziran 2005, s. 5

²² Yerbulat Seylehanov, “Kazakistan Yeni Gelişme Aşamasında”, (çevrimiçi), <http://www.barendergisi.com>, Ankara, Mart 2008

²³ Attila Özer, **Antidemokratik Rejimlerin Tümünde Parlamento, Diktatörün Arzularını Gerçekleştiren, Ona Yardımcı Olan Bir Kuruluşur**, Ankara, y.y., 2005, s. 218

Almatı'dan, mevcut yerel temsili organlar tarafından seçilen ikişer senatörden meydana gelmiştir. 7 senatör ise Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından atanmaktadır. Millet Meclisi üyelerinin 66'sı, ülkenin idari-bölgesel bölünmesine uygun seçim çevreleri teşkil edilmek suretiyle, yaklaşık olarak eşit sayıda seçmen tarafından seçilir. İlave 10 milletvekili, siyasi partilerin listelerinden tek ulusal seçim bölgesine göre seçilir. Senatonun yarısı her 3 yılda bir yenilenmektedir.

Parlamento, Cumhurbaşkanı tarafından teklif edilen Anayasa değişikliklerini değerlendirir, anayasal ve Kazakistan kanunlarını kabul, değiştirilmesi, kaldırılması, bütçenin kabul edilmesi, Başbakanın ve Kazakistan Ulusal Banka Başkanının onaylanması, Hükümet Programını kabul veya red etme, savaş ve barış konularının çözümü, devlet borçlanmalarının sonuçlandırılması, uluslar arası anlaşmaların sonuçlandırılması gibi pek çok görevi icra eder.

En son yapılan Meclis seçimlerinde 3 parti meclise girmiştir. Meclis'te Nurotan 83, Ak Jol 8, Komünist partisi 7 sandalye kazanmıştır. Kazakistan Anayasası'na göre, parti listelerden seçilen 98 milletvekili dışında Kazakistan Halklar Asamblesi'nden 9 milletvekili seçilmektedir.²⁴

İdari olarak Kazakistan merkeze bağlı iki şehir (Astana ve Almatı) ve 14 vilayetten oluşmaktadır. Ülkede nüfusu 1 milyondan fazla şehir sadece Almatı olup (1,4 milyon), başkent Astana'nın nüfusu resmi rakamlara göre 708.000'dir.²⁵

1.1.4 Yürütme

Otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş süreci, yeni kurulan devletler için siyasi, sosyal ve ekonomik üst üste zorlu bir süreç yaşanmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan Kazakistan'ın da karşılaştığı sorunlar bu bakımdan dikkate değer niteliktedir.

Kazakistan Anayasasının en önemli özelliklerinden birisi “güçlü yürütme” ilkesinden hareket etmiş olmasıdır. Ülkenin başkanlık sistemi olduğu Anayasanın 2. maddesinde açık bir şekilde gösterilmektedir. Ancak kuvvetler ayrılığı ilkesinin

---

²⁴ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı. Dr. Zeki Pilge, Özer Oral, Bilal Yeşiltaş, Derviş Öztürk, Ersin Güzel, Almatı, 2012, s. 28

²⁵ DEİK, Kazakistan Ülke Bülteni, 2012, s.3

kesin çizgilerle ayrıldığı başkanlık hükümet sistemi ile Kazakistan da uygulanan yönetim sistemi bazı farklılıklar taşımaktadır.

Belirli bir sistemin belirli bir topluma uygunluğu ancak o toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına tekabül etmesi ve uluslararası sistem içinde o toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ile ölçülebilir. Aslında hiçbir sistemin diğeri üzerinde kural olarak bir üstünlüğü yoktur. Sistemin üstünlüğü ve uygunluğu toplumdan topluma değişen bir durumdur.²⁶

Kazakistan Başkanlık sistemi ile birlikte üniter bir devlet yapısına sahiptir. Kazakistan başkanı, devletin başı olup; en üst görevi, devletin genel iç ve dış siyasetini belirlemek, devleti içeride ve dışarıda temsil etmektir. Başkan, hükümetin tüm birimleri arasında koordinasyonun sağlanmasını ve halka karşı görevlerinin yapılmasını temin eder.

Başbakan ve Hükümet üyeleri doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bununla birlikte Başbakan Yardımcıları ve Dışişleri, İçişleri, Savunma, Maliye Bakanları ile Devlet Güvenlik Komitesi Başkanının atanmasında Parlamentonun onayına başvurulması gereklidir.

Yürütme Cumhurbaşkanının elindedir. Başbakanlık daha ziyade ekonomik ve teknik işlerden sorumlu, Cumhurbaşkanı yardımcılığı niteliğindedir. Nursultan Abişevič Nazarbayev rekabetçi temele dayanan ve 10 Ocak 1999 ve 4 Aralık 2005 tarihlerinde yapılan seçimlerle 7'şer yıl süreyle Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 3 Nisan 2011 tarihinde sırasından önce Cumhurbaşkanı seçimleri gerçekleşmiştir. Daha sonraki dönemler için de 5+5 iki dönem devlet başkanlığı öngörülmektedir.²⁷

1.1.5 Coğrafi Bilgiler ve Nüfus

Tablo 1: Coğrafi Bilgiler

Coğrafi ve Jeopolitik Konum	
Komşuları	Kuzeyde ve batıda Rusya Federasyonu, doğuda Çin Halk Cumhuriyeti, Güneyde Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan
Sınır Uzunlukları	Rusya federasyonu 6 467 km Özbekistan 2.300 km Çin Halk Cumhuriyeti 1.460 km

²⁶ Atilla Özer, **Türklerde Devlet Anlayışı ve Demokratik Rejim**, Ankara, y.y., 2002, s. 108-109

²⁷ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s. 28

	Kırgızistan Türkmenistan	980 km 380 km
Ülke Genelinde İklim	Sert karasal iklim	
Doğal Kaynakları	(Madenler) Krom, volfram, çinko, bakır, altın, demir, kömür, petrol ve doğal gaz	
Göller	Aral, Balkaş, Zaysan, Alakol, Tengiz ve Seletitengiz Gölleri	
Denizler	Hazar Denizi	
Nehirler	Ural, Emba, Siriderya, Sarısu, İli, İrtiş	
Toplam Orman Alanı	26.4 milyon ha	

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi) <http://www.nationalbank.kz>, 2011, 1 Ocak

Tablo 2: Ülkedeki Etnik Grupların Nüfusa Oranı (%)

Etnik Grup	Oran %
Kazaklar	63,1
Ruslar	23,7
Ukraynlar	3,7
Özbekler	2,5
Almanlar	2,4
Uygurlar	1,4
Ahıska Türkleri	0,5
Diğer	2,7

Kaynak: T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı, 2012

Tablo 3: Kazakistan Cumhuriyeti'nde Bölgelere Göre Nüfus Dağılımı

№	BÖLGELER	Toplam	Şehir	Köy
1	Akmola	733.287	342.435	390.852
2	Aktöbe	776.588	477.401	299.187
3	Almatı	1.856.091	1.419.590	436.501
4	Batı Kazakistan Bölgesi	607.513	289.092	318.421
5	Atırâu	530.674	252.710	277.964
6	Jambıl	1.042.688	410.908	631.780
7	Karagandı	1.351.458	1.054.947	296.516
8	Kostanay	881.570	442.879	438.691
9	Kızılorda	698.263	294.274	403.989
10	Mangıstau	521.918	275.098	246.820
11	Güney Kazakistan Bölgesi	2.560.961	1.003.892	1.551.069
12	Pavlodar	746.046	511.753	234.293
13	Kuzey Kazakistan	589.205	238.465	350.740

	Bölgesi			
14	Doğu Kazakistan Bölgesi	1.396.805	808.508	588.297
15	Astana	746.500 (01.02.2012)	746.500	

Kaynak: T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı, 2012

Kazakistan nüfusu 2012 Ocak ayı içerisinde 24 bin kişi artarak, 1 Şubat 2012 itibariyle 16.698.000 kişi olmuştur.

Ayrıca 2012 Ocak ayında Almatı nüfusu 1.200 kişi artarak 1.451.300 kişiye ulaşmıştır. Kazakistan'ın başkenti, büyüme hızında Almatı'nın önüne geçmiştir. Astana nüfusu 3.500 kişi artarak 746.500 kişiye ulaşmıştır. Genel toplamda şehir nüfusu 13.000, köy nüfusu ise 9.000 kişi artmıştır.²⁸

1.2 Ekonomik Göstergeler

Kazakistan eski Sovyetler Birliği içinde işlenebilir toprakların beşte birine sahiptir ve önemli bir tarımsal ürün üreticisi ve ihracatçısıdır. Bunun yanı sıra, ülke önemli ölçüde maden kaynaklarına sahip olup, bu sektörde geniş çaplı maden çıkarma ve işleme kapasitesine sahiptir. Ayrıca, ülkede metalurji, ağır sanayi için gerekli makina ve makina ekipmanı, petro kimya, tarımsal ürünleri işleme ve tekstil alanında gelişmiş bir sanayi alt yapısı vardır.²⁹

Tarım en fazla istihdam sağlayan sektör olup, ülke geniş ve verimli topraklara sahiptir. Tarım alanında Kazakistan'ın çok büyük potansiyeli vardır. Ülke dünyanın başlıca tahıl üreticisi ve ihracatçılarından birisidir. Nitekim, 2011 yılında toplam hububat üretimi 27 milyon ton, buğday üretimi ise 22,7 milyon ton olarak açıklanmıştır. Ülkenin özellikle kuzey bölgelerinde çok kaliteli ve sert buğday çeşitleri yetişmektedir. Son dönemlerde hayvancılık da öne çıkmakta olup, ülkenin önemli bir et ihracatçısına dönüşmesi için adımlar atılmaktadır.³⁰

²⁸ Kazakistan Coğrafi Bilgileri, (çevrimiçi), <http://www.today.kz>, 2012

²⁹ TİKA, **Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı**, (çevrimiçi), <http://www.tika.gov.tr>, 1996, s.21

³⁰ **DEİK**, 2012, s.5

Tablo 4: İstatistikler GSYİH 2008-2010 Yılları Arası

İstatistikler	2008 yılı	2009 yılı	9/2010 yılı
GSYİH (milyar Tenge)	16.053	17.007,6	14.639,271
GSYİH (milyar \$)	137,23	115,3	99,35
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	3,80	1,2	7,5
Kişi Başına (GSYİH-MG) (\$)	8.513,5	7.257,1	-

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), <http://www.nationalbank.kz> 1 Ocak 2011

Tablo 5: Enflasyon Oranı

Tüketici Fiyat İndeksindeki Yıllık Artışı (%)	9,50	6,20	7,80
İşgücü (faal nüfus)	8.421,4	8457,9	8.657,8
İşsizlik oranı (%)	8,0	6,6	5,6

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), <http://www.nationalbank.kz> 1 Ocak 2011

Kazakistan İstatistik Ajansı'na göre, 2011 yılında toplam nüfus artışı %1,4 olarak gerçekleşmiştir. Son nüfus sayımı tarihinden itibaren (Son nüfus sayımı 2011 yılında yapılmıştı.) Kazakistan nüfusunun 233 bin kişi arttığı açıklanmıştır. Nüfus artışının en çok güney ve güney batı eyaletlerinde gözlemlendiği, Kuzey Kazakistan eyaletlerinde ise, nüfusun azaldığı belirtilmiştir.³¹

Kazakistan, Orta Asya'da işlenebilir toprakların beşte birine sahip olup önemli bir tarımsal ürün üretici ve ihracatçısıdır.

Ülke önemli ölçüde maden kaynaklarına sahip olup, bu sektörde geniş çaplı maden çıkarma ve işleme kapasitesine sahiptir. Kazakistan nihai tüketim mallarının yaklaşık %50'sini, ara mal ve hammadde ihtiyacının %75'ini ithal etmektedir. Kazakistan da konuşlandırılmış bulunan iki önemli tesis, Baikonur Uzay Merkezi ve Semipalatinsk Nükleer Silah Test Merkezi ülkenin siyasi ve ekonomik önemini artırmaktadır.³² Kazakistan 1992'deki yaşanan reformlardan sonra istikrar dönemine girmiştir.

Ayrıca, dış ülkelerle bir takım ekonomi üzerine anlaşmalar sürecine girilerek ülke için yatırım adına bir dizi ticaret imkânları ortaya çıkartılmıştır. Bundan dolayı

³¹ Nüfus Sayımı, (çevrimiçi), <http://www.newskaz.ru>, 2012

³² Orhan Sınay, "Kazakistan'ın Sosyo-Kültürel ve Sosyo Ekonomik Yapısı", İstanbul Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.44

yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi amacıyla değişik sayıda “Serbest Ekonomik Bölgeler” geliştirilmiş olup yabancı sermaye kanunu çıkarılmıştır.

Dağılmadan sonra ortaya çıkan ekonomik ve siyasi kargaşa, her cumhuriyetin kendi başının çaresine bakması gündeme gelince Kazakistan dış politikada, iki önemli aracı kullanmaya yönelmiştir.

Bunlardan ilki, uluslar arası ilişkiler açısından çok önemli olan “stratejik doğal kaynaklar” diğeri ise, özellikle Batı dünyası ve ABD açısından büyük değer verilen “nükleer güç”tür.³³

Tablo 6: Temel Ekonomik Göstergeler

Nüfus (1 Ocak 2012)(1000 kişi)	16.658.000				
İşsizlik oranı	%5.4				
Ortalama aylık ücret (Kasım 2011)	620 ABD doları				
Enflasyon (Ocak 2012 Ocak 2011'e kıyasla)	%5.9				
GSYİH (Ocak-Aralık 2011)	%7.2				
Kısa vadeli ekonomik gösterge (Ocak-Aralık 2011 Ocak-Aralık 2010'a kıyasla)	%7.1				
Yıllık Ortalama Döviz Kuru (2011)	ABD doları: 147,50 KZT EURO: 205,67 KZT				
Güncel Ortalama Döviz Kuru (03 Şubat 2012)	ABD doları: 148,61 KZT Euro: 195.08 KZT				
EKONOMİK SEKTÖRLERİN BÜYÜME ORANI (2010 yılına kıyasla)					
Sanayi	%3.5				
Tarım	%26.7				
İnşaat	%2.7				
Ticaret	%14.5				
Nakliye	%6.7				
Telekomünikasyon	%18.7				
KAZAKİSTAN'IN GAYRİ SAFİ DIŞ BORÇLARI (milyon ABD doları)					
2007 Aralık	2008 Aralık	2009 Aralık	2010 Aralık	2011 Şubat	2011 Eylül
96 893,0	107 933,4	112 782,3	118 150,8	123 187,6	122.865
KAZAKİSTAN'IN MİLLİ FONU'NUN 1 ARALIK 2011 TARİHİNDEKİ MAL VARLIKLARI					
	Milyon ABD doları	Bir önceki aya kıyasla	Yıl başına kıyasla		

³³ Ahat Andican, **Değişim Sürecinde Türk Dünyası**, Emre Yayınları, İstanbul, 1996, s. 366

GAYRİ SAFİ ULUSAL REZERVLERİ				
12.2011		29.323	(-)% 8.87	%3,71
YABANCI PARA MAL VARLIKLARI				
12.2011		25.172	(-)%10.56	(-)%0.2
ALTIN REZERVLERİ				
12.2011		4.151	% 2.94	%35.99
NET ULUSAL REZERVLERİ				
12.2011		28.764	(-)% 9.02	%3.8
KAZAKİSTAN MİLLİ FONU'NUN MAL VARLIKLARI				
12.2011		43.693	%0.98	%41.04

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası ve Kazakistan İstatistik Ajansı Verileri, (çevrimiçi), www.stat.kz, 1 Ocak 2012

1.2.1 Genel Ekonomik Durumu

1991’de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ortaya çıkan cumhuriyetlerde şimdilik siyasal planda görünmese de önemli ekonomik sorunların yaşandığı açıktır.³⁴

SSCB’nin dağılmasından sonra Kazakistan bazı ekonomik problemler ile karşılaştı: Bunlar üretimdeki düşüş, işsizlik ve yüksek enflasyon olarak sıralanabilir. Hükümet ekonomiyi maliye, döviz, altyapı ve sosyal krizden çıkarmak amacıyla ekonomik reformları uygulamaya başlamıştır. Ama uygulanan ekonomik reformlar hemen sonuçlar vermemiştir.

Bugün Kazakistan Cumhuriyeti 22 yıl öncesine göre çok daha güçlü bir ekonomiye sahip, uluslararası alanda kendisini kabul ettirmiş bir ülke konumundadır. Bu duruma gelmesinde; devletin uyguladığı doğru ve isabetli iç ve dış politikaların, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yaptığı reformların yanısıra doğal kaynaklarının zenginliği, ucuz ve eğitilmiş işgücü, siyasi ve sosyal istikrar gibi avantajlarını kullanarak ülkeye çektiği yabancı yatırımların da büyük rolü vardır.

Yabancı yatırımlar sayesinde finansal ve teknolojik destek elde edilmiş, başta petrol ve doğalgaz sektörü olmak üzere ekonominin birçok sektöründe üretim, kalite

³⁴ Mehmet Dikkaya, “Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Ekonomik İlişkileri”, **Biliğ**, Sayı: 9, Bahar 1999, s.2

ve ihracat artışı, teknolojik modernizasyon ve altyapının geliştirilmesi sağlanmıştır.³⁵ Kazakistan'ın piyasa ekonomisine geçme sürecini dört aşamaya bölerek gösterebiliriz:

1. Aşama: 1991-1995 dönemleri. Ekim 1991'de bağımsızlığını ilan eden Kazakistan 'Bağımsız Devlet Topluluğu' anlaşmasına imza koyarak, Dünya Ülkeleri içinde statüsüne kavuşmuştur. Kazakistan'da piyasa ekonomisi geçişin ilk 5 yılında Sovyet sistemi içinde kurulan ihracat piyasasının çöküşü ve büyük ölçekli Sovyet mali yardımlarının kaydedilmesi nedeniyle çok şiddetli üretim düşüşü yaşanmıştır. Sovyet Birliği'nin çöküşü, Kazakistan'ı çok büyük ölçekli, verimliliği ve rekabet gücü düşük sanayi sektörü ile baş başa bırakmış, verimliliği artırma fırsatı olmasına rağmen dünya piyasaları ile rekabete girmek üzere girişimlerin yeniden yapılmasına yavaş bir süreç olmuştur. Geniş petrol yataklarının yanı sıra çeşitli maden ve metal kaynaklarına sahip olan ülke, tarım ve hayvancılıkta da büyük bir potansiyele sahiptir. Kazakistan'da 1.225 çeşit mineral ihtiva eden 493 yatak bulunmaktadır. Ülke uranyum, krom, kurşun ve çinko yataklarının zenginliği itibarıyla dünya ikincisi; mangan itibarıyla dünya üçüncüsü, bakır itibarıyla da dünya beşincisidir. Kömür, demir ve altın rezervleri itibarıyla Kazakistan dünya sıralamasında ilk on ülke arasında yer almakta; doğalgaz, petrol ve alüminyum rezervleri itibarıyla da, sırası ile dünyada on ikinci, on üçüncü ve on yedinci sırada yer almaktadır.³⁶

Ülke ayrıca tarım ve hayvancılık alanına da büyük potansiyele mevcuttur. 1991 yılında gerçekleşen bağımsızlık öncesinde Kazakistan'ın uzmanlaşmaya dayalı Sovyet sistemi içindeki rolü buğday üretimi, metalürji ve mineral çıkarımı üzerinde yoğunlaşmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında merkezi plan ekonominin çöküşü ile birlikte Kazakistan'ın üretiminde ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Ekonomisi büyük ölçüde Rusya'ya bağlı olan bir Orta Asya ülkesi olan Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası yaşadığı durgunluk döneminde tüketim malları üretimi gibi bazı alt sanayi sektörleri büyük zarar görmüştür.³⁷

---

³⁵ Zakir Avşar, Ferruh Solak, Ayşe Yorulmaz, Ferhan Yorulmaz, **Yeni Bir Yüzyıla Doğru Türkiye Ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:64, Ankara 1993, s. 25-26

³⁶ **T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı**, DTM, Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Yapısı ve Dış Ticareti, 2008, s.180-181

³⁷ **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Orta Asya'da Değişen Dengeler ve Türkiye, y.y., Ankara, 2007, s.128

25 Ocak 1992 de Kazakistan Cumhurbaşkanlığının, piyasa ekonomisine geçiş ve ekonomisinin istikrarını sağlanması sürecinde dış ekonomik ilişkilerin düzenlenmesi hakkında bir karar açıklanmıştır. Bu kararla, hiçbir kayıt olmadan her bir işletme, dış ekonomik ilişkiler kurulabilir. İthal ve ihraç faaliyetlerinde bulunabilir, ortak yatırım yapılabilir. Yabancı ortakların kararı, devlet Ulusal Banka tarafından yurtdışına transfer edilebilir. Sadece birkaç ürünün ihracatı için Bakanlar Kurulunca izin gereklidir. Bunlar ise şunlardır:

1. Petrol ve petrol ürünleri
2. Kömür
3. Demir filizi
4. Çelik
5. Bakır, alüminyum, altın, gümüş, uranyum
6. Metalürji cürüfları
7. Diğer kıymetli metaller
8. Hububat, pamuk, yün, mineral gübreler
9. Tibet tıbbi ürünleri, ilaç hammaddeleri.

Kazakistan, eski SSCB cumhuriyetleri ve Türkiye, Yugoslavya, Çin, Çekoslovakya, Hollanda, Belçika, Japonya, Almanya, Finlandiya, Tayland'la sıkı dış ticaret ilişkilerine sahiptir. İhracata gönderilen mallar esasen hammaddelerinden ibarettir %96.³⁸

Hükümet 1993-1995 yılları için ulusal özelleştirme programı başlattı. Bu aşamalar sırasıyla:

Küçük ölçekli özelleştirmeler; küçük kurumların dükkân, restoran ve kamyon gibi varlıkların açık artırmayla ya da nakit parayla sunma ve kullanılmayan evlerin kefil şeklinde hızlı satışlarını kapsamaktadır.

Kütle özelleştirme programı; orta ve büyük girişimlerin özelleştirilmesinde kefilli müzayedeler içinden hangi halk yatırımlarının tahsis edilmiş özelleştirme yatırım senetlerinin içindeki yatırım özelleştirme fonunu olanları kapsar.

---

³⁸ İlhan Uludağ, Salih Memedov, Sovyetler Birliği Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Türk Gruplarının Sosyo-Ekonomik Analizi, **Türkiye ile İlişkileri, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği**, İstanbul, 1992, s. 288-289

Case-by-case prensibi; büyük ve stratejik işletmelerin yabancı yatırımcılara öneri sunmaktır.³⁹

2. Aşama: 1996-2000 dönemleri. Kazakistan Hükümeti, 1996-1998 programında, 1996 yılında ekonomideki küçülmenin durdurulmasını, 1997 yılından itibaren ise ekonomide büyümeyi hedeflenmekteydi. Programın başlıca ilkeleri, enflasyonun 1998'de %9-12'ye indirilmesi, ekonominin 1997 ortasında istikrara kavuşturulması ve büyümenin yeniden başlaması, reel ortalama ücretlerin 1998'de 1995 düzeyinin 1,5 katına çıkarılması, sosyal yardımların daha iyi düzenlenmesi, mali sektör ve kurumların yeniden örgütlenmesi ve özelleştirme sonrası desteklerin geliştirilmesi, yatırım faaliyetlerinin artırılması için teşvikler bulunması ve yatırımların rekabet gücü yüksek ürünlere yönlendirilmesi, mali disiplinin güçlendirilmesi, bölgesel politikaların geliştirilmesi ve yerel idarelerin icra gücünün artırılması şeklinde özetlenebilir. Bu beklentiler doğrulayacak şekilde, Kazakistan'ın GSYİH'daki düşüşü 1996 yılında durdurulmuş, 1997 yılında ise ekonomide az da olsa büyüme gerçekleşmiştir.⁴⁰

3. Aşama: 2001-2006 dönemleri. 2001 yılında Kazakistan ekonomisi reel sektörde olumlu gelişmeler olmuştur. Ocak- Aralık 2001'de sanayi üretim hacmi cari fiyatlarda 1,985 milyar Tenge'yi bulmuş, yani Ocak- Aralık 2000'e göre %13,5 artış göstermiştir. Madencilikte üretim hacmi, 2000'in aynı dönemine kıyasla %17, imalat sanayi %14,8 elektrik, gaz üretimi ve dağıtım ise %3,3 artış göstermiştir. 2001 yılında tarım gayri safi hâsılası cari fiyatlarında 535,2 milyar Tenge'yi bulmuş olup, 2000'e kıyasla %16,9 artmıştır. Sabit sermaye yatırımın tutarı 2001 yılında 775,7 milyar Tenge'yi bulmuş, bir önceki yılın aynı dönemine göre %21 artış göstermiştir. 1 Ocak 2002'ye göre, Kazakistan'da 156,420 şirket kurulmuş olup, bunların 122,9482'i faaliyette bulunmaktadır. Faaliyette bulunan şirketlerin 111,415'ini küçük şirketler oluşturmaktadır.

2000 yılında 16,5 milyar ABD Doları olan dış ticaret hacmi 2001 yılında 17,9 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Aralık 2000'de tüketici fiyatlar endeksinde yıllık değişim oranı %10 olarak gerçekleşmiştir. Aralık 2001'de ise yıllık

³⁹ TCMB, Kazakhstan, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 1995, s. 21

⁴⁰ OECD Global Forum On International Investment, New Horizon Sand Policyhallenges For Foreign Direct Investment In The 21st Century: **Foreign Direct Investment In Kazakhstan**, Mexico City, Mexico, (çevrimiçi), <http://www.oecd.org/dataoecd/24/16/2422618.pdf>, 26-27 November, 2001

değişim oranı %6,4 olup fiyatlarda düşüş kaydedilmiştir. 2001 yılında gayri safi yurt içi hâsıladan tarım %8,7, sanayi %32,0, inşaat %5,4, ticaret %11,8, ulaştırma %10,9'luk pay almıştır. 2000 yılında %13,5 olan ortalama yıllık enflasyon oranı, 2001 yılında %8,7'ye düşmesine rağmen, paranın satın alma gücü artış oranı kademeli olmuştur.

Kriz sonrasında ekonomiyi güçlendirme amacıyla günümüzde de devam etmekte olan birtakım önlemlere başvuran Kazakistan'ın amacı, ülkedeki enerji sektörleri dışındaki sektörleri de geliştirerek, ekonomide çeşitlilik sağlamak, petrole ve dünya petrol fiyatlarında olan aşırı bağımlılığı kırmaktır. Bu amaçla, 2003 yılında, 2003-2013 dönemini kapsayacak olan 'Endüstriyel Yenilenme ve Kalkınma Programı' uygulamaya konmuştur. 2001-2006 dönemi ise Kazakistan için yeniden doğuş dönemine denk gelmektedir. Kazakistan'ın büyük petrol kaynaklarına yatırım yapan yabancı şirketler sayesinde ekonomik anlamda şaha kalkan ülkenin GSYİH2'si, aşağıda yer alan tablodan da görülebileceği üzere yıllık ortalama %9 gibi bir büyüme rakamına ulaşmıştır. Özellikle son yıllarda meydana gelen enerji fiyatlarındaki rekor artışlara rağmen 2005 yılı büyüme oranının %9,4'te kalmasının altında petrol sektöründeki kapasite kısıtlamaları ile devlet müdahalesinin artan olumsuz etkisinin yattığına inanılmaktadır. 2006 yılında %10,6 büyüyen ülke ekonomisinin, 2007 yılında da %9,5 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.⁴¹

2001 yılından beri tek haneli olan enflasyon oranı, 2005 yılında Kazakistan Ulusal Bankasının tahmini olan % 5-7 oranını aşarak %7,6 olarak gerçekleşmiştir. Şubat 2006 rakamları itibarıyla ise %8,6'ya ulaşan enflasyon rakamlarındaki bu artışın arkasında yatan sebepler; maaşlarda meydana gelen yüksek artış, petrolle ilgili sektörlerin yüksek gelirleri ve banka kredilerindeki yüksek artıştır. Diğer taraftan, üretici fiyat endeksinin %21 oranında artarak son beş yıldaki en yüksek seviyesine ulaşmasının altında yatan neden ise endeksin ağırlılık olarak petrol ve mineral ürünlerden oluşmasıdır.⁴²

4. Aşama: 2007-2010 dönemi. 2007 yılında dünya ekonomisini önemli ölçüde etkileyen ABD'de ortaya çıkan Mortgage krizi Kazakistan ekonomisinde de olumsuz

⁴¹ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, DTM, Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Yapısı ve Dış Ticareti, 2008, s.182

⁴² ETU, **Kazakhstan Country Profile**, 2006, s.7-8

sonuçlara yol açmıştır. Kriz döneminden önce uygulanan istikrarlı mali politikalar etkisiyle enflasyon oranı makul seviyelerde seyredilirken, krizden sonra hızla artmaya başlamıştır. Böylece tüketim malları fiyatlarındaki artışla sonucunda ekim ayında yıllık enflasyon oranı, %15,9 seviyesine ulaşmıştır. Enflasyon oranındaki hızlı yükselisin temel nedeni buğdaydan imal edilen ürünlerinin fiyatlarının %21,2 oranında ve ayçiçeği yağlarının fiyatlarının ise %59,1 oranında artmasıdır. Bu bağlamda hükümet, 20 Ekim 2007 - 1 Şubat 2008 döneminde ülkeye ayçiçeği yağları için gümrük tariflerini kaldırmıştır.⁴³

Böylece 2007 yılında, gıda ürünleri fiyatları %26,6 oranı ile en yüksek seviyesine ulaşmış ve yıllık enflasyon %18,8 civarında gerçekleştirilmiştir. 2009 yıllık enflasyon 2008 yılına göre yavaşlayarak %6,2 olmuştur. 2010 yılının ortasından itibaren düşüş eğiliminin tersine döneceği tahmin edilmesine rağmen enflasyonun 2007-2008 dönemi oranlarına altında gerçekleşeceği tahmin edilmişti. 2008 yılında GSYİH’de büyüme hızı %3,3’dir. Büyüme hızında 2007 yılında kıyasla yaklaşık yarı yarıya bir yavaşlama gözlenmişti. GSYİH 2009 yılında 2008 yılına göre % 1,2, 2010 yılında ise %1,5-2,0 gerçekleşmiştir (Tablo 7). Sektörel veriler 2008 yılında hem sanayi üretimde hem de finansal hizmetlerde düşüş olduğunu göstermektedir. Mali sektördeki likidite sıkışıklığı, sanayi üretimindeki düşüş ve zayıf dış ekonomik koşullar 2009 yılında da ekonomide durgunluğa neden olmuştur. 2009 yılı geneline ilişkin mevcut beklentilere göre reel GSYİH’da yaklaşık %1,9 oranında bir düşüş olmuştur. Küresel ekonomik durumun düzenlemeye başlaması (petrol fiyatlarının da yükselmesi ile birlikte) 2010’da yavaş da olsa büyüme tekrar sağlanmıştır. 2009-2010’a yönelik büyüme tahminlerinin gerçekleşmesi büyük ölçüde hükümetin alacağı tedbirlere, petrol fiyatlarına ve mali piyasalara layıktır.

Tablo 7: Temel Ekonomik Göstergeler

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
GSYİH (milyon dolar)	22,2	24,6	30,8	43,2	56,1	76,8	104,9	133,4	133,4	148,1
GSYİH (Büyüme,%)	13,8	9,7	8,9	9,4	9,4	10,6	8,9	3,3	1,2	2,6

⁴³ **Kazkomertsbank**, Analitiçeskiy Obzor, (Analitik inceleme) Ekim-Kasım 2007, (çevrimiçi) www.kkb.kz, 23 Aralık 2007

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarıyla, %)	8,6	6	6,5	6,9	7,6	8,6	10,8	9,5	6,2	5,9
İhracat (milyon dolar)	8,928	10,027	13,233	20,603	26,2	38,2	47,7	71,2	43,2	59,8
İthalat (milyon dolar)	7,945	8,04	9,554	13,818	16,3	23,6	32,7	37,9	28,4	30,8
Döviz kuru (ort., ABD dolar.=tenge)	146,7	153,3	149,6	136	132,9	126,0	122,5	120,3	147,5	147,3

Kaynak: Temel Ekonomik Göstergeler, (çevrimiçi), <http://www.stat.kz>, 25 Haziran 2010

Ekonomide genel olarak gözlenen durgunluğa rağmen sanayi üretimde 2009 Ağustos ayında bir canlanma gözlenmiştir. Buna rağmen ülkenin yatırımlar ve ticari ilişkiler bakımından en önemli ortağı konumunda olan Rusya'da ekonomik düzelmeye sağlamadan Kazakistan ekonomisinde de tam bir düzelmeye gerçekleşmeyeceği düşünülmüştü. Bankacılık piyasasında aktiflerin değer kaydetmeye devam etmesi nedeni ile kredi erişimindeki kısıtlar devam edecek, bu durum yatırım ve tüketim harcamalarını olumsuz yönde etkileyecektir.

Pozitif ekonomik büyüme 2010 yılında yeniden sağlanmıştır. 2011'de ekonomik faaliyetlerin daha da canlanması ve GSYİH artış hızının % 4,3 olması beklenmiştir. 2010-2011 yıllarında ekonomik büyümenin itici gücünü petrol sektörü projelerinde devam eden yatırımlar, hidrokarbon ve metal fiyatlarının yeniden artışı ve hükümet tarafından uygulamaya konan ekonomiyi canlandırma paketinin olumlu etkileri oluşturmuştur. Ancak hükümetin bankacılık piyasasının istikrarına yönelik aldığı önlemler başarılı olmaz ve Tenge'nin ikinci kez devalüasyonu önlenemez ise pozitif büyümeye ilişkin tahminlerin tersine dönmez de söz konusu olabilecektir. Ülke ekonomisinin yeniden canlanması aynı zamanda dünya emtia fiyatlarına da bağlıdır.⁴⁴

1.2.2 Genel Ekonomik Yapı

Kazakistan'ın makroekonomik gelişmesi 5 ana aşamadan oluşmaktadır.

Birinci aşama (1992-1995 Yılları): Planlı aşamadan piyasa ekonomisine geçmek için tedbirlerin alındığı, piyasa ilişkilerinin hukuki temellerinin

⁴⁴ İGEME, T.C. Başbakanlık İhracatı Gelişme Etüd Merkezi, Kazakistan Ülke Raporu, 2009, s. 5-6, (çevrimiçi), <http://www.igeme.org.tr>, Haziran 2012

oluşturulduğu, ekonominin liberalleştirildiği, pazarların tüketim mallarıyla dolduğu dönemdir. Bu dönemde tüm göstergeler düşüş eğilimi göstermiştir.

İkinci Aşama (1996-1998 Yılları): Önemli reformların yapıldığı ve mikro ekonomik istikrarın sağlandığı dönemdir. Mevzuatın finans sisteminin, sosyal sektörün ve imalatın geliştirildiği, tekelleşmenin kaldırıldığı, özelleştirmenin yapıldığı, birçok şirketin iflas ettiği ve ihya edildiği, KOBİ'lerin geliştirildiği rekabetçi ortamın oluşturulduğu dönemdir.

Üçüncü Aşama (1998-2000 Yılları): Ülkenin ekonomik gelişmesini 1997-1998 yıllarındaki finansal kriz etkilemiştir.

Hükümetin aldığı doğru tedbirler sayesinde ekonomik düşüşün derinliği büyük olmamıştır.

Dördüncü Aşama (2000-2007 Yılları): 2007 yılındaki küresel ekonomik krize kadar Kazakistan'da istikrarlı ekonomik bir büyüme yaşanırken 1995-2008 yılları arasında ülkedeki GSYİH 2.4 kat 2005-2008 yılları arasında ise 1.2 kat artmıştır.

Bu dönemde BDT ülkeleri arasında en yüksek ekonomik büyüme hızı %10 Kazakistan'da gerçekleşmiştir.

Beşinci Aşama (2008-2011 Yılları): Kriz koşullarında ekonomik ve finansal alanlarda düzenleyici fonksiyonlarını arttıran devlet, krizden çıkış yollarını ve krizin yeni dalgalarını önlemede önemli görevi üstlenmiştir.

Patlayan küresel krize rağmen ekonomik büyüme hızı 2008 yılında %3.3, 2009 yılında %1,2, 2010 yılında %7.3 olarak gerçekleşmiştir.

Dünya ekonomisinde gerileme yaşandığı ve hammadde fiyatlarının düştüğü bir dönemde bu denli yüksek göstergeler Kazakistan ekonomisindeki ve finans sektöründeki istikrarın, aynı zamanda gelişme önceliklerinin doğru seçildiğinin kanıtıdır.⁴⁵

1.2.3 Makro-Ekonomik Durum

Ekonomik büyüme: Başbakan Karim Massimov, 2011 yılında emtia fiyatlarının yüksek seyretmesi, hammaddeye olan dış talebin devam etmesi ve iç tüketimdeki artış sonucunda gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) %7,5 ve kişi başına

⁴⁵ KATIAD Birlik Dergisi, Aralık 2011, s.76

düşen milli gelirin ise 11.300 Dolara ulaştığını, 2012 yılında kişi başına düşen milli gelirin 12.500 Dolara, önümüzdeki beş sene içerisinde ise 15.000 Dolara yükseltilerek, Kazakistan'ın "üst gelir" grubu ülkeler arasına girmesinin hedeflendiğini, bu hedefe ulaşmak için 2010 yılından itibaren yakalanan %7'lik büyüme trendinin korunmasının önem arzettiğini kaydetmiştir.

Ulusal Bankası Başkanı Grigori Marchenko, Kazakistan'da petrol dışı ihracat sektörünün içinde bulunduğu hassas durum ve bankaların verdikleri kredilerin düşüklüğü nedeniyle dünya hammadde piyasalarına büyük oranda bağlı olmaya devam eden Kazakistan ekonomisinin büyüme hızının yavaşlayabileceğini, 2012 yılında büyümenin %6 civarında gerçekleştiğini Kayrat Kelimbetov* açıklamıştır.

Kazakistan'ın GSMH'sı 2011 yılında 183,97 milyar Dolara'a ulaşmıştır. Kişi başı GSMH ise 11.033 Dolar olmuştur.

Büyüme hızı, 2011 yılı verilerine göre tarımda %26,7, sanayide %3,5 ve hizmet alanında ise %15,8 olmuştur.⁴⁶

Tablo 8: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, (Operatif Veriler)

	Milyar Dolar		
	2009	2010	2011
Sanayi Ürünler Üretimi	7.581	9.841	8.103
Tarım	1.045	984	750
İnşaat	1.341	1.680	1.084
Sanayi	5.194	7.177	6.269
Hizmet	9.183	11.274	9.098
Ticaret Araç ve Beyaz Eşya Tamirati	2.076	2.834	2.506
Otel ve Restoran	132	143	153
İnformasyon ve Haberleşme	465	675	469
Finansman Faaliyeti	843	792	622
Gayri Menkul İşlemleri, Kira ve İşletmeler Hizmetleri	2.707	1.884	1.347
Eğitim	550	704	582
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	304	377	380
Devlet İdaresi	348	456	324

Kaynak: Kayrat Kelimbetov, İstihdam Raporu, 28 Aralık 2011

* Kayrat Kelimbetov; 2011-2012 yılları arası Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanı

⁴⁶ Kayrat Kelimbetov, **İstihdam Raporu**, 28 Aralık, 2011, s. 16

Kazakistan, Sovyetler Birliği'nin ardından ortaya çıkan ülkeler arasında en ciddi ekonomik gerilemeyi yaşayan ülkelerden biri olmuştur. 1990-1995 yılları arasında GSYİH %36 oranında gerilemiştir.

Söz konusu düşüş, yıllık ortalama %7'lik bir gerileme anlamına gelmektedir. Söz konusu dönemde bankacılık sektörü de küçülmüş, ve iç yatırımların finansmanı çok az kuruluş tarafından yapılabilir hale gelmiştir.

Sonuç olarak sabit yatırımlar GSYİH'daki payı 1992 yılında %30 iken, 1999'da %16'ya düşmüştür.

Tablo 9: 2010-2011 Sektörler Artış Tablosu

Ekonomi Dallarının Artış Temposu %	
Sanayi (Ocak-Şubat 2011-e göre Ocak-Şubat 2012)	%102,8
Tarım (Ocak-Şubat 2011-e göre Ocak-Şubat 2012)	%94,6
İnşaat (Ocak-Şubat 2011-e göre Ocak-Şubat 2012)	%98,7
Ticaret (Ocak-Şubat 2011-e göre Ocak-Şubat 2012)	%114,1
Taşıtlar (Ocak-Şubat 2011-e göre Ocak-Şubat 2012)	%107
Haberleşme (Ocak-Şubat 2011-e göre Ocak-Şubat 2012)	%118,1

Kaynak: Kayrat Kelimbetov, İstihdam Raporu, 28 Aralık 2011

Ekonomik büyüme 1996 yılında biraz artış göstermiş, ancak 1998 yılında Asya ve Rusya finansal krizleri, düşen ihrac fiyatları ve yetersiz ekonomi yönetimi nedeni ile yeniden zayıflamıştır. Bu dönemde izlenen ekonomi politikalarının büyüme üzerinde çok az etkisi olmuştur. 1999 yılında gözlenen ekonomik canlanma yüksek dünya petrol fiyatları ve iyi hasat koşullarına bağlı olarak canlanan tarım sektörü sayesinde olmuştur.

Yabancı şirketler tarafından petrol sektörüne yapılan ve bugüne kadar sabit yatırımların yaklaşık %90'ını oluşturan yatırımlar petrol üretim kapasitesinin artmasını ve buna bağlı olarak da ihracat hacminde önemli artış sağlamıştır. Mevcut durumda Kazakistan, BDT ülkeleri içinde en yüksek kişi başı GSYİH ve aylık ücretlere sahip ülkedir.⁴⁷

⁴⁷ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s. 40

1.2.4 Devlet Bütçesi

Tablo 10: Kazakistan Devlet Bütçesi

Yıllar	2008 mlyr/tg	Milyar \$	2009 mlyr/tg	Milyar \$	2010 mlyr/tg	Milyar \$	2011 mlyr/tg
Gelirler	4034,41	33,54	3505,3447	17,08	3181,4331	21,56	346,69
Giderler	3394,06	28,21	3746,8402	17,80	3455,9572	23,42	326,215
Bütçe açığı Bütçe Fazlası	333,24	2,77	492,6926	1,59	591,3741	4	-18,634

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), <http://www.nationalbank.kz> 1 Ocak 2011

Kazakistan Devletinin 2012 yılı tahmini bütçesi 347 milyar Tenge olup, (2,329 milyar Dolar) bir önceki yıldan 18 milyar Tengeden fazla devir olmuştur.

En fazla harcamanın yapıldığı alanlar eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, turizm, ulaştırma ve haberleşme harcamalarıdır. Kazakistan'ın bütçesi 01.01.2012 tarihi itibariyle 3,8 milyar ABD Doları açık vermiştir. Maliye Bakanlığı; bütçe açığının GSYH'ye oranının %2,6 olduğunu açıklamıştır.

Ulusal Bankası tarafından 2011 yılında bir önceki yıla kıyasla cari hesap fazlasının %3,5 artışla 13,6 milyar ABD Doları seviyesinde gerçekleştiği açıklanmıştır.⁴⁸

1991 yılında gerçekleşen bağımsızlık öncesinde Kazakistan'ın uzmanlaşmaya dayalı Sovyet sistemi içindeki rolü buğday üretimi, metalürji ve mineral üretimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, merkezi planlı ekonominin çöküşü ile birlikte Kazakistan'ın üretiminde ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Ekonomisi büyük ölçüde Rusya'ya bağlı bir Orta Asya ülkesi olan Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası yaşadığı durgunluk döneminde tüketim malları üretimi gibi bazı alt sanayi sektörleri büyük zarar görmüştür. Sonuç olarak 1990'lar süresince GSYİH içinde sanayi sektörünün payı gerilemiştir. 2000 yılı itibarı ile sanayi sektörü GSYİH içindeki payı yeniden yüzde otuzlara ulaşmıştır. Bunda en önemli rolü, yatırımlarla ivme kazanan petrol sektörü oynamıştır. Günümüzde petrol, toplam sanayi üretimin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı 2007 yılı itibarı ile % 39,4 tür.

⁴⁸ Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), <http://www.nationalbank.kz>, 1 Ocak 2011

Kazakistan ekonomisinin diğ er önemli sektörleri ise metal işleme ve çelik üretimidir. Bu sektörler de Sovyet sonrası dönemde ÷lkeye giren yabancı yatırımlar sayesinde en ç abuk toparlanan sektörler olmuştur. İnşaat sektörü tamamen petrol sektörüne bağımlı olup, sektörün GSYİH içindeki payı petrol sektöründeki yatırımlarla birlikte aşamalı olarak artmıştır. Ekonominin geri kalanı, küçük olmakla birlikte hızla gelişen hizmet sektöründen ve verimsiz, emek-yoğun tarım sektöründen oluşmaktadır. Tarım sektörü en fazla istihdam sağılayan sektördür.

2007 yılında tarım sektörünün GSYİH'deki payı yalnızca %5,8 olmuştur. Bu oran, 1992 yılında %23'tür. Üretimde giderek önem kazanan gıda sanayi ürünlerinin ihracat gelirleri içindeki payı ise düşük düzeydedir. Ekonomik büyümenin ve yabancı yatırımların olumlu etkisi sayesinde gerçekleşen refah artışının nüfusun her kesimi tarafından paylaşılamamasına rağmen fakirlik düşüş eğilimindedir. Kırsal kesimdeki fakirlik çok daha belirgindir. Özellikle ÷lkenin güneyinde yerleşik Kazaklar kırsal kesimde yaşayan nüfus içindeki en fakir kesimdir. Günümüzde reel ücretlerdeki artış da olumlu etkilerini göstermeye başlamış olup, tüketim malları ithalatı artış eğilimine girmiştir.

Ekonomide yaratılan katma değ erin büyük bir bölümü petrol sektöründen kaynaklanmaktadır. Petrol üretimi ÷lkenin batısındaki Hazar Denizi'ne yakın bölgelerde yoğunlaşmıştır. Ağır sanayi sektörü ÷lkenin kuzeyinde konumlanmaktadır. Eski kollektif çiftliklerde gerçekleştirilen hububat üretiminin büyük çoğunluğu da ÷lkenin kuzeyinde yapılmaktadır. Ülkenin güneyinde de bir miktar petrol bulunmakla birlikte bu bölgede daha çok tarımsal üretim gerçekleştirilmektedir. Bu bölgede Kazakistan nüfusu pamuk üretimi gerçekleştirmektedir. Aral Gölü'nün kuruması bölgede tarımsal üretimi olumsuz etkilemektedir. Ülkenin en doğusunda bulunan Almatı ÷lkenin finans ve iş merkezidir. Başkent Astana, ÷lkenin orta-kuzey bölümünde konumlanmıştır.⁴⁹

Ulusal Bankası Başkanı Grigoriy Marçenko 29 Şubat 2012'de gazetecilerle yaptığı toplantıda, 2011 yılında Kazakistan Ulusal Refah Fonu'nun aktiflerinin % 41 oranında artarak ÷lkenin GSYİH'nin % 23,5 oluşturduğunu açıklamıştır. 2011 yılında Kazakistan GSYİH'si toplam % 7,5 oranında artış göstermiştir. Geçen sene

⁴⁹ İGEME, T.C. Başbakanlık İhracatı Gelişme Etüd Merkezi, Kazakistan Ülke Raporu, (çevrimiçi), <http://www.igeme.org.tr>, 15 Nisan 2011, s.5-8

tarımdaki büyümenin %26, ticarettekinin %14, sanayinin %3,3 büyüdüğünü ve 2011 yılında kişi başına düşen GSYİH'nin ise 11,300 dolara çıktığını belirten, Marçenko, 2011 yılında enflasyon oranının % 7,4 olduğunu, 2012 yılının Ocak ayına göre ülkede enflasyon oranının % 5,9 olarak kayıtlara geçtiğini söylemiştir.

Ülkede makroekonomik istikrarın korunmasını ulusal altın ve döviz rezervlerinin sürekli artmasının sağladığını söyleyen, Marçenko, 2011 yılında Kazakistan Ulusal Refah Fonu'nun merkez bankasının altın rezervleri (29.3 milyar dolar) dahil ülkenin toplam rezervlerinin 73 milyar Dolar tutarına ulaştığını belirtmiştir. Bununla birlikte geçtiğimiz yıl kredilendirme hacmi de % 15,7 oranında artarak 8.8 trilyon Tenge'ye ulaşmıştır. Ulusal para biriminde verilen kredilerin % 29,6 oranında artarken yabancı para biriminde verilen kredilerinde ise %3,4 oranında düşüş kaydedildiğini belirten, Marçenko, 2011 yılında ülke ekonomisinde birçok açıdan olumlu gelişmelerin kaydedildiğini söyledi.⁵⁰

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev stratejik enerji kaynaklarına yatırım yapan bir Batı sermayesi konsorsiyumu meydana getirerek, ülkenin bilgi ve teknoloji iletişimini arttırmaya hız vermiştir. Türkiye ile 22 Ekim 2009'da Türkiye Kazakistan Stratejik Ortaklık Anlaşması için bir araya gelen liderler Türkiye ile Kazakistan arasındaki olumlu ilişkilere iş birliği ortamının hâkim olduğunu belirterek iki ülke arasında imzalanan "stratejik ortaklık" anlaşmasına işaret etmişler ve söz konusu anlaşma ile ikili ilişkilerin daha da ileri taşınacağını belirtmişlerdir. Türkiye'nin Hazar petrolünün Avrupa'ya taşınmasında transit ülke olmak istediğini ifade eden Kazakistan Devlet Başkanı, "*Kazak petrol ve doğal gazının Türkiye üzerinden sevkiyatı hem Türkiye'nin hem de Kazakistan'ın çıkarıdır*", açıklamasında bulunmuştur.⁵¹

Batı dünyasıyla ilişkileri çok iyi değerlendiren Kazakistan Fransa ile haziran 2008'de, İtalya ile 5 Kasım 2009'da stratejik işbirliği antlaşması imzalamıştır. Şubat 2011'de Çin ile Kazakistan arasında 8 işbirliği anlaşması imzalanarak stratejik işbirliğinin temelleri atılmıştır. Nisan 2011'de Hindistan ile Kazakistan stratejik işbirliği anlaşması imzalamıştır.

⁵⁰ Kazakistan GSYİH Artışı, (çevrimiçi), <http://www.turkkazak.com>, 20 Şubat 2012

⁵¹ Türkiye Kazakistan Stratejik Ortaklık Anlaşması, (çevrimiçi), <http://www.invest.gov.tr>, 23 Ekim 2010

Eylül 2011’de Kazakistan ve Güney Kore arasında 9 milyar dolarlık yatırım anlaşması yapılarak işbirliğine doğru yol alınmıştır. 8 Şubat 2012’de Kazakistan ile Almanya arasında stratejik işbirliği anlaşması imzalanmıştır.

Dünya ekonomisinde elde edilen deneyimler göstermektedir ki herhangi bir ülkenin ulusal ekonomik yapısında yeniden yapılanmaya gitmesi ve bir takım ekonomik reformlar gerçekleştirilmesi, öncelikle onun ulusal şartları ve sorunları ile çok yakın ilişki içindedir. Bununla birlikte ülke içi eğitim ve yapılanma, her zaman arzulan sonuca ulaştırmayı geciktirdiği gibi zaman zaman başarısızlığa da yol açmakta olup emeğin uluslararası olarak paylaşılması temelinde mikro ekonomik ilişkilere girişte verimliliği azaltmaktadır. Ülke de Sovyetler Birliği bünyesinde kaldığı uzun yıllar boyunca Sovyetler Birliği’nin ihraç ettiği ürünlerinin bazılarının neredeyse tamamı Kazakistan’a ait mallar olmuşsa da hiçbir zaman gerçek değeri üzerinden bir kazanç elde edilememiştir. Bu dönemde Kazakistan’ın krom madeni ihracat payı %100 fosfor ihracat payı %90, çinko ve ferro krom ihracatı %70 tahıl ihracatı %70 et konservesi ihracatı %25-30 olmuştur.⁵²

Ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından devletin dış ekonomik politikasını belirlemek amacıyla “Dış Ekonomik Faaliyetlerin Temel Prensipleri” konulu kanun kabul edilmiştir. Kazakistan’da 1990-95 yılları arasında GSYİH %48.9 oranında gerilemiştir. 1996-1997 yıllarında pozitif büyüme sağlanmış olsa da bu iyileşme, Asya ve Rusya’da yaşanan ekonomik krizler nedeniyle petrol ve maden fiyatlarındaki şiddetli düşüşlere bağlı olarak kısa süreli olmuştur.⁵³

1.2.5 Kamu Harcamaları ve Bürokrasi

Cumhurbaşkanının ayrıca, kamunun borcunun kontrol altında tutulmasını teminen Hükümete bütçe harcamalarının gözden geçirilmesi talimatını verdiği, bu çerçevede Maliye Bakanlığı’nın kamu tarafından yapılan yüksek fiyatlandırılmış alımları önlemekle ve alımlarda yerli girdiye öncelik vermekle görevlendirildiği belirtilmektedir.

⁵² Mehmet Dikkaya, Ali Bora, “Çağdaş Kazakistan’ın Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin yeri”, *OAKA*, Cilt:1, Sayı: 2, 2006, s. 107-110

⁵³ Orhan Sınay, *a.g.t.*, s.44

Ulusal Refah Fonu Başkanı Umirzak Şukejev, Fon'a bağlı Kazakistan'ın önde gelen ulusal şirketlerinde yerli girdi oranının %70'e çıkarılması yönünde çalışma başlatıldığını, bu süreci izlemek ve rapor etmek üzere Fon bünyesinde bir departman kurulduğunu, ayrıca anılan şirketlerdeki fazla personelin çıkarılacağını, bu kapsamda örnek olarak ulusal petrol ve gaz şirketi KazMunayGaz'daki işgücünün %25, Kazakistan Demir Yolları'ndaki işgücünün ise %17 oranında azaltılmasının öngörüldüğünü ifade etmiştir.

Ulusal Refah Fonu Samruk Kazyna ve Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanlığı tarafından, büyük ulusal şirketlerin %5 ila %15 oranında hisselerinin halka arzedilmesi sürecine 160.000 Kazakistan vatandaşının katılımının beklendiği, bu kapsamda, ilk etapta ulusal petrol boru hattı operatörü KazTransOil, ulusal elektrik şebekesi işletmeleri KEGOC ve ulusal havayolu şirketi Air Astana'nın hisselerinin 2012 ikinci yarısında halka arzedilmesinin öngörüldüğü, 2013 yılında ulusal gaz boru hattı operatörü KazTransGaz, ulusal deniz nakliye şirketi Kazmortransflot, ulusal elektrik üretim ve iletim şirketi Samruk-Energo'nun halka arzedilmesinin beklendiği, son olarak 2014 yılında Kazakistan Demir Yolları, ulusal nükleer enerji şirketi Kazatomprom ve ulusal petrol ve gaz şirketi KazMunayGaz'ın hisselerinin halka açılmasının planlandığı açıklanmıştır.

Hükümet tarafından Maliye Bakanlığı'nda kırtasiyenin azaltılması, sağlanan hizmetin nitelik ve niceliğinin artırılması, vergi ve gümrük gelirlerinde artış sağlanması amacıyla 2012 yılında e-Maliye Bakanlığı projesinin geliştirileceği açıklanmıştır.⁵⁴

1.2.6 Ulusal Para Birimi Kazakistan Tengesi

Ulusal Bankası'nın verilerine göre Eylül 2013 yılında 152,93 KZT/USD olmuştur.

Ulusal Bankası Başkanı Marchenko, para politikasını değiştirmeyeceklerini, Tenge'nin istikrarını koruduğunu belirtmiştir.⁵⁵

⁵⁴ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s. 118

⁵⁵ Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), <http://www.nationalbank.kz>, Ağustos 2013

1.2.7 Enflasyon, Kurlar, Rezervler ve Emisyon Hacmi

Kazakistan'da 90'lı yılların ikinci yarısında uygulanan başarılı politikalarla enflasyon büyük ölçüde kontrol altında tutulmuştur. Ancak 2000 yılından itibaren ulaşılan yüksek büyüme oranları, beraberinde fiyat artışlarını da getirmiştir. 2004 yılında TÜFE artışının, hükümetin belirlemiş olduğu yüzde 5'lik hedefin üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2004 yılında tüketici fiyat sepeti içerisinde en yüksek artışı gösteren kalemler gıda ürünleridir.⁵⁶

Bağımsızlıktan sonra, Kazakistan'ın karşılaştığı bir diğer önemli sorun da vergi gelirindeki büyük çöküş ve Rusya'dan gelen dış yardımların kaybolması sonucu toplam kamu gelirlerinin 1990 yılında GSYİH'nin %39,8'i iken 1993 yılında %23,3'e düşmesi olmuştur. Bu da özelleştirmeden elde edilecek gelirin önemini arttırmaktadır. Nitekim 1997 yılı boyunca elektrik ve petrol şirketlerinin özelleştirilmesi sayesinde bütçenin durumu ciddi boyutta iyileşmiştir. Enflasyon 2003 yılında %6,5, 2005 yılında %7,5 ve 2006 yılında 8,4 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁷

Küresel emtia fiyatlarının düşük seyretmesi ve zayıf ekonomik büyüme, 2008 yılının sonuna doğru tüketici fiyatları enflasyonunun gerilemesine neden olmuştur. 2009 yılı şubat ayında gerçekleşen devalüasyon, 2008 yılında gerileyen fiyat artış hızının yeniden yükselmesine neden olmuştur. 2009 Eylül ayında yıllık enflasyon önceki yılın aynı dönemine göre yavaşlayarak %6 olmuştur.

2010 yılının ortasından itibaren düşüş eğiliminin tersine döneceği tahmin edilmesine rağmen enflasyon tahminlerinin kriz nedeni ile hem daha aşağı, hem de daha yukarı yönde sapma riski bulunmaktadır.

Tenge'nin daha da değer kaybetmesi ithal malların maliyetlerinin daha da yükselmesini beraberinde getirecektir.⁵⁸

Tablo 11: Enflasyon oranları

	2009	2010	2011
Enflasyon oranı, %	6,2	7,8	7,4

Kaynak: T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı, 2012

⁵⁶ DEİK, Kazakistan Ülke Bülteni, 2004, s.3

⁵⁷ Almatı Büyükelçiliği Ekonomik Müşavirliği, a.g.r., s.40

⁵⁸ Mehmet Özbal, a.g.t., s.29

Kazakistan'da 2011 yılında enflasyon oranı tüketici fiyatlarında % 8,3, üretici fiyatlarında %27,2 olmuştur. Kazakistan Ulusal Bankası verilerine göre; 2013 yılı ortalama döviz kuru 1 USD=152,93 KZT; 1 EURO=203,67 KZT; 1 RUB=4,63 KZT ve 1 TL=78,41 KZT olarak işlem görmüştür.⁵⁹

Piyasadaki emisyon hacmi 2010 yılında 1.149 milyar Tenge iken, 2011 yılında 1.366 milyar Tenge olmuştur. 2011 yılında Ulusal Fon'un varlıklarının %4,16 oranında artarak 45,5 milyar Dolar ve Ulusal Bankası'nın altın ve döviz rezervlerinin ise % 15,2 artarak milyar 33,1 milyar Dolar'a çıktığı belirtilmektedir.

9 Mart 2011 tarihi itibarıyla yeniden finansman faiz oranı %7'den %7,5'e çıkarılmıştı. 2011 yılı başındaki sözkonusu artış enflasyonun yüksek seyretmesinden kaynaklanmış ve Ulusal Bankası Kazakistan'daki enflasyonist ortamda talebin önünü kesmek, piyasaya sürülen para arzını azaltmak için yeniden finansman faiz oranını yükseltmiş, bu yolla bankacılık sisteminin maliyetlerini ve paralel olarak kredi maliyetlerini arttırarak kredi kullanımını azaltmayı amaçlamıştır.⁶⁰

1.2.8 Kalkınma Planları

2003-2015 yılları için uygulamaya koyulan Yenilikçi Sınai Kalkınma Programı. Programın amacı, Kazakistan ekonomisinin sektörlerini petrol ve maden işleme yoğunluğundan kurtararak farklılaştırmak, uzun vadede hizmet ve teknoloji merkezli ekonomiye geçişi sağlamaktır. Uygulama aşamaları;

Birinci aşama 2003 – 2005

İkinci aşama 2006 – 2010

Üçüncü aşama 2011 – 2015.

2005-2030: Kazakistan 2030 Stratejisi: Bu strateji kapsamında 7 ilke benimsenmiştir.

1- Ulusal güvenlik

2- Ülkedeki siyasetin istikrara kavuşturulması ve sağlamlaştırılması

⁵⁹ Dönem Ortalama Döviz Kurları, (çevrimiçi), http://www.nationalbank.kz/cont/publish835573_21958.pdf, 21 Eylül 2013

⁶⁰ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, a.g.r., s. 126

3- Ekonomik gelişme – Dışarıdan yabancı yatırımların çekilmesi ve buna dayalı gelişme sağlanması.

4- Ülke halkının sağlık ve eğitiminin iyileştirilmesi.

5- Enerji kaynaklarının etkin kullanımı.

6- Ulaşım ve telekomünikasyon altyapısının geliştirilmesi.

7- Uzmanlaşmış ve profesyonel devlet uygulamasına geçilmesi.

Ayrıca, 2006 yılı konut yılı ilan edilmiş olup, ülke genelinde toplu konut inşasına yönelinmiştir.⁶¹

1.2.9 Salamattı Kazakistan Programı (Sağlık Sektörünün Geliştirilmesi)

2011-2015 yılları için Salamattı Kazakistan Programı Sağlık Sektörünün Geliştirilme amacıyla uygulamakta olan devlet programı.

Salamattı Kazakistan Programı sayesinde 2015 yılına kadar sağlık sektörü daha etkili bir şekilde çalışacak. Bu program aynı zamanda programın Ortak Milli Sağlık Sistemi'nin başarısını pekiştirerek, kaliteli sağlık hizmetlerini daha elverişli olarak paylaşacaktır.⁶²

Bu dönem başladığından beri Kazakistan Bütçesinden sağlık sektörüne aktarılan para her yıl 80 milyar Tenge arttırılıyor. 2007 yılında bütçeden sağlık harcamalarına ayrılan pay 300 milyar Tenge iken, 2011 yılında bu rakam 633 milyar Tenge oldu. UNESCO normlarına göre GSYİH tutarının %5-6'sının sağlık için ayrılması gelecek için şart. Kazakistan bu standarda son yıllarda çok yaklaştı.⁶³

1.2.10 Ülke Ekonomisinde Beklentiler ve Tahminler

Ülkenin yatırımlar ve ticari ilişkiler bakımından en önemli ortağı konumunda olan Rusya'da ekonomik düzelme sağlanmadan Kazakistan ekonomisinde de tam bir düzelme gerçekleşmeyeceği düşünülmektedir. Bankacılık piyasasında aktiflerin

⁶¹ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.45

⁶² Sağlık Bakanlığı, (çevrimiçi), <http://www.mz.gov.kz>, Eylül 2013

⁶³ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.45

değer kaybetmeye devam etmesi nedeni ile kredi erişimindeki kısıtlar devam edecek, bu durum yatırım ve tüketim harcamalarını olumsuz yönde etkileyecektir.⁶⁴

Pozitif ekonomik büyüme 2010 yılında yeniden hissedilmiştir. 2011’de ekonomik faaliyetlerin daha da canlanması ve 2012 de, GSYİH artış hızının büyümenin itici gücünü petrol sektörü projelerinde devam eden yatırımlar, hidrokarbon ve metal fiyatlarının yeniden artışı ve hükümet tarafından uygulamaya konan ekonomiyi canlandırma paketinin olumlu etkileri oluşturmaktadır.⁶⁵

1.2.11 Öngörülen Küresel Ekonomik Kriz ve Alınan Tedbirler

Kazakistan’da bağımsızlıktan bu yana ekonomi politikaları, neredeyse tüm varlıkların devlet mülkiyetinde olduğu merkezi planlamadan, özel sektörün ağırlık kazandığı piyasa temelli ekonomiye geçiş üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ülke, ciddi ekonomik reformlar uygulamaya geç başlamıştır. Pazar ekonomisi için gereken reformların gerçekleştirilmesi zaman almış olsa da, ülke bu yönde önemli bir gelişme göstermiş durumdadır. Ekonomi politikalarının oluşturulmasında Cumhurbaşkanı en önemli rolü üstlenmektedir. Ana ekonomi politikalarının çoğunluğu Cumhurbaşkanlığı kararnamele ile yürürlüğe konmaktadır. Kazakistan’ın 2030 Stratejisi ise ulusal güvenlik, siyasal istikrarın sağlanması ve sağlamlaştırılması, ülkeye yabancı yatırımların çekilmesi ve buna dayalı gelişme sağlanması, halkın sağlık ve eğitiminin iyileştirilmesi, enerji kaynaklarının etkin kullanımı, ulaşım ve telekomünikasyon alt yapısının geliştirilmesi ile uzmanlaşmış ve profesyonel devlet uygulamasına geçilmesi gibi hedefler koymaktadır.⁶⁶

Ulusal Bankası Başkanı Marchenko, Ulusal Fon varlıkları ve Merkez Bankası rezervlerinin 2-3 yıl sürecek bir küresel krizle başa çıkmak için yeterli düzeyde olduğunu açıklamıştır.

2012 yılında dış ekonomik ortamdaki olumsuz gelişmelerin emtia fiyatlarında, küresel ticarete ve sermaye akışında düşüşe neden olma riskine karşı Kazakistan Hükümeti tarafından önlemler alındığı, bu kapsamda para politikasının fiyat istikrarını sağlayacak şekilde yürütülmesinin öncelikli olduğu, ülke ekonomisinin

⁶⁴ Kazakistan GSYİH Artışı, (çevrimiçi), <http://www.turkkazak.com>, 20 Şubat 2012

⁶⁵ KASİAD, Kazakistan Ülke Raporu, Kocaeli, Aralık, 2012, s.7

⁶⁶ KASİAD, a.g.r., s.6

ileri teknolojiye dayalı sanayileşme yoluyla çeşitlendirilmesine yönelik devlet programının uygulanmasına devam edildiği, 2012-2014 dönemine ilişkin yapılan projeksiyonlarda enflasyonun %6-%8 aralığında gerçekleşmesinin, ekonomik büyümenin 2012 yılında %6, 2013 yılında %6,5 ve 2014 yılında %7,1 düzeyinde olmasının, bütçe açığının gayrisafi yurt içi hasılaya oranının giderek azalarak 2012 yılında %2,6, 2013 yılında %1,5, 2014 yılında %1,3 seviyesine gerilemesinin öngörüldüğü, 2012-2014 dönemi bütçe harcamalarının öncelikli olarak KOBİ'lerin mali açıdan iyileştirilmesi ve modernizasyonu marifetiyle ekonomik üretimin daha da canlandırılmasına yönelik "Verimlilik-2020" programı, "İş Dünyası Yol Haritası 2020" adlı girişimciliği geliştirme programı, hane halkı gelirinin sürdürülebilir iş edindirme yoluyla artırılmasını hedefleyen "İş Edindirme 2020" programı, sağlık sistemini geliştirmeye yönelik "Salamattı (Sağlıklı Hayat) Kazakistan" programı, halkın yaşam standartlarının iyileştirilmesine yönelik konutların ve kamu hizmetlerinin modernleştirilmesi programının desteklenmesi için kullanıldığı bildirilmektedir.

Cumhurbaşkanı Nazarbayev, dış ekonomik gelişmelerin Kazakistan'ın ticari ortaklarının devalüasyona gitmesine yol açabileceğini, Kazakistan'lı ihracatçıların rekabet gücünü korumalarını teminen Ulusal Bankası tarafından Hükümet ile işbirliği halinde Tenge'nin ideal kur seviyesinin ayarlanması gerektiğini belirttiği kaydedilmektedir.⁶⁷

1.2.12 İleri Teknolojiye Dayalı Sanayileşme ve Ekonominin Çeşitlendirilmesi

Sanayi ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı tarafından, Kazakistan'ın 80 milyar Doların üzerindeki rekor düzeydeki ihracatının 21 milyar Dolarlık kısmının petrol dışı ihracat olduğu, bu rakamın geçtiğimiz yıla kıyasla %28'lik bir artışa tekabül ettiği belirtilmiş ve Batı Kazakistan-Batı Çin ulaştırma koridoru, Balkaş termik santrali, Beineu-Jezkazgan ve Arkalyk-Shubarkul demiryolu, Kartal-Tobol-Kokshetau-Astana doğalgaz boru hattı, Karaçaganak doğalgaz işleme tesisi, Atırau petro-kimya tesisi, Atırau rafinerisi modernizasyonu, Almatı kayak merkezi ve mineral gübre tesisi gibi 4,5 trilyon Tenge (yaklaşık 30 milyar Dolar) değerindeki 11

⁶⁷ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.231

projenin 2012 yılında öncelik verilecek projeler olduğu ve 150 bin yeni iş imkanı yaratıldığı açıklanmıştır.

Kazakistan ekonomisinin petrol ve petrol ürünleri ihracatına bağımlı yapısından kurtararak ileri teknolojiye dayalı sanayileşme yoluyla çeşitlendirilmesi hedefi doğrultusunda hayata geçirilen “Hızlandırılmış ve Yenilikçi Endüstriyel Kalkınma 2010-2014 Programı” (PAIID) kapsamında 2011 yılında 1 trilyon Tenge (yaklaşık 6,7 milyar Dolar) değerinde toplam 237 sanayi projesi gerçekleştirildiği, 45.000 kişiye istihdam yaratıldığı ve sözkonusu projelerin GSYH’ye katkısının %2 oranında olduğu bildirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in PAIID kapsamında hayata geçirilen projeleri eleştirdiği ve nihai ürün imalatına yönelik projelerin sayıca az olduğunu belirterek, projelerin %60’ının tarım ve inşaat sektörüne yönelik olduğunu, toplam yatırımın %90’ının aktarıldığı 31 projeden yalnızca 5 tanesinin nihai ürün imalatına yönelik olduğunu, 11 projenin Kazakistan’ın ihtiyacı olmayan düşük katma değerli ürünlerin imalatına yönelik olduğu uyarısında bulunduğu kaydedilmektedir.

Maliye Bakanı Bolat Jamişev, Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in talimatı doğrultusunda Ulusal Fon tarafından Kazakistan’daki verimli sanayi projelerine yatırım yapılacağını belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak Ulusal Bankası Başkanı Marchenko, önde gelen sanayi projelerine %50 ila %60 oranında stratejik ortak olarak seçilen yabancı yatırımcının yatırım yapmasının, ancak bu durumda söz konusu projelere %20 oranında Ulusal Fon’dan kaynak ayrılmasının yerinde olacağını kaydetmiştir.

Kalkınma Bankası tarafından 2011 yılında Kazakistan’daki sanayi projelerine 903 milyon Dolar kredi sağlandığı, 2012 yılında da 862 milyon Dolar kredi sağlandığı bildirilmektedir.

Sanayi ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı tarafından Kazakistan’da 11 yeni organize sanayi bölgesi kurulduğu açıklanmıştır.⁶⁸

---

⁶⁸ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.231

1.3 Devlet Geliştirme Programları

Modern dünyada ülkenin rekabet gücü, vatandaşların eğitim düzeyine bağlıdır. Bu açıdan eğitim sistemi geleceğin ihtiyaçlarına göre geliştirilmelidir. Kazakistan Cumhuriyeti Eğitimi Geliştirme 2011-2020 Devlet Programı Kazakistan Cumhurbaşkanı desteği ile uygulanmaktadır. Kazakistan'ın 2011-2020 yılları eğitim programı en iyi uluslararası standartlara göre geliştirilmektedir.

1. Dönem için 2011-2015 yılları arasında devlet bütçesinden 461,1 Milyar Tenge ayrılması planlanmaktadır.⁶⁹

1.3.1 İstihdam 2020

Hızlı Sanayileşme ve İnovasyon Devlet Programı, Kazakistan istihdam alanlarının gelişmesi için en iyi ön koşulları sağlamak amacıyla yürütülmektedir. Yeni sanayi ve tarım işletmelerinde çalışan işçilerin şartlarının iyileştirilmesi, işsizlere yeni iş sahalarının açılması ve ülkenin asıl sosyal görevlerinden biri olan yoksulluğun azaltılması bu programda hedeflenen sonuçlardandır.

Verilen yeni teşvikler ve desteklemelerle sağlanacak istihdama özellikle dikkat edilmekte ve buna uygun projeler öncelikli olarak değerlendirilmektedir. 2020 yılına kadar Kazakistan'da 1,5 milyon kişinin İstihdam Programı çerçevesinde iş bulması planlanmaktadır.⁷⁰

1.3.2 Konut İnşaatı Programı

2012-2020 yılları arası gerçekleşecek olan “Uygun Konut-2020” Devlet Programı konut inşaatını geliştirme sorununun çözme, ileride konutun nüfus için uygun olmasının artması sağlama kararı alınmıştır.

Ekonominin lokomotif güçlerinden biri olan gayrimenkul piyasası, son yıllarda yaşanan krizler sebebiyle inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. Konut İnşaatı

---

⁶⁹“Kazakistan Cumhuriyeti Eğitimi Geliştirme 2011-2020” Devlet Programı, (çevrimiçi), <http://www.edu.gov.kz>

⁷⁰ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, a.g.r., s.45

Programı'nda öngörülen; ipotek sisteminin uluslararası standartlara getirilerek, halkın uygun fiyatlara yüksek kaliteli konut sahibi olmasıdır.⁷¹

1.3.3 Kamu Sektörün Modernleşmesi

Tüm altyapının yenilenmesi, Vatandaşlar için yüksek kaliteli hizmetlerin verilmesini ve kamu kurumlarının etkili çalışmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Ayrıca bu konuda kullanılan inovasyon teknolojileri kaynakların ve enerjinin tasarrufunu planlamaktadır.

1.3.4 Hızlı Sanayileşme ve İnovasyon Devlet Programı

Hızlı Sanayileşme ve İnovasyon Devlet Programı, Kazakistanın önem verdiği başlıca projelerdendir. Ekonomik potansiyelin yükselmesi için Sanayileşme Haritası'nın çıkarılması ülkede yeni ekonomik merkezlerin kurulmasını ve öncelikli sektörlerin gelişmesini sağlayacaktır. Program amacı, Kazakistan ekonomisini farklılaştırmak ve dünya piyasasında Kazakistan'ın rekabet gücünü arttırmaktır.⁷²

1.3.5 AK-BULAK Programı

İçme suyunun ülke genelinde sağlıklı dağıtımını sağlamak, devletin öncelikli hedeflerinden biridir. Ak-Bulak programı, teknik tesislerin modernleşmesi ve uygun tarifelerin uygulanması sayesinde su sistem sektörünün gelişmesini sağlayacaktır. Ayrıca program çerçevesinde yüksek kaliteli yeraltı sularından yararlanılması da öngörülmektedir.

İnşaat İşleri Ajansın 2012 yılı sonuçlarına göre “Ak-Bulak 2020” Programı ile içme suyu şehirlerde %84'e, köylü yerlerde %43'e ulaşmıştır.⁷³

---

⁷¹ “Uygun Konut-2020” Devlet Programı, Kazakistan Cumhuriyeti Başkanlığı Tarafından 21 Haziran 2012 Yılı alınan 821 No'lu Kararı, (değişiklikler ile ekleri, 31 Mayıs 2013), (çevrimiçi), <http://www.hcsbk.kz>, 21 Eylül 2013

⁷² T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.46

⁷³ “Ak-Bulak” Programı, (çevrimiçi), <http://www.primeminister.kz>, 27 Şubat 2013

1.3.6 Verimlilik 2020

Büyük ve orta büyüklükteki işletmeleri hedef alan bu programda, mevcut olan sanayi ve yönetim kurumlarının yenilenmesi öngörülmektedir. Yönetimin modern yolları, işletmelerin verimliliğini arttırdığı için, Kazakistan'ın dünya piyasalarına kendi ürünlerini sunmasına fırsat verecektir. Verimlilik 2020 Programı çerçevesinde mevcut olan teknolojilerin yenilenmesi, sanayi ve yönetim süreçlerinin yenilenmesi, aynı zamanda rekabete dayanıklı işletmelerin kurulmasını öngörmektedir.⁷⁴

2020 Verimlilik programı bankaların, iş kurumlarının, Kazakistan'ın büyük girişimcilerinin ve uluslararası örgütlerin iş insanlarının, çeşitli derneklerin ve "Atameken" Birliği'nin katılımıyla Kazakistan sanayi ve yeni teknolojiler tarafından Ekonominin önemli sektörlerinde çalışma verimliliğini yükselterek rekabet gücünü arttırmak amacıyla 15 Nisan 2011 tarihinde uygulamaya konmuştur. Program 2011-2020 yıllarını kapsamaktadır. Bu programla ekonomi sektöründe rekabet artırılmasının yanı sıra faal işletmelerin modernizasyonu ve rekabet gücüne sahip yeni işletmelerin kurulması ve işletmelerde kullanılan yönetim ile üretim teknolojilerinin geliştirilmesi planlanmaktadır.

Program çerçevesinde devlet tarafından işletmelere geniş bir destek yelpazesi sunulması planlanmaktadır. Ülkenin bütün eyaletlerinde kurulan bölgesel masalar programa katılmak isteyen işletmelerin başvurularını toparlayacaklardır. Programa katılmak isteyen işletmelerin belirli safhalardan geçmesi ve öngörülen dört kriterden üçüne uyması gerekmektedir.

Birinci kriter bütün projeler hızlı sanayi ve yenilikçi gelişim devlet programının öncelikli sektörlerine ait olmalıdır. İkinci kriter göre, işletmenin kendisinin yaptığı ya da akredite olan danışmanlık şirketleri tarafından yapılan kapsamlı bir modernizasyon planı olmalıdır. Üçüncü kriter işletmenin çalışma verimliliğini yükseltmesi ve enerji etkinliğini arttırmasıdır. Dördüncü kriter ise işletmenin finansal durumunun istikrarlı olmasıdır.

Program hem finansal olan hem de finansal olmayan desteği öngörmektedir. Finansal destek çerçevesinde, donatım leasingi içinde kredi verilebilmekte. Kredilerde sübvansiyonlu faiz oranları uygulanabilmekte, ayrıca finans

---

⁷⁴ Almatı Büyükelçiliği Ekonomik Müşavirliği, **a.g.r.**, s.45-47

kuruluşlarının verdikleri krediler içinde garanti verilmektedir. Finansal olmayan destekler çerçevesinde, yenilikler için hibe verilmesi yönetim teknolojilerinin uygulanması, üretim altyapısının geliştirilmesi öngörülmektedir.

Program çerçevesinde işletmelerin üç gruba ayrılması planlanmaktadır. *Birinci gruba* finansal ve finansal olmayan destek sağlanarak kapsamlı modernizasyona ihtiyacı olan büyük ve sosyal önemi olan işletmelerin projeleri,

İkinci gruba modernizasyon planları uzun vadeli kredileri veya leasing finansmanı gerektiren işletmelerin projeleri,

Üçüncü gruba finansal olmayan destek kredileri gerektiren işletmelerin projeleri girmektedir.

Programda yaklaşık 30 milyon Tenge'nin donatım leasinginde kolaylıkların sağlanması için ayrılması planlanmaktadır. Finansman, %6 - %7.5 faiz oranı ile on yıla kadar verilebilecektir.

Program çerçevesinde yüksek kalifiye yabancı uzmanları çalıştırma giderlerinin yarısı, yönetim teknolojilerinin uygulanması konusunda danışmanlık hizmetleri karşılığı giderlerin %70'i (5 milyon Teneden fazla olmamak kaydıyla) tazmin edilecektir.

2020 verimlilik programı küçük orta büyüklükteki işletmelerin gelişimini hedefleyen "İş Dünyası Haritası" programının ve kriz sonrası dönemde finansal sıkıntı çeken iyileştirme programının devamı olarak kabul edilmektedir. 2020 verimlilik programı çerçevesinde iş dünyasının teknolojik ve yönetim potansiyelinin yükseltilmesi planlanmaktadır.⁷⁵

1.3.7 Yol Haritası

Kazakistan'da yaşanan ekonomik kriz sonrası dönemde küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin geliştirilmesine daha çok dikkat edilmektedir. KOBİ'ler değişen piyasa şartlarından daha çok etkilendikleri için onlara daha hızlı bir şekilde inovasyon teknolojileri uygulanmaktadır.

Gümrük Birliği çerçevesinde Kazakistan'da KOBİ'lerin inovasyon ve ihracat potansiyelini geliştirme imkânı doğmuştur. Program kapsamında KOBİ'lere yönelik çok ciddi destekleme önlemleri vardır.

⁷⁵ KATIAD Birlik Dergisi, Almatı, Ağustos, 2011, s.12

“2020 Girişimci’nin Yol Haritası”, mevcut olan iş yerlerin koruma ve yeni iş yerlerin oluşturma, bölgesel girişimciliğin gelişmesinin artmasını sağlamak. Girişimcileri desteklemek, girişimcilerin potansiyellerin yükseltmek için devlet tarafından düzenlenen kalkınma Programı.⁷⁶

1.4 Sektörler

1.4.1 Tarım

Kazakistan, yaklaşık 84,6 milyon hektarlık tarımsal araziye sahiptir. Tarımsal arazinin 24 milyon hektarı ekilebilir arazi olup, 61,1 milyon hektarı ise meradır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından tarım sektörü genel ekonomik durgunluktan ciddi ölçüde etkilenmiş ve toplam tarımsal üretim önemli miktarda düşüş göstermiştir. Tarım sektörü, yaklaşık 10 yıllık yoğun bir makro ekonomik reform programının ardından düzelmeye ve büyümeye başlamıştır. Tarımda 2003 yılında Toprak Reformu başlatılmıştır. 2005 yılında Devlet Tarım ve Gıda Programı tamamlanmıştır.

Ülkenin kuzeyinde yapılmakta olan hububat üretimi tarım sektörü üretiminde en fazla paya sahiptir. Et ve yün üretimi ise diğer önemli üretim kollarıdır. Tarımsal arazinin iyi kalitede olmasına rağmen ülkedeki sert iklim koşulları üretimi zorlaştırmaktadır. Buna ilave olarak çiftçilerin ekipman ve tarımsal girdi temininde zorluklar yaşanmaktadır.⁷⁷

1.4.2 Sanayide Yabancı Yatırımlar

Kazakistan Milli Bankası verilerine göre; ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye 2010 yılında 18,1 milyar Dolar iken 2011 yılında 19,9 milyar Dolar’a yükselmiştir. Kazakistan’a yatırım yapan ülkeler arasında ilk 5 sırada Hollanda, ABD, Birleşik Krallık ve Fransa yer almaktadır. Türkiye 1,75 milyar Dolar ile 15. sırada yer almaktadır.

Yabancı yatırımların daha çok, gayrimenkul, madencilik, petrol, imalat ve finansal aracılık faaliyetlerinde yer aldıkları görülmektedir. Forbes tarafından

⁷⁶ “2020 Girişimci’nin Yol Haritası” Programı, Kazakistan Cumhuriyeti Başkanlığı Tarafından 13 Nisan 2010 Yılı alınan 301No’lu Onayı, <http://adilet.zan.kz>

⁷⁷ KASİAD, a.g.r., s.7

yayımlanan “Global-2000” listesinde yer alan Alman şirketi Lanxess AG, Japon şirketleri Marubeni ve Sumitomo, Güney Kore şirketi Hyundai, Fransız şirketleri Thales ve Aubert & Duval’ın 2011 yılında Kazakistan’da yatırım yapan şirketler arasında yer aldığı; Güney Kore şirketi Posco, Fransız şirketleri Carrefour, Lafarge ve Air Liquide, Fin şirketi Sampo Rosenlew, İngiliz şirketi Marks & Spencer ile görüşmelerin devam ettiği açıklanmıştır.⁷⁸

1.4.3 Ulaştırma ve Telekomünikasyon

Kazakistan’da Ocak-Aralık 2011 yılında yük taşıma hacmi 444,5 milyar tona olmuş ve 2010 yılın aynı dönemine göre % 15,3 oranında artış sağlanmıştır. Ulaştırma Bakanlığı’na, 2011 yılında transit karayolu kargo taşımacılığı hacminin 16,5 milyon ton seviyesinde gerçekleştiği bildirilmiştir. Ayrıca bakanlık tarafından 2011 yılının önde gelen projelerinden birinin de Batı Avrupa-Batı Çin ulaştırma koridoru olduğu, proje kapsamında 780 km yol inşa edildiği, 2011 yılında demiryolu vasıtasıyla taşınan kargonun 279,6 milyon ton düzeyinde gerçekleştiği, Kazakistan Demir Yolları şirketinin 2011 yılı kârının 750 milyon Dolar’a yükseldiği açıklanmıştır.

Kazakistan Cumhuriyetinde taşımacılık genellikle karayolu ve demir yolu ile yapılmaktadır. Ancak son yıllarda nehirler ve Hazar denizi de önem kazanmıştır. 2011 yılı verileri itibariyle toplam 6 milyon tondan fazla taşımacılık deniz ve nehir ulaşımıyla sağlanmaktadır.⁷⁹

Tablo 12: Ulaştırma Araç Çeşidine Göre Yük Taşıma

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam	1687,5	1840,5	1926,9	2023,4	2124,1	2188,7	2103,3	2439,4	2965
Demir yolu	202,7	215,6	222,7	246,9	260,6	269,0	248,4	267,9	
Kara yolu	1318,2	1444,8	1511,1	1582,6	1667,4	1721,0	1687,5	1971,8	
Nehirler üzerinden	0,5	0,7	0,8	1,3	1,3	1,2	0,9	1,1	
Deniz yolu	–	–	0,2	0,4	1,1	1,7	3,6	4,7	
Boru Hatları	166,1	179,4	192,0	192,2	193,8	195,8	162,9	194	
Gaz Transferi	110,8	114,2	126,3	116,7	113,8	112,5	67,8	71,8	

⁷⁸ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.53

⁷⁹ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.54

Hava yolu	0,24	0,18	0,21	0,16	0,25	0,22	0,22	0,28	
-----------	------	------	------	------	------	------	------	------	--

Kaynak: T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı, 2012

İlgili bakanlık 2012 yılında 771 km daha yol inşa edilmesinin öngörüldüğünü; 2011 yılında ön plana çıkan projelerin İran, Türkmenistan ve Kazakistan'ı birbirine bağlayan Uzen-Ertrek-Gorgan demiryolu ile Çin ve Kazakistan'ı birbirine bağlayan Jetigen-Korgas demiryolu projeleri olduğunu açıklamıştır.

Ayrıca Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in talimatları doğrultusunda 2012 yılında Beineu-Jezkazgan ve Arkalyk-Shubarkul demiryolu projeleri ile Astana'daki elektrikli lokomotif üretim fabrikası projesine öncelik verileceğini, Air Astana'nın uçak filosunun genişletileceğini, deniz taşımacılığı kapsamında ise Aktau Limanı'nın kapasitesinin 16 milyon tona çıkarılmasının planlandığını bildirmiştir.

Kazakistan Demir Yolları, Beineu-Jezkazgan ve Arkalyk-Shubarkul demiryolu projelerinin fizibilite çalışmalarının tamamlandığını, 3,3 milyar Dolara mal olacak projelerin 4 yıl içerisinde tamamlanmasının planlandığını bildirmiştir.⁸⁰

Tablo 13: Ulaştırma Araç Çeşidine Göre Yolcu Taşıma Hacmi

Milyon kişi

	Toplam Taşınan Yolcu Sayısı							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam	8893,5	9390,3	9924	10592,8	11160,1	11325,4	11806,5	13186,5
Demir yolu	17,7	16,4	16,5	17,8	18,1	17,7	18,6	19,6
Otobüs*	6189,7	6559,4	6960,9	7470,1	7750,4	7927,8	8691,7	10594,4
Binek araç*	2532,5	2675,8	2814,8	2983,5	3285,3	3291,8	3009,7	2489,5
Trolleybüs	72,4	63,2	56,9	50,4	37,6	28,1	24,5	23
Tramvay	79,7	74,2	73,2	69	65,8	57,1	59,2	56,6
Nehirler üzerinden	0,06	0,05	0,04	0,04	0,05	0,1	0,1	0,1
Hava yolu	1,3	1,3	1,7	1,9	2,7	2,8	2,7	3,4

* Şehirlerarası yolcu taşıyan ancak kayıt dışı olan küçük girişimciler tahmini değerlerle yazılmıştır

Kaynak: T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı, 2012

⁸⁰ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, a.g.r., s.55

1.5 Hizmetler (Bankacılık, Turizm, Kredi Oranları, Sigortacılık, Diğer Hizmetler)

1.5.1 Bankacılık

Bankacılık ve maiye piyasası 1990'larda ve 2000'lerin başlarında Kazakistan Ulusal Bankası kontrolü altında bir reform ve konsolidasyon sürecinden geçmiştir. Bankacılık sisteminin uluslararası standartlarda faaliyet göstermesini teminen muhasebe, nakit yönetimi, sermaye yeterliliği, sorunlu kredilerin zamanında farkedilmesi, ayrıcalıklı işlemlere kısıtlama getirilmesi gibi konularda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Ayrıca bankaların kurulması için gerekli koşullar ve izinler de sıkılaştırılmıştır.⁸¹

Kazakistan Cumhuriyeti'nde Bankacılık sektöründe toplam 38 ticari banka hizmet vermektedir. 1 Ocak itibariyle bankaların toplam aktifleri 12,809 trilyon Tenge tutarındadır. Döviz cinsinden aktiflerin toplam aktifler içindeki payı %34,5 olarak kaydedilmiştir.

2011 yıl sonu itibariyle, bankaların kredi portföyünde standart kredilerin payı %25,8, şüpheli kredilerin payı %52,4, kötü kredilerin payı ise %21,8'dir.⁸²

Tablo 14: Kazakistan Bankalarının Genel Durumu

	2009 Ocak	2010 Ocak	2011 Ocak	Milyon Tenge 2012 Ocak
Net dış aktifler	-1.605.740	-841.989	322.632	535.343
İç aktifler	7.102.119	8.141.360	7.587.212	8.382.564
Rezervler	817.443	1.168.308	989.509	1.493.536
Nakit ulusal para	125.005	131.268	158.117	182.421
Pasifler	5.496.378	7.299.371	7.909.844	8.917.907
Aktarılabilen Mevduat	1.194.108	1.790.650	2.132.387	2.627.352
Diğer Mevduatlar	3.519.579	4.117.607	4.791.765	5.098.018
Menkul Kıymetler	313.897	406.374	270.561	303.775
Mali Türev Araçlar	7.301	10.994	6.131	7.780
Krediler	296.652	677.186	674.068	875.812
Ödenmesi Gereken Diğer Hesaplar	164.840	296.559	34.934	5.170

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), www.nationalbank.kz, 1 Ocak 2012

⁸¹ KASİAD, a.g.r., s.9

⁸² Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), www.nationalbank.kz, 1 Ocak 2012

1.5.2 Turizm

Kazakistan Cumhuriyeti, turizm alanında gün gittikçe gelişen ve büyüyen bir potansiyele sahiptir. 1993'te Dünya Turizm Örgütüne üye olarak kabul edilen Kazakistan turizm alanında işbirliği konusunda Türkiye, İran, Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi, Moldova, Macaristan, İsrail, Kırgızistan ve Mısır gibi ülkelerle anlaşmalar yapmış bulunmaktadır. Ayrıca Horvavya, Pakistan, Singapur ve Çin ile de hükümetler ve kuruluşlar arası anlaşmalar için de hazırlık safhasında bulunmaktadır.

Kazakistan'da turizm faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla bazı standartlar ve yasal temeller 1992'de hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Turizm açısından 1993 yılı Kazakistan için önemli bir yıl olmuştur. O sene Kazakistan'da turizm endüstrisini geliştirmeye yönelik olarak bir Milli Program hazırlamıştır. 1997'de turizm için önemli bir başka devlet programı olan "Türk halklarının kültürel mirasını koruma ve geliştirme için Büyük İpekyolu'nun tarihi merkezlerini tekrar canlandırma" kabul edilmiştir. Ayrıca 1997'de Kazakistan'ın 2030 yılına kadar sürecek olan "turizmi geliştirme stratejisi" de ortaya konmuştur. Kazakistan eşsiz doğası ve birbirinden çok farklı coğrafi özellikler arz eden yapısıyla dünyada özel bir yere sahiptir.⁸³

1.5.3 Kredi Oranları

2011 yıl sonu itibariyle, bankaların kredi portföyünde standart kredilerin payı %25,8, şüpheli krediler payı %52,4, kötü kredilerin payı ise %21,8'dir. 1 Ocak 2011 tarihi itibariyle ise standart kredilerin payı %26,4, şüpheli krediler payı %53,5, kötü kredilerin payı %20,1 olarak kaydedilmişti. Ödeme gecikmeleri 90 günü aşan kredilerin, bankaların kredi portföyündeki payı yıl içerisinde %48,4 oranında artarak %30,6'ya yükseldi. Ulusal Bankası Başkanı Marchenko, 2011 yılı ikinci yarısından itibaren istenilen ölçüde olmasa da banka kredilerinde canlanma yaşandığını, temerrüde düşen kredilerin halen önemli bir sorun teşkil etmeye devam ettiğini, Kazakistan'ın bankacılık sektörünün dış borcunun 2012 yılı başı itibarıyla 16 milyar

---

⁸³ Kazakistan. Dünyadaki Yatırımın Yeni Merkezi, Türk İşadamları ve Yatırımcıları için Kazakistan Rehberi, **Kazakistan İstanbul Başkonsolosluğu**, İstanbul, 2008, s.37

Dolar'a gerilediğini, 2008 küresel finans krizi döneminde dış borcun 46 milyar düzeyinde olduğunu dile getirmiştir.⁸⁴

Tablo 15: Bankaların Dağıttığı Krediler

Milyon Tenge

	Toplam	Tenge	Döviz	Kısa Vadeli	Uzun Vadeli	Tüzel Kişilere	Gerçek Kişilere
2009 Ocak	7.385.680	4.071.807	3.313.873	1.463.798	5.921.883	5.072.179	2.313.502
2010 Ocak	7.609.178	3.956.379	3.652.799	1.218.940	6.390.238	5.412.733	2.196.445
2011 Ocak	7.572.930	4.387.733	3.185.197	1.228.733	6.344.197	5.459.115	2.113.814
2012 Ocak	8.793.207	5.712.826	3.080.381	1.750.265	7.042.943	6.451.499	2.341.709

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), www.nationalbank.kz, Ocak 2012

Hızlı bir kalkınma politikası içerisine giren Kazakistan Hükümeti; hızlı sanayileşme ve yenileşme politikalarını kabul etmiş ve bu bağlamda çok ciddi krediler dağıtmaya başlamıştır. Kısa ve uzun vadeli dağıtılan bu krediler vasıtasıyla ciddi bir milli sanayi oluşturmayı başarmışlardır.

Özellikle KOBİ'lere dağıtılan kredilerde devlet kuruluşları ticari bankalar ile anlaşmalar imzalayarak, ticari bankalarında bu projelere dâhil olmasını sağlamışlardır.⁸⁵

Tablo 16: Ekonomik Sektörlere Göre Bankaların Dağıttığı Krediler

Milyon Tenge

	2009	2010
Toplam	7.644.036	7.596.547
Kısa vadeli	1.213.473	1.246.802
Sanayi	144.866	182.811
Tarım	116.780	131.393
İnşaat	174.454	159.968
Taşımacılık	39.802	38.451
İletişim	4.093	2.243
Ticaret	478.070	464.912
Diğer	255.408	267.024
Uzun vadeli	6.430.563	6.349.745
Sanayi	588.101	533.480
Tarım	165.027	158.385

⁸⁴ Kayrat Kelimbetov, **İstihdam Raporu**, 28 Aralık 2011, s.18

⁸⁵ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.56

İnşaat	1.258.968	1.216.761
Taşımacılık	191.722	213.887
İletişim	44.276	48.786
Ticaret	1.333.475	1.358.839
Diğer	2.848.994	2.819.608

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), www.nationalbank.kz, Ocak 2011

Tablo 17: Küçük İşletmelere ve Bireysel Girişimcilere Verilen Krediler

	Milyon Tenge	
	2009	2010
Tenge Toplam	895.315	872.005
Kısa vadeli	106.857	148.359
Uzun vadeli	788.457	723.646
Döviz Toplam	812.875	517.344
Kısa vadeli	129.234	57.673
Uzun vadeli	683.640	459.670
Toplam kredi	1.708.189	1.389.348

Kaynak: Kazakistan Ulusal Bankası, (çevrimiçi), www.nationalbank.kz, Ocak 2011

Tablo 18: Bankacılık Sektörünün Kazakistan Ekonomisindeki Rolü

	2009 Ocak	2010 Ocak	2011 Ocak	2012 Ocak
GSYİH (Trilyon Tenge)	15,936	17,007	19,303	28,952
Aktiflerin GSYİH oranı %	74,6	68	62,3	44,3
İkraz Portföyünün GSYİH oranı %	58	56,7	47	36,1
Öz sermayenin GSYİH oranı %	12,2	-	9,4	6,8
Müşteri Mevduatlarının GSYİH oranı %	43,1	45,9	35,4	26,9

Kaynak: “1 Ocak 2012 itibariyle Kazakistan Cumhuriyeti Bankacılık Sektörünün Cari Durum” raporu

1.5.4 Sigortacılık

Tablo 19: Sigorta Sektörünün Genel Yapısı

Sigorta sektörünün yapısı	Ocak 2012
Lisans Sahibi Toplam Sigorta Şirketi	38
Yabancı Şirketlerin sayısı	3
Sigorta Brokerlerinin sayısı	14
Aktuariya sayısı (Finans risk değerlendiren ve çözüm üreten uzman)	86

Kaynak: K.C. Mali Piyasa ve Mali Kuruluşları Düzenleme ve Kontrol Etme Ajansı, (çevrimiçi), www.afn.kz, 1 Ocak 2012

2012 yılında Kazakistan sigortacılık sektöründe %20 artış beklenmektedir. Kazakistan sigorta piyasasında 2012 yılının Ocak ayında sigorta prim ve reasüransa verilen prim hacmi 2011 yılının Ocak ayına nazaran %17,4 oranında artarak 24 milyar Tenge'ye ulaşmıştır.

Tablo 20: Sigorta Göstergelerinin GSYH İçindeki Yeri

Göstergeler	2009 Ocak	2010 Ocak	2011 Ocak
GSYİH (Milyar Tenge)	15.986	17.411	19.303
GSYİH'ye göre sigorta primlerin oranı, %	0,84	0,65	0,55
GSYİH'ye göre öz sermaye oranı, %	1,04	1,04	1,04
GSYİH'ye göre aktiflerin oranı, %	1,68	1,71	1,76
Kişi başına düşen sigorta primlerin hacmi, Tenge	8.597	7.171	6.556

Kaynak: K.C. Mali Piyasa ve Mali Kuruluşları Düzenleme ve Kontrol Etme Ajansı, (çevrimiçi), www.afn.kz, 1 Ocak 2011

Tablo 21: Kazakistan Cumhuriyeti'nin En Büyük 5 Sigorta Şirketinin Temel Mali Göstergeleri

	Aktifler	Sigorta rezervleri	Öz sermaye	Dağıtılmayan gelir	Sigorta primleri	Ödemeler
1 "Avrasya" Sigorta Şirketi AŞ	59 844, 3	18 279,2	40 020,2	9 210,2	15 390,6	1 644,8
2 "Viktoriya" Sigorta Şirketi AŞ	48 218, 3	3 935,8	43 923,4	4 548,6	4 727,0	256,8
3 "Kazakistan Halık Bankası'nın Yan Sigorta Kurumu" AŞ	30 157, 7	14 545,3	13 360,1	1 639,1	13 174,5	3 262,4
4 BTA bankasının yan kurumu "BTA Sigorta" AŞ	25 147,3	4 296,4	19 879,3	1 124,5	1 824,7	580,9
5 Kazkom bankasının yan kurumu "Kazkommers-Poliçe" AŞ	17 292, 0	7 984,4	8 190,1	846,5	14 120,7	793,8
6 Diğer	159.047, 8	71,953,2	75.648,7	9.956,9	67.947,4	13.320,3
Toplam	339.707,4	120.994,3	201.021,7	27.325,8	117.184,9	19.859,0

Kaynak: K.C. Mali Piyasa ve Mali Kuruluşları Düzenleme ve Kontrol Etme Ajansı, (çevrimiçi), www.afn.kz, Ocak 2012 itibari ile

1.5.5 Aktifler

1 Ocak 2012’de sigorta şirketlerinin aktiflerinin müşterek hacmi 775.343,2 milyon Tenge olup, 1 Ocak 2011’e göre ortalama %15 oranında artış göstermiştir.⁸⁶

Tablo 22: Aktifler

	2011 Ocak	2012 Ocak	Değişim
Paralar	27.480,006	24.357,930	-% 11,3
Yatırımlar	70.051,476	92.001,954	% 23,8
Kıymetli kağıtlar	93.114,610	108.906,093	% 14,5
“Geri REPO” operasyonu	9.589,244	9.692,509	% 0,1
Sigortacılar ve Araçlardan Alınacak Sigorta Primleri	25.025,975	26.253,132	% 4,6
Esas Para	6.586,101	8.255,132	% 20,2
Maddi Olmayan Aktifler	1.008,768	1.181,009	% 14,5
Diğer Debitör Borçları	10.943,536	10.884,160	-% 1,5
Diğer Aktifler	101.777,892	106.140,058	% 4,1
Toplam Aktifler	345.577,608	387.671,977	% 10,8

Kaynak: K.C. Mali Piyasa ve Mali Kuruluşları Düzenleme ve Kontrol Etme Ajansı, (çevrimiçi), www.afn.kz, 1 Ocak 2012

Tablo 23: Sektörün Makroekonomik Göstergeleri

Sigorta Sektörünün Ana Göstergeleri	2011 Ocak	2012 Ocak
GSYİH, Milyar Tenge	19 303,6	28 952,2
Sigorta Ödüllerinin GSYİH	0,11	0,08
GSYİH'ye Göre Öz Sermaye Oranı, B %	1,05	0,81
GSYİH'ye göre aktifler oranı, B %	1,81	1,39
Kişi başına düşen sigorta ödemeler oranı, Tenge	1.070,50	1.336,20

Kaynak: K.C. Mali Piyasa ve Mali Kuruluşları Düzenleme ve Kontrol Etme Ajansı, (çevrimiçi), www.afn.kz, 1 Ocak 2012

⁸⁶ K.C. Mali Piyasa ve Mali Kuruluşları Düzenleme ve Kontrol Etme Ajansı, (çevrimiçi), www.afn.kz, Ocak 2012

BÖLÜM II

KAZAKİSTAN TÜRKİYE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

2.1 Tarihte Kazakistan-Türkiye İlişkileri

Türkiye Kazakistan ilişkilerinin tarihi Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlı arşivindeki kayıtlara göre, Kazak Hanı Gaib Muhammed Han 1713 yılında bir elçilik heyetini Osmanlı başkentine yollamıştır. Akabine Kazak Hanlığı ve Osmanlı Devleti arasında birkaç defa mektuplaşmalar olmuştur.⁸⁷ I. Dünya Savaşı sırasında Kazak Türklerinin ileri gelenleri Osmanlı ordusuna yardım için topladıkları parayı Petersburg'taki Osmanlı Elçiliğine teslim etti. Kurtuluş Savaşı sırasında Kazakların milli şairi Magcan Jumabayev “Uzaktaki Kardeşime” şiirini kaleme alarak Anadolu'daki milli mücadeleye manen destek vermiştir.⁸⁸

2.2 Günümüzde Kazakistan-Türkiye Ekonomik İlişkileri

Siyasal boyutu ile Türkiye ve Kazakistan ilişkileri 1991 yılında, Kazakistan Sovyetler Birliği karşısında bağımsızlığını kazanması ile başlamıştır.⁸⁹ Sovyetler Birliği'nin 1990'ların başında beklenmedik bir şekilde dağılmasından sonra Orta Asya'daki diğer Türk Cumhuriyetleri ile birlikte Kazakistan'ın tanınması konusunda en hızlı harekete geçen ülkelerin başında Türkiye gelmiştir. Diplomatik ve politik ilişkiler, tanıma sürecinden sonra hızla gelişerek Kazakistan-Türkiye işbirliği büyük sıçrama göstermiştir.⁹⁰

Türkiye, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kazakistan'ın bağımsızlığını resmen tanıyarak ülkeye büyükelçi tayini yapmıştır. Ülkeye ilk giren iş insanları da Türkiye'lilerdir. Bu, hem iki ülke yetkililerinin desteği, hem de iki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağlar sayesinde olmuştur. Bağımsızlıktan sonra,

---

⁸⁷ Ahat Andican, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya**, Emre Yayınları, İstanbul, 2009, s.191-192

⁸⁸ Abdolvahap Kara, “Türkistan Türklerinin Kurtuluş Savaşı'na ve Cumhuriyet'e Katkıları”, **Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, No: 3, Kasım 2000, s. 73

⁸⁹ Yerbol Zeidullayev, **Kazakistan ve Türkiye'nin Karşılaştırılmalı İmajı: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Ampirik Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.5

⁹⁰ Mehmet Dikkaya, Ali Bora, “Çağdaş Kazakistan'ın Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Yeri”, **OAKA**, Cilt:1, Sayı: 2, s.124-125

ikili ticari ilişkiler düzenli şekilde artmıştır.⁹¹ İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 2 Mart 1992 tarihinde tesis edilmiştir. İki ülke Kazakistan'ın bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren sürekli olarak işbirliği alanlarını genişletmişler ve tatmin edici sonuçlara ulaşmışlardır. Ortak tarihi ve kültürel bağlar ikili ilişkilerin ve işbirliğinin hızla gelişmesine önemli bir katkıda bulunmuştur.⁹²

Türkiye ile Kazakistan arasında, Kazakistan'ın bağımsızlığından son derece sıcak ilişkiler tesis edilmiştir. Bağımsızlığından sonra, Kazakistan'ı ilk tanıyan ve ülkede ilk büyükelçilik açan ülke Türkiye olmuştur. Türkiye devleti tarafından atılan bu önemli adım, Türkiye'li iş insanları tarafından da başarıyla devam ettirilmiştir. Bugün Kazakistan, Orta Asya'da Türkiye'li iş çevrelerinin en büyük iş hacmine sahip oldukları ve gelecek için de en büyük potansiyeli arz eden ülke konumuna gelmiştir⁹³

Ekonomik boyutu ile ülkelerimizin karşılıklı ilişkileri ise 1991 yılından itibaren kurulmaya başlamıştı. Bağımsızlığımızın ilk gününden itibaren Türkiye'nin devlet ve iş insanları mal alış-verişi, ihracat ve ithalat, yatırım olarak ülkemize açılmaya başladı. Bir yandan ülkelerimizin imajını ortaya çıkartabilmemiz için imajın ekonomik boyutuna da değinmeliyiz. Ekonomik imaj dediğimizde ilk akıllımıza geleni devletin karşılıklı ticaret ve yatırımları, ihracat ve ithalattaki gelişmeler, turistik ve gezilecek yerlerin çeşitliliği v.s herhangi bir ülkenin ekonomik imajını ortaya çıkartabilir. Ülkeler birbirlerinin hakkında neler bilmektedirler, hangi mal ve hizmetlerini tercih ediyorlar? ⁹⁴

Gelişen ikili ilişkilerin yanısıra, Türkiye ve Kazakistan bölgesel ve uluslararası örgütlerde de etkin şekilde birbirlerini desteklemekte ve işbirliği yürütmektedir. Kazakistan Türkiye'nin girişimiyle 1992 yılında başlatılan "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi"nin etkin bir katılımcısı olmuştur. Türkiye, İran, Pakistan, Afganistan ve Orta Asya Cumhuriyetlerinin üyesi bulunduğu Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) içinde de yakın işbirliğini sürdürmektedir.

⁹¹ KTO'dan ihracatı artırmaya yönelik çalışmalar, (çevrimiçi), <http://www.konhaber.com/yeni/haber-98709-ekonomi-ktodan-ihracati-artirmaya-yonelik-calismalar.html>

⁹² KTO, **Konya Ticaret Odası**, Kazakistan Ülke Raporu, 2008, s.32

⁹³ **DEİK**, Kazakistan Ülke Bülteni, (çevrimiçi), http://www.deik.org.tr/Lists/Bulten/Attachments/101/kazakistan%20bulten%20subat%202007_TR.pdf, 04.07.2010

⁹⁴ Yerbol Zeidullayev, **a.g.t.**, s.5

Kazakistan Türkiye'nin 2009-2010 dönemi BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için adaylığını desteklemektedir. Türkiye Kazakistan'ın Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) dönem başkanlığı adaylığını en başından itibaren güçlü şekilde desteklemiş, bu ülkenin 2010 dönem başkanlığına seçilmesinden büyük memnuniyet duymuştur. Türkiye Kazakistan'ın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğini de desteklemektedir ve ikili müzakereleri tamamlayan ilk ülkelerden biri olmuştur.

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) 1994 yılından itibaren Kazakistan'da gerçekleştirdiği kalkınma proje ve programlarıyla hizmet vermektedir. TİKA'nın program ofisi Almatı'da bulunmaktadır.⁹⁵

Bir ülkenin kalkınması o ülkenin iç ekonomik, sosyal ve kurumsal yapısıyla yakından ilgili olmakla birlikte, uluslararası ticaret ilişkilerinin de o ülkenin kalkınması açısından çok büyük önemi vardır.

Geçmiş dönemlerde bir kısım iktisatçılar, dış ticaretin, ülkede boş duran kaynakların kullanılmasına olanak veren bir pazar yaratma aracı olduğuna dikkat çekmişlerdi. Başka bir deyişle, dış pazarlar az gelişmiş bir ülkenin tarım ürünleri fazlasının ve ülkede kullanılmayan ham maddelerin değerlendirilmesi açısından zorunludur.

Böylece, dış piyasalara açılma ise ülkede durağan bir ekonomide kalkınmayı başlatacak etkenlerin başında gelir. Yine ünlü iktisatçı Nurkse'nin de belirttiği gibi, uluslararası ticaret, adı geçen ülkeler bakımından bir tür "büyümenin motoru" rolü oynamıştır.⁹⁶

Tablo 24: Kazakistan'ın Ülkeler Bazında İhracatı (2011-12)

Sıra No	Ülke	Toplam İhracat bin ABD doları
1	<u>CİN</u>	16.291.513
2	<u>İTALYA</u>	15.045.254
3	<u>RUSYA</u>	6.645.576
4	<u>HOLLANDA</u>	6.637.107
5	<u>FRANSA</u>	5.414.718
6	<u>İSVİÇRE</u>	4.961.252
7	<u>AVUSTURYA</u>	3.876.533
8	<u>UKRAYNA</u>	2.670.503

⁹⁵ KTO, a.g.r., 2008, s. 32

⁹⁶ Nihat Batmaz, "Türkiye-Kazakistan Arasındaki Ticari-Ekonomik İlişkiler, Türk Mütteşebbislerinin Bu Ülkede Yaptıkları Yatırımların Boyutu ve Karşılaştıkları Sorunlar", **Bilgi**, Sayı: 29, Bahar 2004, s.87

9	<u>KANADA</u>	2.629.265
10	<u>TÜRKİYE</u>	2.574.351
11	<u>ROMANYA</u>	2.265.799
12	<u>İNGİLTERE</u>	1.619.185
13	<u>ALMANYA</u>	1.610.329
14	<u>İSRAİL</u>	1.418.513
15	<u>POLONYA</u>	1.305.473
16	<u>ÖZBEKİSTAN</u>	1.179.464
17	<u>PORTEKİZ</u>	1.137.753
18	<u>İSPANYA</u>	1.135.352
19	<u>İRAN</u>	1.077.031
20	<u>JAPONYA</u>	1.043.880
İHRACATTA İLK 20 ÜLKE		80.538.851
DİĞER ÜLKELER		7.578.925

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (çevrimiçi), <http://www.musavirlikler.gov.tr>, 2012

Kazakistan'ın 2011 yılında en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında 16,3 milyar ABD Doları ile Çin Halk Cumhuriyeti 1. sırada, 15 milyar ABD Doları ile İtalya 2. sırada ve 7,5 milyar ABD Doları ile Rusya Federasyonu 3. sırada yer almaktadır. Türkiye ise 2,5 milyar ABD Doları ile 10. sıradadır.

Kazakistan'ın 2010 yılı ihracatında Türkiye 1,2 milyar ABD Doları ile 13. sırada yer almıştır.

Kazakistan'ın 2011 yılında ilk 20 ülkeye yaptığı ihracatı, toplam ihracatının %92,4'üne tekabül etmektedir. İhracat gelirlerini büyük çoğunluğu yabancı yatırımlar sayesinde elde edilmektedir. Türkiye'nin Kazakistan'a 2011-12 yılı ihracatında plastik ürünler, giyim eşyaları, özel amaçlı makineler, tekstil ürünleri kimyasal ürünler, genel amaçlı makineler, deniz taşıtları, ev aletleri, metal eşyalar, izole edilmiş tel ve kablolar en önemli payı almaktadır.

Kazakistan'ın Türkiye'ye 2011-12 yılı ihracatında petrol yağları, petrol gazları, demir veya alaşımsız çelikten yapılmış yarı mamuller, rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları, işlenmemiş çimento, işlenmemiş alüminyum, buğday, diğer hava taşıtları ekipmanları, en önemli payı almaktadır.⁹⁷

⁹⁷ Mehmet Özbal, a.g.t., s.67

Tablo 25: Türkiye’den Kazakistan’a Yapılan İhracat (2011)

Sıra No	ISIC3 Dörtlü	ISIC3 Dörtlü Ad	Tutar (Dolar)
1	4252	Plastik Ürünleri	83 324 160
2	4181	Giyim Eşyası (Kürk Hariç)	65 130 405
3	4292	Özel Amaçlı Makinalar	63 065 140
4	4172	Diğer Tekstil Ürünleri	53 418 496
5	4242	Diğer Kimyasal Ürünler	48 799 250
6	4291	Genel Amaçlı Makinalar	47 028 836
7	4351	Deniz Taşıtları	38 751 881
8	4293	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Ev Aletleri	38 137 942
9	4289	Diğer Metal Eşyalar	33 501 153
10	4313	İzole Edilmiş Tel ve Kablolar	33 322 249
İlk On Madde Toplamı			504 479 512
Diğer Maddeler Toplamı			443 778 515
Toplam İhracat			504 479 512

Kaynak: T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, “Kazakistan Dış Ticareti ile İlgili Bilgi Notu: 2010”, (çevirimiçi) <http://astana.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=129874>, Ağustos 2011

Tablo 26: Kazakistan’ın Türkiye İle İhracatında İlk 10 Ürün (2011-12)

Sıra No	GTİP	Ürünün cinsi	Birim	Miktar	İhracat tutarı, bin ABD Doları
1	2709	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham)	ton	1.096.037	927.493
2	2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	ton	616.004	446.385
3	7207	Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller	ton	644.696	398.432
4	7403	Rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham)	ton	35.980	292.243
5	7901	İşlenmemiş çinko	ton	132.592	284.694
6	7601	İşlenmemiş alüminyum	ton	58.603	134.565
7	1001	Buğday ve mahlut	ton	190.184	48.571
8	3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	ton	6.215	6.880
9	8802	Diğer hava taşıtları (helikopterler, uçaklar gibi); uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları	ton	32	6.000
10	8430	Toprağın, minerallerin veya cevherlerin taşınması, yayılması, tesviyesi, sıyırılması, kazılması, sıkıştırılması, bastırılıp sıkıştırılması, çıkarılması veya delinmesine mahsus diğer makina ve cihazlar; kazık varyosları ve kazık sökme makinaları; kar küreyicileri ve püskürtücüleri	ton	947	4.326
İHRACATTA İLK 10 ÜRÜN TOPLAMI					2.549.590
Diğer Ürünler Toplamı					24.762
TOPLAM İHRACAT					2.574.351

Kaynak: T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, “Kazakistan Dış Ticareti ile İlgili Bilgi Notu: 2010”, (çevirimiçi), <http://astana.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=129874>, Ağustos 2011

Türkiye’nin Kazakistan’dan ithalatının ana maddeleri demir çelik dışındaki ana metal sanayi ürünleri, ham petrol ve doğal gaz, rafine edilmiş petrol ürünleri, bitkisel

ürünler, atık ve hurdalar, ana kimyasal maddeler, demir çelik ana sanayi, tabaklanmış deri, bavul, el çantasıdır.

Tablo 27: Kazakistan'ın Türkiye ile ithalatında ilk 10 ürün (2011-2012)

Sıra No	GTİP	Ürünün cinsi	Birim	Miktar	İthalat tutarı, bin ABD Doları
1	4911	Matbu diğer yayınlar (matbu resimler ve fotoğraflar dahil)	ton	273	43.035
2	8906	Diğer gemiler (savaş gemileri ve kurtarma gemileri dahil, kürekli olanlar hariç)	ton	885	39.280
3	8544	İzole edilmiş (emaye kaplanmış veya anodize edilmiş olanlar dahil) teller, kablolar (koaksiyel kablolar dahil) ve diğer izole edilmiş elektrik iletkenler (bağlantı parçaları ile teçhiz edilmiş olsun olmasın); tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar (bağlantı parçalarıyla veya elektrik iletkenleri ile teçhiz edilmiş olsun olmasın)	ton	5.500	35.590
4	8516	Elektrikli anında veya depolu su ısıtıcılar ve daldırma tipi ısıtıcılar; herhangi bir mahallin veya toprak ve benzeri yerlerin ısıtılmasına mahsus elektrikli cihazlar; berber işleri için elektrotermik cihazlar (örneğin; saç kurutucular, saç kıvrırma cihazları, saç kıvrırma maşalarını ısıtma cihazları) ve el kurutma makinaları; elektrikli ütüler; ev işlerinde kullanılan diğer elektrotermik cihazlar; elektrikli ısıtıcı rezistanslar (85.45 pozisyonundakiler hariç)	ton	5.785	18.819
5	5702	Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları (tuftu veya floke edilmemiş) (hazır eşya halinde olsun olmasın) (kilim, sumak, Karaman ve elde dokunmuş benzeri yer döşemeleri dahil)	ton	8.090	17.504
6	3916	Plastikten mamul, enine kesitinin en geniş yeri 1 mm.yi geçen monofiller, ince ve kalın çubuklar ve profiller (yüzeyi işlenmiş olsun olmasın fakat daha ileri bir işlem görmemiş)	ton	22.007	17.354
7	7610	Aluminyum inşaat ve inşaat aksamı (köprüler, köprü aksamı, kuleler, pylonlar, ayaklar, sütunlar, inşaat iskeleleri, çatılar, kapılar, pencereler ve bunların çerçeveleri ve kapı eşikleri, korkuluklar, parmaklıklar gibi) (94.06 pozisyonundaki prefabrik inşaatlar hariç); inşaatla kullanılmak üzere hazırlanmış alüminyum saclar, çubuklar, profiller, borular ve benzerleri)	ton	490	15.829
8	8437	Tohumların, hububatın, kuru baklagillerin temizlenmesine, tasnif edilmesine veya ayıklanmasına mahsus makina ve cihazlar; kuru baklagillerin veya hububatın öğütülmesine veya işlenmesine mahsus makina ve cihazlar (çiftlik tipi makina ve cihazlar hariç)	ton	2.950	14.233
9	9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	ton	3.015	13.580

10	7308	Demir veya çelikten inşaat (94.06 pozisyonundaki prefabrik yapılar hariç) ve inşaat aksamı (köprüler, köprü aksamı, bent kapakları, kuleler, pylonlar, ayaklar, sütunlar, inşaat iskeleleri, çatılar, kapılar, pencereler ve bunların çerçeveleri ve kapı eşikleri, kepenkler, korkuluklar, parmaklıklar gibi); inşaatla kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten saclar, çubuklar, profiller, borular ve benzerleri:	ton	3.887	13.371
İthalatta İlk 10 Ürün Toplamı					228.597
DİĞER ÜRÜNLER TOPLAMI					500.692
TOPLAM İTHALAT					729.289

Kaynak: T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, “Kazakistan Dış Ticareti ile İlgili Bilgi Notu: 2010”, (çevirimiçi) <http://astana.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=129874>, Ağustos 2011

Tablo 28: Kazakistan’dan Türkiye’ye Yapılan İthalat (2011)

Sıra No	ISIC3 Dörtlü	ISIC3 Dörtlü Adı	Tutar (USD)
1	4272	Demir-Çelik Dışındaki Ana Metal Sanayi	1 197 512 802
2	3111	Ham Petrol ve Doğal Gaz	1 024 894 301
3	4232	Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	563 354 558
4	1011	Bitkisel Ürünler; Bostan, Meyve ve Sebze	112 501 816
5	8514	Atık ve Hurdalar	92 699 280
6	4241	Ana Kimyasal Maddeler	17 748 188
7	4271	Demir-Çelik Ana Sanayi	4 087 463
8	4191	Dabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası ve Saraciye	3 701 385
9	4151	Et, Balık, Sebze, Meyve, Katı ve Sıvı Yağlar	1 328 063
10	4171	Tekstil İplikçiliği ve Dokumacılığı	592 115
11	4292	Özel Amaçlı Makineler	259 299
12	1012	Hayvancılık	248 950
13	4361	Mobilya ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Ürünler	222 172
14	4291	Genel Amaçlı Makinalar	205 116
15	4281	Metal Yapı Malzemeleri, Tanklar, Sarnıçlar ve Buhar Kazanları	158 458
16	4312	Elektrik Dağıtım ve Kontrol Cihazları	119 143
17	3141	Kum, Kil ve Taşocakçılığı	111 090
18	4311	Elektrik Motoru, Jeneratör, Trasformatörler	109 046
19	4289	Diğer Metal Eşyalar	104 456
20	4242	Diğer Kimyasal Ürünler	47 688
21	4369	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Ürünler	46 565
22	4321	Elektronik Valf ve Elektron Tüpleri ile Diğer Elektronik Parçalar	37 080
23	4202	Ağaç ve Mantar Ürünleri; Hasır vb. örülerek yapılan maddeler	33 787
24	4343	Motorlu Kara Taşıtlarının Motorlarıyla İlgili Parça ve Aksesuarları	32 246
25	4201	Kereste ve Parke	28 880
26	4251	Kauçuk Ürünleri	14 663
27	3142	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Madencilik ve Taş Ocakçılığı	6 511
28	4181	Giyim Eşyası (Kürk Hariç)	5 379
29	4155	İçecekler	3 929
30	4221	Yayım	3 886

Kaynak: T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, “Kazakistan Dış Ticareti ile İlgili Bilgi Notu: 2010”, (çevirimiçi) <http://astana.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=129874>, Ağustos 2011

2.2.1 Önemli Anlaşma ve Protokoller, KEK Toplantıları

Kazakistan ile Türkiye arasındaki ticaretin altyapısını oluşturan anlaşma ve protokoller aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 29: Türkiye Kazakistan Arasında Yapılan Önemli Anlaşma Protokoller

Anlaşma adı	İmza Tarihi	İmza Yeri	Yürürlük Tarihi
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	01.05.1992	Almatı	
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	01.05.1992	Almatı	31.10.1996
Karma Ekonomik Komisyon Kurulmasına Dair Protokol	02.09.1993	Ankara	
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	15.08.1995	Almatı	01.01.1997
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	10.09.1997	Almatı	10.05.2000
Karma Ekonomik Komisyon III. Dönem Protokolü	02.09.1993	Ankara	
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	22.06.2003	Ankara	

Kaynak: T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), (çevrimiçi), <http://www.igeme.org.tr>, Aralık 2012

Bu protokoller ve anlaşmalar her iki ülkenin iş insanları için avantaj sağlamaktadır.

Tablo 30: Kazakistan ile Türkiye Arasındaki Anlaşmalar Listesi

	İÇERİĞİ	Resmi Gazete	Düzeyi
3893	Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasındaki İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	21-03-1993 -21531	Kanun
3904	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türkistan Şehrinde Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşmanın Uygun Bulduğuna İlişkin Kanun	04-05-1993 -21571	Kanun
3925	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim Bilim Kültür Ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	10-12-1993 -21784	Kanun
3932	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Hava Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	10-12-1993 -21784	Kanun
4015	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Hükümeti Arasında Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	22-09-1994 -22059	Kanun

4018	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	22-09-1994 -22059	Kanun
4023	Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Yatırımları Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	22-09-1994 -22059	Kanun
4155	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ve Eki Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	25-07-1996 -22713	Kanun
4157	Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Antalya İlinin Kemer İlçesindeki Taşınmazın Kazakistan Cumhuriyetine Kullanılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	31-07-1996 -22713	Kanun
4243	Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	10-04-1997 -22960	Kanun
4250	Türkiye Cumhuriyeti ve Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	14-05-1997 -22996	Kanun
4260	Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	15-05-1997 -22996	Kanun
4287	Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	26-07-1997 -23061	Kanun
4335	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	05-02-1998 -23251	Kanun
4365	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun	28-05-1998 -23360	Kanun

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (çevrimiçi), <http://www.musavirlikler.gov.tr>, Aralık 2012

KEK VII. Dönem Toplantısı. 23-25 Kasım 2011 tarihleri arasında Ankara’da Türkiye–Kazakistan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) VII. Dönem toplantısı gerçekleşmiştir. Toplantılara Türkiye Cumhuriyeti adına Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan, Kazakistan Cumhuriyeti adına Turizm ve Spor Bakanı Talgat Ermegiyayev başkanlık yapmışlardır.⁹⁸

⁹⁸ KEK Protokolleri, (çevrimiçi), <http://www.musavirlikler.gov.tr>, 23 Eylül 2013

Toplantılara KATIAD adına Başkan Zeki Pilge ve Genel Sekreter Özer Oral katılarak Kazakistan-Türkiye ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi için önerilerini sunmuşlardır. Ayrıca Zeki Pilge, Zafer Çağlayan ve Talgat Ermegiyayev ile yaptığı görüşmede her iki bakana Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu projesinin önemini belirtti. Bu hattın, Orta Asya üzerinden Türkiye'ye bağlanması; Türkiye üzerinden Marmaray projesi ile de Avrupa – Orta Asya arasında daha kısa ve daha güvenli bir yol üzerinden ulaşımın sağlanması; Bakü ve Aktau'da yapılması düşünülen Feri-Konteyner taşımacılığı ile Kazakistan için alternatif bir hat oluşturulmasının önemi belirtilerek, 2012 yılında tamamlanması planlanan demiryolu için bir an önce liman hazırlıklarının yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir. Bu doğrultuda projenin hem Kazakistan'dan ihraç malların nakliyesinde daha kısa ve güvenilir şekilde Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşımının sağlanması, aynı şekilde Türkiye'den ithal gelen malların ulaşması açısından büyük önem taşıdığı ifade edilmiştir.

2000'li yıllardan sonra Kazakistan-Türkiye ilişkileri daha da geliştirilmeye devam ettirilmiştir. Türkiye bir yandan ekonomi, ticaret, eğitim, bilim, kültür, spor ve benzeri alanlarda yapılan anlaşmaları revize ederken diğer taraftan da Kazakistan'la stratejik ortaklık antlaşması yapmıştır. Bu ziyaretler ve zirvelerde, bağımsız devletlerin egemenlik haklarına saygı çerçevesinde, uluslararası hukuka uygun olarak, Kazakistan ve Türkiye arasındaki işbirliğinin kapsamlı alanlarını içine alan 100'den fazla uluslar arası belge imzalanmıştır. İki ülke arasında “*Diplomatik İlişkiler Kurma Protokolü*” ve “*Vize Muafiyeti Anlaşması*” imzalanmış ve halen yürürlükte olan Kazak ve Türkiye'li vatandaşlarının 30 gün süreyle karşı tarafın topraklarına vizesiz giriş yapabilmeleri sağlanmıştır. Türkiye Kazakistan'da sosyal ve kültürel işbirliğini pekiştirmek üzere kurumsal düzeyde yapılanmalara gitmiştir. Bu dönemde TİKA ve diğer kurumların yanında, yeni kurulan Başbakanlık Yurtdışı Türkler Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Yunus Emre Enstitüsü Türkiye ile işbirliğine ve bütünleşme sürecine katkı sağlayacaktır.⁹⁹

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kazakistan'ın bağımsızlığının 20.yıl dolayısı ile verdiği özel röportajda, Kazakistan ve Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlardan çok derin köklere sahip olduğunu söylemiştir. Kazakistan'ın bağımsızlığını kazandığı günden bu güne geçen süreçte Türkiye ile

---

⁹⁹ Mehmet Özbal, a.g.t., s.77

sürekli dayanışma içinde olduğunun altını çizen Abdullah Gül, Türkiye'nin 20 yıl önce çağdaş dünyada her geçen gün bölgesel entegrasyonu ve işbirliğini artıran küresel bir kardeş daha kazandığını belirtmiştir.¹⁰⁰

Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından başlatılan ilişkiler, Türkiye'li iş insanları tarafından da başarıyla devam ettirilmiştir. Bugün Kazakistan, Orta Asya'da Türkiye'li iş çevrelerinin en büyük iş hacmine sahip oldukları ve gelecek için de en büyük potansiyeli arz eden ülke konumuna gelmiştir. İş insanları tarafından kurulan "Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği" KATIAD, Kazakistan'da yapmış olduğu başarılı faaliyetleriyle iki ülke arasında köprü vazifesi görerek, vatandaşlarımız arasında ihtiyaç duyulan dayanışmayı oluşturmuştur.

Kazakistan Türkiye İş Forumunda konuşan Ekonomik ve Kalkınma Bakanlığı Girişimcileri Destekleme İdaresi Başkanı Kayrat Aytekenov "2011 yılında Kazakistan ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi 2010 yılına nazaran %2.6 oranında artarak 3.3 milyar dolar olmuştur, Kazakistan'dan Türkiye'ye yapılan ihracat hacmi toplam ülke ihracatın % 2.9 olarak 2.5 milyar dolar, ithalat hacmi ise genel ülke hacminin %1.9 olan 729 milyar dolar olarak gerçekleşti." diye açıklamada bulunmuştur. Aytekenov'un ifadesine göre,1993 yılından bu yana Kazakistan'a Türkiye'den yapılan doğrudan yatırım hacmi 1.6 milyar dolar olmuştur. 2004 yılından 2010 yılına kadar Türkiye'de yapılan doğrudan Kazakistan yatırım hacmi ise 602 milyon dolar olmuştur. Hali hazırda Kazakistan'da faaliyet gösteren Türkiye'li sermayeli şirket sayısı 3.422 ve Türkiye'de Kazakistan'lı şirketler sayısı 150 olmuştur. Genel olarak, Kazakistan'da faaliyet gösteren Türkiye'li şirketlerinin genel olarak ticaret, inşaat, imalat sanayisi, hizmet ve gayrimenkul sektörlerinde çalışmakta olduğunu söylemiştir.¹⁰¹

Ahmet Yesevi Türbesi gibi tarihi anıtların restorasyonu, Türkistan şehrinin 1500'üncü yılı gibi önemli tarihi günlerin kutlanması, tanınmış tarihi kişilerin yıl dönümlerinin kutlanması ve iki ülkede heykellerinin dikilmesi, caddelere isimlerinin verilmesi gibi kültürel etkinlikler de ilişkilerimizi güçlendirmektedir. Kültürel ilişkilerin kurumsallaştırılması bakımından TÜRKSÖY'un kurulması ve faaliyetlerini aksatmadan sürdürmesi büyük önem taşımaktadır.

¹⁰⁰ Zaman Gazetesi, 29 Aralık, 2011, s. 4

¹⁰¹ Kazakistan Türkiye İş Forumu, (çevrimiçi), <http://www.profinance.kz>, 17 Mart 2012

21 Ekim 2008 tarihinde, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamentolar Asamblesi İstanbul'da kurulmuş olup, sekretaryası Bakü'de faaliyetlerini sürdürmektedir.

23 Ekim 2009 tarihinde, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye ziyareti sırasında, stratejik ortaklık anlaşmasının imzalanması, işbirliğini yeni ve yüksek bir düzeye taşıyan önemli bir adım olmuştur.

Ekim 2009 tarihinde, Nahçıvan'da Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye Devlet Başkanları Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (Türk Konseyi) kurulmasına ilişkin Anlaşmayı imzalamıştır. Bu Konsey'in İstanbul'da bulunan sekretaryası çalışmaya başlamıştır. Bu anlaşmayla Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi, kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Ekim 2011 tarihinde Almatı'da Türk Konseyi'nin 1. Zirvesi düzenlenmiş ve birçok uluslararası belge imzalanmıştır.

Mayıs 2010'da, Astana'da, Kazakistan Devlet Başkanı N. Nazarbayev ve Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün katılımlarıyla Türk Akademisi açılmıştır. Akademinin bir bilim ve kültür merkezi olarak hizmet vermesi amaçlanmaktadır. Akademi aynı zamanda, Türkiye'li halklarının tarih ve etnoğrafyasını araştırarak ortak bilimsel projeleri yürütecektir.

Türkiye'nin de desteğiyle, 2010 yılında, Kazakistan AGİT dönem başkanlığını üstlenmiş ve bu süreçte kurumun temel ilkeleri ile değerlerine sadakatini göstererek, başkanlık görevini büyük bir başarıyla ve layıkıyla yerine getirmiştir. Dünyanın 56 ülkesinin üye olduğu AGİT zirvesi, Merkezi Asya ve BDT devletleri arasında ilk olarak Kazakistan'ın başkenti Astana'da düzenlenmiştir.

Kazakistan ve Türkiye Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK/CICA), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), AGİT ve diğer uluslararası kuruluşlar nezdinde sıkı işbirliği sürecini devam ettirmektedir. Birleşmiş Milletler çerçevesindeki karşılıklı etkileşim de başarıyla devamını bulmaktadır. Aynı şekilde, iki ülkenin Avrupa, Avro-Atlantik ve başka bölgelerdeki ortak yaklaşımları da büyük önem taşımaktadır.

Türkiye, Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlenen zirveyle birlikte AİGK/CICA 2010-2012 dönem başkanlığını, Kazakistan'dan devralmıştır.¹⁰²

---

¹⁰² Kazakistan Büyükelçiliği Basın Servisi Bülteni, Sayı:4, Ankara, 2012

2.2.2 Kazakistan Türkiye İş Adamları Derneği KATİAD

Kazakistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olduğu gibi, Kazakistan'a ilk gelen yabancı yatırımcı ve işletmeciler de Türkiye'li iş insanlarıdır. İki ülke arasındaki tarihsel ve kültürel bağların etkisiyle Türkiye'li iş insanları Kazakistan iş ortamına kısa zamanda uyum sağlamış, yalnızca sermayeleri ile değil, bilgi ve birikimleriyle de Kazakistan ekonomisinin gelişmesinde rol almışlardır.

Kazakistan'da iş yapan Türkiye kökenli firma ve işadamlarının artmasıyla, bu firmaların ortak bir çatı altında toplanması gündeme gelmiş, bu ihtiyaca cevap verebilmek için 1995 yılında KATİAD kurulmuştur. KATİAD, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticari, sınaî, ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişmesi doğrultusunda çaba sarf etmektedir.

KATİAD yalnızca Kazakistan'da faaliyet gösteren iş insanlarına değil, Kazakistan'a ilgi duyan Türkiye'deki iş insanlarına ve bunun yanı sıra Türkiye'li iş insanları ile muhtelif şekillerde bağlantı kurup ortak ticari proje üretmek isteyen Kazakistan iş insanlarına da bilgi sağlamaktadır. İnşaat, inşaat malzemeleri üretimi ve satışı, müteahhitlik hizmetleri nakliye, sanayi, tesis yapımı, hafif sanayi, kimya, eczacılık, gıda, perakende, ticaret, tekstil, madencilik, telekomünikasyon, elektrik santralleri yapımı, otelcilik alanlarında faaliyet gösteren 160'ın üzerinde firma KATİAD'a üyedir.¹⁰³

2.2.3 KATİAD'ın Sosyal Alandaki Faaliyetleri

KATİAD yatırım ya da ticaret amacı ile ilk kez Kazakistan'a gelen Türkiye'li iş insanlarına rehberlik, doğru bilgilendirme ve doğru adresler ile ilişki kurmaları konularında, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği birimlerinin de desteği ile bir referans noktası konumundadır.

Yerel resmi kuruluşlar ile sürekli temas halinde bulunan dernek zaman zaman düzenlediği toplantılarla iki ülke yetkililerini ve işadamlarını bir araya getirmektedir. Böylece, Türkiye'li iş insanlarının ortak sorun, görüş ve önerileri çeşitli platformlarda Kazakistan devlet yetkililerine iletilerek çözüm ortamının oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

¹⁰³ KATİAD Misyonu, (çevrimiçi), www.katiad.kz, 11 Ağustos, 2013

İki ülke arasında kültürel ve sosyal bağlarını artırmak için kültürel ve sportif faaliyetlere aracılık etmeyi bu bağlamda, sponsorluk sağlamayı prensip edinen KATIAD Kazakistan'daki üniversitelere, okullara ve çeşitli eğitim ve öğrenim kurumlarını, sosyal sorumluluk projeleri kapsamında desteklemektedir.¹⁰⁴

2.2.4 KATIAD'ın Türkiye Kazakistan Arasındaki Ekonomi Köprüsü'ndeki Yeri ve Önemi

KATIAD temel olarak aşağıdaki işlevleri yerine getirmektedir:

- Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticari, sınayi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak.
- Üyelerine güncel bilgi akışı sağlamak ve Kazakistan yasa ve mevzuatındaki değişiklikler konusunda bilgilendirmek.
- Ekonomi, ticaret, yatırım, bankacılık, sigortacılık gibi üyeleri ilgilendiren konularda konferans, seminer ve sohbet toplantıları düzenlemek.
- Kazakistan ve Türkiye'nin iş dünyasına yönelik kurum ve sivil toplum kuruluşlarının düzenledikleri toplantı ve organizasyonlara destek olmak.
- İki devlet arasında yapılan resmi ziyaretlerin iş ayağını oluşturmak ve mümkün olduğu durumlarda ortak toplantılar düzenlemek.
- Kazakistan'ın resmi makamları ve iş dünyası ile üye firmalar arasında eşgüdümü sağlamak.
- Yıllık Kazakistan Ülke Raporu yayınlarak üye firmaların Kazakistan'da genel resmi daha yakından görmelerini sağlamak.
- Yıllık KATIAD Üye Kataloğu çıkartarak Kazakistan makamları nezdinde firmalarımızın tanınırlığını geliştirmek.
- Kazakistan'a yeni gelen Türkiye'li firmalarına rehberlik etmek.
- Kazakistan'da iş yapan firmaların karşılaştıkları zorluklar karşısında onlara yardımcı olmak.

¹⁰⁴ KATIAD Faaliyetleri, (çevrimiçi), www.katiad.kz, 11 Ağustos, 2013

- Sosyal, kültürel, eğitim ve sportif etkinlikler düzenleyerek Türkiye’li firmaları arasındaki ilişkilerin pekiştirilmesine vesile olmak.
- Dinî Bayramlarımızda Almatı ve Astana’daki Türkiye’li Topluluğu’nun bir araya gelmesini sağlamak.
- Sosyal kuruluşlarla işbirliği yaparak eğitim kurumlarına, yetimhanelere, yaşlı ve huzurevlerine yardım faaliyetlerinde bulunmak.
- Bu faaliyetleri desteklemek amacıyla sponsor sağlamak ve kermesler düzenlemek.

Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticari, sınıî ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak ve Türkiye’li iş camiasının faaliyetlerinin daha etkin biçimde organize edilip duyurulmasının bilinci ile faaliyete başladığı 1995 yılından beri sürekli gelişmekte ve Kazakistan'daki ağırlığını arttırmaktadır.¹⁰⁵

İki ülke arasındaki ticaret hacmi 1992 yılında 30 milyon dolar olarak gerçekleşirken bu rakam bugün milyar dolarlarla ölçülmektedir.

2015 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacminin ise 10 milyar dolar olması hedeflenmektedir. Kuşkusuz bu durum Türkiye’li şirketlerinin de hedeflerini büyütmesini beraberinde getirmektedir. Türkiye’li iş insanlarının sesi olmaya çalışan KATIAD, bugün geldiğimiz noktada bu işlevi daha profesyonelce gerçekleştirmeye çalışırken dikkate aldığı en önemli husus iki ülkenin ortak bir geçmişe, ortak bir kültüre, ortak bir yaşam şekline sahip olduğudur.

Türkiye’li şirketlerinin sorunları Kazakistan yetkililerinde katıldığı belirli aralıklarla düzenlenen panellerde iş forumlarında, tartışılmakta ve çözüm bulunmaktadır. Kazak hükümetine Türkiye’li şirketlerinin yaşadığı sıkıntılar anında iletilmekte olup KATIAD tarafından da çözüm önerileri sunulmaktadır.

Türkiye ve Kazakistan iş insanları arasındaki profesyonel, teknik ve sosyal yardımlaşmayı her iki ülke çıkarları doğrultusunda sağlamak amacıyla yerel ve resmi kuruluşlar ile sürekli temas halinde bulunan KATIAD zaman zaman düzenlediği etkinliklerle iki ülke yetkililerini ve iş insanlarını bir araya getirmektedir. Bu da Türkiye-Kazakistan iş insanları arasında bir bütünleşme sağlamaktadır. Tarihi ve

¹⁰⁵ KATIAD Hakkında, (çevrimiçi), www.katiad.kz, 11 Ağustos 2013

kültürel ortak geçmişe sahip iki ülke iş insanları da buna bağlı olarak kaynaşarak ve ortak çıkarlar doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedirler.

KATİAD Kazakistan pazarına girmek isteyen Türkiye’li yatırımcılara brifingler vermekte gerekli prosedürler hakkında yardımcı olmaktadır. Türkiyeli ve Kazakistanlı iş insanlarına *Kazakistan’ın Ulusal Ekonomi Odası, Atameken Birliği, Kazakistan Ticaret Odası ve Kazakistan İşadamları Birliği (KAZKA), Bağımsız Girişimciler Derneği (NAP)* ile ortak çalışmalar yapılmaktadır. KATİAD, Kazakistan’ da kurulu diğer iş insanları dernekleri ile ortak çalışmalar yapmakta olup, *Association of Financiers of Kazakhstan, European Business Association, Forum of Entrepreneurs of Kazakhstan* ile İşbirliği Memorandumu imzalamış bulunmaktadır.

Merkezi ofisi İstanbul’da bulunan Dış Ekonomik İlişkileri Kurulu (DEİK) ile sıkı ilişkileri olan KATİAD, Türkiye’de ve Türk Cumhuriyetlerde faaliyet gösteren diğer Türkiyeli iş insanları dernekleri ile de iletişim halindedir.

KATİAD Kazakistan’ın Türkiye’de tanıtılması için yapılan etkinliklere de destek vermektedir. Aynı şekilde her yıl Almatı’ da düzenlenen turizm fuarında Türkiye’nin tanıtımı için de destek vermektedir. Her iki ülke ekonomisinin de kalkınmasını hedeflemektedir.

Temel misyonu geçmişi bir olan iki toplumun gelecekte birlikte yol almasını sağlamak isteyen ve uğurda birçok girişimde bulunan KATİAD’ın bugün geldiği konuma baktığımızda sivil toplum kuruluşu olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Kazakistan’daki gözüdür.

Bir bakıma Kazakistan’ın olmazsa olmazı demek yerinde bir tabir olur. KATİAD’ın dernek olarak ana amaçlarından biri gerek üye gerekse üye olmayan Türkiye’li iş insanlarının Kazakistan Cumhuriyeti kanunları çerçevesinde yürüttüğü ticari ve sınaî faaliyetlerin kuruluş ve organizasyonunda yardımcı olmaktır.¹⁰⁶

Kazakistan’da elverişli yatırım alanları, inşaat, petrol-gaz ekipman ve hizmetleri, gıda işleme, tarım, telekomünikasyon, tüketim malları, madencilik/inşaat ekipmanı, tıbbi ekipman, metal işleme ekipmanı, hizmet sektörü, sağlık sektörü olarak görülmektedir.¹⁰⁷

¹⁰⁶ KATİAD Birlik Dergisi, Aralık 2010, s. 40

¹⁰⁷ KATİAD, (çevrimiçi), <http://www.turkkazak.com/site/?P=11402>, 11 Nisan 2011

Tablo 31: KATIAD Yönetim Kurulu

Zeki Pilge	Yönetim Kurulu Başkanı	Turkuaz Şirketler Gurubu, Yönetim Kurulu Başkanı
Ataner Demirel	Başkan Yardımcısı	TA GROUP, Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı
Fatih Uzunoğlu	Başkan Yardımcısı	Galaksi, Genel Müdürü
Selçuk Yüce	Sayman	Universal Catering, Kurucu ve Yönetici Ortak
Mehmet Emin AKKAFa	Yönetim Kurulu Üyesi	Etka, Genel Müdür
Levent Karakaş	Yönetim Kurulu Üyesi	Turkuaz YDA-Stroy, Genel Müdür
T.Volkan Oskay	Yönetim Kurulu Üyesi	Sembol İnşaat Yatırım ve İş Geliştirme Genel Müdürü
Ahmet Alyaz	Yönetim Kurulu Üyesi	Zaman Kazakistan Genel Müdür
Osman Kazdal	Yönetim Kurulu Üyesi	Coca-Cola Genel Müdür
Mehmet Emin Akkafa	Yönetim Kurulu Üyesi	ETKA , Genel Müdür
Erden Kadir Çevik	Yönetim Kurulu Üyesi	Bank Pozitiv Kazakistan Genel Müdür
Veysel Artukarslan	Yönetim Kurulu Üyesi	Ecober, Genel Müdür
Özgür Güneş Fırıldak	Yönetim Kurulu Üyesi	Ramstore Kazakistan Genel Müdür
Hakan Demirçeken	Yönetim Kurulu Üyesi	The İntercontinental Almaty Genel Müdür
Tunahan Coşkun	Yönetim Kurulu üyesi	MBS Engineering Genel Müdür
Tayfun Meriç	Yönetim Kurulu Üyesi	Pfizer Kazakistan Genel Müdür

Kaynak: KATIAD Birlik Dergisi, Aralık, Almatı, 2011, s.44

15 Mart 2012 tarihi itibariyle KATIAD Genel Sekreterlik görevine Ömer Yalçınkaya atanmıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁸ KATIAD Yönetim Kurulu, (çevrimiçi), <http://www.katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

BÖLÜM III

KAZAKİSTAN'DA TÜRKİYE'Lİ ŞİRKETLER

3.1 Kazakistan'da Türkiye'li İş İnsanlarının Yatırımları

Kazakistan'ın atıl kalan pek çok sektöründe modernizasyon ve yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan ülke her tür yatırım için finansman, malzeme ve ileri teknoloji ihtiyaç duymaktadır.

Küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla her geçen gün daha da derinleşen küresel rekabetin yoğunlaştığı dünyada, ekonomik sorunların çözülmesi için sermaye kıtlığı ülkeyi ek finansmana başvurma zorunda bırakmaktadır. Söz konusu ek finansman olarak hedef alınan DYSY ülkeye çekmek için politikalar ve reformlar gerçekleştirilmeye başlamıştır.

Böylece, bağımsızlığını kazandıktan sonra Kazakistan, tasarruf yetersizliği nedeniyle DYSY'larına kapılarını açmıştır.¹⁰⁹ Kazakistan, sahip olduğu ekonomik kaynaklar itibarıyla, Orta Asya ve Türk Cumhuriyetleri içerisinde en yüksek kişi başı GSYİH ve aylık ücretlere sahip ülkedir. Ülkenin sahip olduğu zengin maden, metal, mineral, doğalgaz ve petrol kaynaklarından çıkan ham maddelerin ve uluslararası piyasa fiyatlarının son yıllarda giderek yükselmesi Kazakistan'ın geleceğine daha güvenle bakılmasını sağlamaktadır.¹¹⁰

Kazakistan, yatırımları hızlandırmak için, başta altyapı (elektrik ve telekom), hafif imalat (gübre, tahıl vb.), sosyal hizmetler (sağlık, eğitim, spor, turizm) ve başkentin Astana'ya taşınması gibi öncelikli sektörlerle teşvikler sağlaması amaçlanan 'Yatırım komitesi' olmak üzere, çeşitli kurumlar kurmuş ve mevzuat değişikliklerine gitmiştir.

1 Ocak 1995'de yürürlüğe giren Yabancı yatırım Yasası, petrol yasası, yeni vergi tarifeleri ve Ortak Yatırım (Joint Venture) Kanunu gibi kanunlarının çıkarılması ve bankacılık reformu ile fiyat liberalizasyonu konusunda yapılan atılımlarla, yabancı yatırımların artırılması amaçlanmıştır. Bu düzenlemelerle, yabancılar Kazakistan'lı vatandaşları ile eşit haklara sahip olmuş ve özelleştirmeye

¹⁰⁹ Gulzhan Baimukhamedova, **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarına Yönelik Teşvik Vergi Politikaları ve Kazakistan Uygulaması**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008, s.106

¹¹⁰ Mehmet Özbal, **a.g.t.**, s.39

katılmalarına engel teşkil eden bazı sınırlamalar ortadan kalkmıştır. Ayrıca yabancı yatırımcılara bazı menfaatler sağlanmıştır. Kazakistan'ın, petrol, doğal gaz ve maden rezervleri, önemli ölçüde yabancı yatırım çekmektedir.¹¹¹

Tablo 32: Doğrudan Yabancı Yatırım*

N	Ülkeler	DYY (Milyar \$)	N	Ülkeler	DYY (Milyar \$)
1.	Almanya	46.127.366	16.	Bulgaristan	2.167.527
2.	Suudi Arabistan	21.560.173	17.	Ürdün	1.701.478
3.	Kazakistan	15.900.000	18.	Tunus	1.512.505
4.	Rusya	9.961.014	19.	İrak	1.426.400
5.	Türkiye	9.276.000	20.	Beyaz Rusya	1.402.800
6.	Ukrayna	6.495.00	21.	Süriye	1.380.894
7.	Mısır	6.385.600	22.	Fas	1.240.626
8.	Lübnan	4.954.862	23.	Arnavutluk	1.109.558
9.	Kıbrıs	4.841.376	24.	Litvanya	622.232
10.	BAE	3.948.300	25.	Azerbaycan	563.132
11.	Libya	3.833.391	26.	Gürcistan	548.826
12.	İran	3.616.905	27.	Kosova	413.4010
13.	Romanya	3.453.000	28.	Hırvatistan	334.155
14.	Yunanistan	2.250.194	29.	Makedonya	295.759
15.	Türkmenistan	2.083.000			

*2011 yılında Kazakistan, Hedef Pazar arasında en çok yabancı yatırım kendine çeken 3.ülke olmuştur. Kaynak: Kazakistan Ülke Raporu, (çevrimiçi), <http://birlesmismarkalar.org.tr>, Mart 2012

Kazakistan, bağımsızlıktan bu yana doğrudan yabancı yatırım çekmekte başarılı olmuştur. Ülke, Orta Asya'daki toplam doğrudan yabancı yatırımların %80'den fazlasını çekmiştir. DYY artışı başta Kaşagan petrol yatakları olmak üzere hidrokarbon alanlarındaki gelişmeler sayesinde olmuştur. 1993 yılından bu yana kadar ülkeye yaklaşık 113,9 milyar dolar tutarında yatırım yapılmıştır. Söz konusu dönem itibarı ile ülkeye en fazla doğrudan yabancı yatırım akışı ABD kaynaklı olmuştur. ABD'yi Hollanda ve İngiltere takip etmektedir. 1993-2009 yılları arasında

¹¹¹ KTO, Konya Ticaret Odası, 2009, s.13-14

ülkeye yaklaşık 2,4 milyar dolar tutarında Türkiye’li sermayeli doğrudan yatırım akışı gerçekleşmiştir.

Kazakistan, sahip olduğu geniş topraklar ve muazzam doğal kaynaklarıyla hem Türkiye, hem de diğer gelişmiş ülkeler için önemli bir yatırım alanı olmuştur.¹¹²

Kazakistan T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği raporuna göre; ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye 2010 yılında 18.1 milyon ABD Doları iken 2011 yılında 19.9 milyon ABD Doları’na yükselmiştir. Kazakistan’a yatırım yapan ülkelerden ilk 5 sırada Hollanda, ABD, Birleşik Krallık, Fransa yer almaktadır. Türkiye 1.77 milyon ABD Doları ile 15. sırada yer almaktadır.¹¹³

Tablo 33: Kazakistan Cumhuriyeti’ne Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Görünümü

Sıra No	Ülkeler	Milyon Dolar				Kümülatif Toplam
		1993-2008	2009	2010	2011	
1	Hollanda	15.246	6.538	5.610	7.922	35.315
2	ABD	18.079	1.941	1.404	1.039	22.464
3	Birleşik Krallık	8.067	1.256	1.021	912	11.255
4	Fransa	4.579	1.350	1.534	1.546	9.008
5	Biritish Virijin Adaları	4.966	1.048	688	658	7.361
6	Rusya	3.430	639	929	774	5.772
7	İtalya	4.055	653	612	450	5.769
8	Çin	3.094	606	889	1.162	5.751
9	Kanada	3.287	493	416	573	4.769
10	İsviçre	3.072	449	481	446	4.449
11	Güney Kore	3.253	185	300	339	4.077
12	Japonya	2.210	588	615	622	4.034
13	Liberya	1.802	623	290	0	2.715
14	Avusturya	2.658	164	-125	-191	2.506
15	Türkiye	1.514	79	63	119	1.775
16	Almanya	340	283	192	364	1.178
17	Belçika	244	94	383	396	1.117
18	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	402	224	264	129	1.019
19	Birleşik Arap Emirlikleri	440	371	95	61	967
20	Romanya	371	130	214	98	813
İlk 20 Ülke Toplamı		81.107	17.716	15.873	17.419	132.116
Diğer Ülkeler Toplamı		8.514	1.301	2.270	2.432	14.517
Genel Toplam		89.622	19.017	18.144	19.850	146.633

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (çevrimiçi), <http://www.musavirlikler.gov.tr>, Haziran 2013

¹¹² Mehmet Dikkaya, “Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Ekonomik İlişkileri”, **Biliğ**, Sayı:9, Bahar 1999, s.7

¹¹³ T.C. Ekonomi Bakanlığı Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (çevrimiçi), <http://www.musavirlikler.gov.tr>, Haziran 2013

Tarım, hayvancılık, et ve et üretimi, balık ve balık ürünlerinin işlenmesi ve konserve, süt ürünleri üretimi, değirmencilik ürünleri üretimi, hazır yem üretimi, şekerli, kakaolu ürünleri üretimi, tekstil, dokumacılık, hazır giyim, deri giysi, ayakkabı üretimi, kimyasallar, sabun ve temizlik malzemeleri üretimi, kâğıt ve karton üretimi, kereste işleme ürünleri üretimi, plastik üretimi, cam levha, cam elyaf üretimi, seramik ürünler üretimi, çimento, kireç, metaller, demir çelik borular vb. gibi inşaat malzemeleri üretimi, makine-donanım üretimi, otomotiv sanayi üretimi, mobilya üretimi yatırımlarda öncelikli alanlardır.¹¹⁴

Tablo 34: Kazakistan Cumhuriyeti'nde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (sektöre göre)

Milyon Dolar						
Sıra No	Sektörler	1993-2008	2009	2010	2011	Kümülatif Toplam
1	Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	67	58	13	4	141
2	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	33.310	4.090	3.974	3.510	44.884
3	İmalat	8.688	1.795	2.060	2.868	15.412
4	Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	886	-418	70	116	654
5	İnşaat	1.711	582	672	370	3.335
6	Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar, Motorsiklet ve Kişisel Ev Eşyaları Tamiri	4.418	1.117	1.447	1.341	8.323
7	Oteller ve Retoranlar	212	80	20	19	331
8	Ulaştırma, Depolama ve İletişim	1.352	242	444	353	2.391
9	Finansal Aracılık	5.843	626	284	402	7.155
10	Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	29.804	10.969	8.820	10.760	60.354
11	Eğitim, Sağlık ve Sosyal Hizmetler	240	4	63	14	322
12	Mesleki Kuruluş, Dernek ve Birliklerin Faaliyetleri	2.729	-129	276	94	2.971
13	N.E.C. Faaliyetleri	361	0	0	0	361
Genel Toplam		89.622	19.017	18.144	19.850	146.633

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (çevrimiçi), <http://www.musavirlikler.gov.tr>, Haziran 2013

Nursultan Nazarbayev'in 2012 Şubat ayında Almanya'ya yaptığı ziyaret esnasında Kazakistan ile Almanya arasında 4 milyar Euro'luk yatırım anlaşması imzalanmıştır. Alman Sanayiciler Birliği, giderek azalan yer altı zenginliklere ulaşmak amacı ile Bayer, BASF, BMW, Daimler, Evonik, Thyssen-Krupp, Wacker Chemie gibi 12 holdington bir birlik (ARS) oluşturmuştur. Bu açıdan bakıldığında dokunulmamış hammadde zenginliklerine sahip Kazakistan, Almanya için önemli hale gelmektedir. Bu çerçevede Almanya, Kazakistan ile 50 değişik alanda anlaşma

¹¹⁴ KTO, a.g.r., 2009, s.14

imzalanmıştır. Bunların içinde Siemens, Linde, Thyssen-Krupp ve Leipzig Takraf gibi şirketlerin Kazakistan'da yer altı zenginliklerin işletilmesi ile ilgili anlaşmalar yer almaktadır.

Diğer taraftan Alman Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle, Kazakistan gibi hızlı kalkınan ülkelerle işbirliklerin daha iyi düzeye getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Federal Meclis'te Alman dış politikasının yeni konseptini tanıtan Westerwelle, dünyanın değiştiğini ve bundan dolayı Almanya'nın dış politikasını dünyada giderek öne çıkan ve uluslararası politikayı şekillendiren ülkelerle işbirliğini geliştirmeye yönelik olarak yeniden yapılandırmak zorunda olduğunu ifade etmiştir.

Ekonomisi hızla gelişen ve bölgede etkin rol oynamaya başlayan Türkiye'yi de örnek veren, Westerwelle, Rusya, Çin, Brezilya, Hindistan gibi ülkelerin yanı sıra Endonezya, Meksika, Kolombiya, Vietnam, Kazakistan gibi ülkelerin gelişen ekonomisiyle uluslararası arenadaki ağırlığının arttığına dikkat çekmiştir.¹¹⁵

Dünya Bankası Yatırımcıları Koruma Listesinde Kazakistan 34.sıraya yükselmiştir. Kazakistan eski Başbakanı Karim Masimov Kazakistan'a yatırım yapacak yabancı yatırımcılar için elverişli vergi ve yatırım durumu aynı zamanda istikrarlı bankacılık ve finans sisteminin mevcut olduğunu belirtmiştir. Devletin imalat sanayi, için elverişli şartları yaratmakta olduğunu yabancı firmalar için büyük potansiyelin olduğunu söylemiştir. Hükümet tarafından kabul edilen milli plan ile yabancı yatırımcılara vize dahil olmak üzere bir çok konuda kolaylık yapılması tüm düzeylerde ve bölgelerde yatırımcıların desteklenmesi öngörülmektedir.

Ernst&Young Şirketi'nin yaptığı araştırmaya göre araştırmaya katılan yatırımcıların %32'si yatırım yapmak için BDT içinden en çekici ülkenin Kazakistan olduğunu belirtmiştir. Ülkede yatırım yapmış olan kişilerin %81'i Kazakistan'a yatırım yapma kararının doğru olduğunu düşünmektedir. %76'sı kendi yatırımlarını başarılı olarak değerlendirmektedir. Fakat ülkede çalışanlar ve yatırımcılar şeffaf ve sabit bir hukuki temelin oluşturulması, iş gücü potansiyelinin ve altyapının geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.¹¹⁶

¹¹⁵ Zaman Gazetesi, Kazakistan Baskısı, Sayı:7, 16 Şubat 2012

¹¹⁶ KATIAD Birlik Dergisi, Ağustos, Almatı, 2011, s.82

2011 yılının 1.döneminde imalat sanayisine yatırılan yatırımlar hacmi %35 oranında artarak 1.5 milyar Dolar olmuştur. Bununla beraber elektrik ve elektronik cihaz imalatı %30 artarken otomotiv sanayisi 2 kat gıda üretimi 3 kat artmıştır.¹¹⁷

Kazakistan, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri içinde en fazla yatırımlarının bulunduğu ülkelerden biridir. Rusya'da 1998 yılında yaşanan mali kriz, yatırımları olumsuz etkilemiş olsa da, diğer yıllarda Kazakistan Türkiye'li yatırımcıları için cazibesini devam ettirmiştir. Türkiye'li firmalarının Kazakistan'da yaratmış oldukları katma değer ve öz varlıklarından yapılan yatırımlar dışında, Türkiye Kazakistan'a, 12 yıllık süreçte, her yıl ortalama 70 milyon dolar doğrudan sermaye yatırımında bulunmuştur.

Yatırımcıların başta petrol, telekomünikasyon, otelcilik ve bankacılık alanlarında olmak üzere Kazakistan'daki toplam yatırımları 1.5 milyar dolar civarındadır. Ülkede yaklaşık 250 Türkiye sermayeli şirket faaliyet göstermektedir. Söz konusu şirketlerin %70'i tamamen Türkiye sermayeli, %25'i Kazakistan firmaları ile ortaklık geri kalanı ise çok uluslu şirketlerle ortaklık şeklindedir. Kazakistan'daki Türkiye'li sermayesinin %90'ı 12 büyük şirkete ait olup, geri kalan kısmını ise KOBİ'ler teşkil etmektedir.

Türkiye, Kazakistan'ın maden çıkarma sektöründe faaliyet gösteren 10 büyük yatırımcı ülkeden biri olup, maden çıkarma sektöründeki toplam yabancı yatırımların (196,1 milyon ABD Doları) % 1,5'ini oluşturmaktadır. Türkiye işleme sanayiinde faaliyet gösteren yatırımcı ülkeler arasında 5. sırada yer almaktadır. Bu sektördeki toplam yatırımın (93,7 milyon ABD Doları) % 4,4'üne sahiptir. Hizmet sektöründe (otelcilik-restorancılık) ise Türkiye, sektörün % 50'sinden fazlasına (124,3 milyon ABD Doları) sahip olup, birinci sıradadır. Türkiye sermayesi ayrıca Kazakistan'ın ulaşım ve iletişim sektöründe de aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı TPAO, ülkedeki en büyük Türkiye yatırımcısıdır. TPAO, Kazakoil ile ortaklaşa kurulan KazakTürkMunay KTM isimli şirketin çoğunluk hissesine sahiptir.

Kazakistan'da çeşitli işkollarına yapılmış olan yatırımlar Kazakistan'ın üretim ve istihdamına çok önemli katkıda bulunmaktadır. Türkiye'li firmaları özellikle

---

¹¹⁷ Kazakistan'da Yatırımcıları Koruma, (çevrimiçi), <http://www.inform.kz>, 3 Şubat 2012

hizmet sektörü, dağıtım, üretim, inşaat ve yoğun işçi çalıştırılmasını gerekli kılan alanlardan küçük ve orta ölçekli işletmeler ile Kazakistan'lı halkının çeşitli sahalarda meslek edinmelerine ve bu ülke vatandaşlarının istihdamına çok önemli bir katkıda bulunmaktadır.¹¹⁸

Türkiye ile yakın ilişkileri, ihtiyaç duyduğu ürün ile hizmet bolluğu ve gittikçe artan gelir düzeyi ile Kazakistan, girişimciler için büyük fırsatlar barındırmaktadır. Ayrıca Orta Asya'nın siyasi ve ekonomik açıdan en istikrarlı ülkelerinden birisi olan Kazakistan, sahip olduğu coğrafi konumun avantajıyla da yatırımcılar için önemli fırsatlar sunmaktadır.¹¹⁹

Kazakistan'ın gündeminde olan projelerin büyük finansman ve ileri teknoloji gerektiren projeler olması sebebiyle, Türkiye'li firmalarının tek başına bunları gerçekleştirme olanakları sınırlıdır. Bu nedenle, Türkiye'li firmalarına, güçlü finans kaynaklarına ve ileri "know-how"a sahip Batılı firmalarla, Kazakistan pazarında işbirliği yapılması tavsiye edilmektedir.¹²⁰

Kazakistan sağlamış olduğu birçok avantaj ile Türkiye'li iş insanları tarafından yatırım ve ticari faaliyette bulunma açısından tercih edilen bir ülke olmuştur. Bu itibarla birçok Türkiye'li şirketi Kazakistan'da müşterek müessese kurmuş, şube ve temsilcilikler açmıştır.¹²¹

3.2 Kazakistan'da Türkiye'li Şirketlerine Tanınan İmkanlar

Kazakistan Yabancı Yatırımlar Dairesi'nden edinilen bilgiye göre 1997 yılı içinde Türkiye'li müteahhitlik şirketlerince alınan işlerin tutarının yaklaşık 300 milyon Dolar civarında olduğu belirtildi. Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye'li müteahhitlik sektörünün çalışmaları hakkında görüşlerini açıklarken şunları belirtmektedir:

“Türk inşaat sektörü, bilhassa yeni başkent Akmola olmak üzere ülkemizin yeniden yapılanmasında kısa bir süre içinde sağladığı performansla büyük

---

¹¹⁸ KTO, **a.g.r.**, 2009, s.34

¹¹⁹ KTO, **Konya Ticaret Odası**, 2008, s.36

¹²⁰ KTO, **a.g.r.**, 2009, s.36

¹²¹ Nihat Batmaz, “Türkiye - Kazakistan Arasındaki Ticari-Ekonomik İlişkiler, Türk Müteşebbislerinin Bu Ülkede Yaptıkları Yatırımların Boyutu ve Karşılaştıkları Sorunlar”, **Biliğ**, Sayı:29, Bahar 2004, s.86

başarılarla imza atmış durumda. Halihazırdaki durum itibariyle şunu çok rahatlıkla söyleyebilirim ki; ülkemde inşaat alanına tamamen Türk kardeşlerimiz ve yatırımcılarımız hakim. Bu tür başarılarla imza atan ve iki dost ülkenin geleceği için çalışmalarını sürdüren herkesi yüreğten kutluyorum. Ülkemde yatırım yapmamış ve çalışması olmayan Türk şirketlerine bütün kapılarımız açıktır.”

Ağırlıklı olarak şimdiye kadar petrol ve yeraltı madenleri konusunda çalışmalarını sürdüren, ancak ihtiyaç hammaddesi yönüyle tamamen dışa bağlı olan Kazakistan, yatırım dengesini sağlamak için bilhassa küçük ve orta ölçekli sanayicilerinin gelişmesi konusunda önemli çalışmalar içerisinde. Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev’in özel kararnamesiyle küçük ve orta ölçekli sanayicilerin gelişmesi, desteklenmesi ve yabancı yatırımcıların desteklenmesi konusunda büyük teşvikler sağlanıyor.¹²²

Kazakistan’da Serbest Bölgeler. Serbest Bölgeler bir ülkenin siyasal sınırları içinde olmakla beraber, gümrük sınırlarının dışında kalan, ihracatın artırılması amacıyla ülkenin diğer kesimlerine kıyasla üretim ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı, o ülkede geçerli olan dış ticaret ile mali ve iktisadi alanlara yönelik devlet düzenlemelerinin tamamen veya bir kısmını kaldırıldığı bölgelerdir.¹²³

Kazakistan Ankara Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri Akshat Kessikbayev Türkiye’li iş insanları ile yaptığı görüşmede Kazakistan’ın Güney Kazakistan bölgesinde kurulan serbest bölgede devletin önemli destekler verdiğini belirterek Türkiye’li iş insanlarını yatırım yapmaya davet etmiştir. Kazakistan’ın Çimkent Bölgesinde Tekstil ihtisaslı bir serbest ekonomik bölgesi 2005 yılında Nursultan Nazarbayev’in talimatlarıyla kurulmuştur.¹²⁴

Yatırımcıların özendirilmesi amacıyla özel ekonomik bölgelere ilişkin kanun 1996 yılında uygulamaya konmuş olup söz konusu kanun çeşitli değişikliklere düzenlenmeye devam edilmektedir. Söz konusu kanun uyarınca “özel ekonomik bölgeler” (ÖEB) azami 10 yıllığına kurulabilmektedir. Serbest bölgelerde yabancı firmalar, Kazakistan’lı firmaları ile eşit haklara sahiptir.

¹²² EIU, **Country Profile**, Kazakhstan Country Profile, 1997-98, s. 32-33

¹²³ Mehmet Özbal, **a.g.t.**, s. 89

¹²⁴ Zaman **Gazetesi**, Kazakistan Baskısı, Sayı:15, 14 Nisan 2011, s.3

Ülkenin ilk özel ekonomik bölgesi ekonomik bölgesi, başkent Astana'daki İşim Nehri'nin sol yakasının gelişimini hızlandırmak üzere kurulmuştur. Astana'daki özel ekonomik bölge 1 Ocak 2002'de faaliyete geçmiş olup, bu tarihten itibaren 5 yıl süre ile faaliyette kalmıştır. 1 052,6 hektar büyüklüğündeki Astana Özel Ekonomik Bölgesine altyapı, idari tesisler ya da barınma kompleksi inşaat gibi faaliyetler için sağlanan vergi kolaylıkları:

- Tamamı inşaat projelerinde kullanılmak üzere ÖEB'deki mal, hizmet satışlarından elde edilen gelirler KDV'den muaftır,
- ÖEB'nin varlığı süresince inşa edilen altyapı, idari tesisler veya barınma komplekslerinin üzerinde bulunduğu alan, arazi vergisinden muaftır,
- ÖEB üzerinde inşa edilen binalar vb. ÖEB'nin geçerliği süresince emlak vergisinden muaftır.

ÖEB üzerinde bir serbest gümrük bölgesi rejimi yürürlüktedir. Astana Özel ekonomi Bölgesi'nin kuruluşundan bir yıl sonra faaliyet göstermek üzere bir ÖEB daha oluşturulmuştur. Söz konusu ÖEB, Aktau kenti sınırları içindeki 227.1 hektarlık liman alanını kapsamakta olup Hazar Denizi kıyısındadır.

Aktau ÖEB' deki vergi kolaylıkları şöyledir:

- Kurumlar vergisi muafiyeti,
- Öncelikli sektörlerde yapılan üretimde kullanılan arazi için arazi vergisi muafiyeti.

Öncelikli sektörlerde yapılan üretim için kullanılan aktirler için emlak/mülkiyet vergisi muafiyeti bulunmaktadır; ÖEB'de serbest gümrük bölgesi rejimi yürürlüktedir; Günümüzde Kazakistan Hükümeti Ekonomisini kalkındırmak için serbest ekonomi bölgelerinin kuruluşuna önem vermektedir.¹²⁵

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret esnasında Ankara ve Gebze'deki organize sanayi bölgelerini gezmiş ve benzerlerinin Kazakistan'a kurulması için çalışmalar yapılması talimatı vermiştir. Kazakistan Bakanlar Kurulu oturumunda Sanayi ve İleri Teknoloji Bakanlığı'nın faaliyet raporunu açıklayan Aset İşekeşev, ülke ekonomisinin geliştirilmesi amacıyla

---

¹²⁵ Mehmet Özbal, **ag.t.**, s. 90

yakın gelecekte ülkede toplam 11 yeni organize sanayi bölgesinin kurulacağını ve bir dizi yeniliklerin yapılmasının da planlandığını açıklamıştır.

Sanayi ve İleri Teknoloji Bakanı Aset İşekeşev, yeni kurulacak sanayi bölgelerin, Almatı ve Aktobe şehirleri başta olmak üzere Kazakistan'ın sekiz bölgesinde kurulacağını belirtmiştir.

Ülkede Güney Kazakistan, Kuzey Kazakistan ve Almatı eyaletlerinde halihazırda toplam 6 sanayi bölgesi faaliyet göstermektedir.¹²⁶

1. «Astana - Yeni Şehir» Özel Ekonomik Bölgesi
2. «Aktau Limanı» Özel Ekonomik Bölgesi
3. «Bilgi (iletişim) Teknolojileri Parkı» Özel Ekonomik Bölgesi
4. «Ontustık Tekstil» Özel Ekonomik Bölgesi
5. «BurabayTurizm» Özel Ekonomik Bölgesi
6. «Milli Sanayi Petrol ve Kimya Teknolojileri Parkı»
Özel Ekonomik Bölgesi¹²⁷

Kazakistan Cumhuriyeti Çalışma Bakanlığı'ndan edinilen bilgilere göre yabancı çalışma kotası Kazakistan'ın toplam nüfusunun % 0,75'i oranında belirlenmekte ve yabancılar içerisinde en yüksek istihdamın %26'lık oranla Türkiye'li işçilerinde olduğu ifade edilmektedir.

Şirket Kuruluşu. Şirket kuruluşlarının tescilleri, Adalet Bakanlığı'na bağlı İl Müdürlüklerince yapılmakta, Maliye Bakanlığı İl Müdürlüklerinden de vergi kayıtları yapılmakta ve İstatistik Ajansı tarafından istatistik kartlarından izlenmektedir.¹²⁸

---

¹²⁶ Kazakistan'da Serbest Bölge, (çevrimiçi), <http://www.inform.kz>, 15 Şubat 2012

¹²⁷ T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **a.g.r.**, s.267

¹²⁸ İş Yeri Açma ve Yatırım İmkanları, (çevrimiçi), <http://www.kazakhstan-turkey.com>, 27 Mayıs 2013

3.3 Yatırımların Sektörel Dağılımı

3.3.1 İnşaat Sektörü

Kazakistan, Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri içinde en fazla yatırımlarının bulunduğu ülkelerden biridir.

Kazakistan Yatırım Ajansı verilerine göre 2004 yılında Kazakistan'a giren doğrudan Türkiye'li yatırımları 92,1 milyon Dolar düzeyindedir. 1993-2004 yılları arasında ülkeye giren doğrudan Türkiye'li yatırımlarının toplam tutarı ise 852 milyon Dolar olmuştur.¹²⁹

Türkiye'nin Kazakistan'daki yatırımlarının tutarı 2010 yılında 62 milyon Doları olup, toplam yatırımlar 2 milyar dolara yükselmiştir.¹³⁰

Kazakistan'da müteahhitlik sektöründe geçmişten günümüze Türkiye'li firmalarının katkısı büyüktür. Astana ilinin % 75' inin Türkiye'li firmalarınca inşa edildiği ifade edilmektedir. Bu kapsama; şehir alt yapısı, köprüler, prestij projeleri dahildir.

Pek çok otel ve eğlence merkezi ile alışveriş merkezleri Türkiye'li firmaları tarafından gerçekleştirilmiştir. 2012 yılı itibariyle 43 adet Türkiye'li müteahhitlik firması bulunmaktadır.

Yatırım Alanları ve İnşaat Sektörü. Kazakistan'daki yatırımların tutarı 2010 yılında 63 milyon Dolar ve 2011 yılında ise 119 milyon Dolar olarak gerçekleşmiş olup, kümülatif olarak 1,7 milyar Dolar'dır.

İnşaat sektöründe 2011 yılında alınan işlerin tutarı 1,7 milyar Dolar olup, kümülatif olarak yaklaşık 17 milyar Dolar'dır. İnşaat sektöründe yıllık olarak yaklaşık 6.000 Türkiye'li istihdam edilmektedir.

¹²⁹ İGEME, Ankara Ticaret Odası, Kazakistan Ülke Raporu 2006, (çevrimiçi) <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1319&1=1>, 2006

¹³⁰ Hasan Kanbolat, "Başbakan Erdoğan'ın Kazakistan Ziyaretinin Analizi: Yeni Stratejilere Doğru", ORSAM, (çevrimiçi) <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3494>, 18 Mayıs 2012

Son Dönemde Gerçekleşen ve Yakın Zamanda Gerçekleştirilecek Büyük İnşaat Projeleri:

• **Batı Çin - Batı Avrupa Otoyolu Projeleri:** Batı Çin-Batı Avrupa Otoyolu yapımı kapsamında halen Cengiz İnşaat A.Ş., Rahsar İnşaat Ltd. Şti., Sine Midas Konsorsiyumu ve Aslim Alarko firmaları faaliyetlerini sürdürmektedir.

• **Han Çadırı Alış Veriş Merkezi:** Temmuz 2010 ayında açıldı. Proje SEMBOL İNŞAAT tarafından gerçekleştirilmiştir.

• **Aktau Uluslararası Havalimanı Yolcu Terminali ve Pist Rehabilitasyonu İnşaatı:** 2010 yılında açıldı. Proje YDA şirketi tarafından gerçekleştirilmiş ve ATM şirketi tarafından işletilmektedir.

• **Atrau Uluslararası Havalimanı Yolcu Terminali:** Hava alanı ATMA şirketi tarafından işletilmektedir.

• **Kashagan Ana İşler Projesi- TR3:** Proje ENKA A.Ş. tarafından yürütülmektedir.

• **Astana Arena Stadyum:** 2009 yılında açıldı. Proje SEMBOL İNŞAAT tarafından gerçekleştirilmiştir.

• **Astana Buz Pisti:** 2011 yılında açıldı. Proje SEMBOL İNŞAAT tarafından gerçekleştirilmiştir.

• **Astana Nazarbayev Üniversitesi:** 2009 yılında açıldı. Proje SEMBOL İNŞAAT tarafından ilave projelerle genişletilmektedir.

• **Almatı Esentai Alış Veriş Merkezi:** ENKA HOLDİNG tarafından bitirilme aşamasına getirilmiştir. İş Merkezi bölümü ATA STROY ve YDA firmalarınca yürütülmektedir.

• **Astana 5 yıldızlı Borovoe Lake Resort Otel Suchinsk Otel Binası Yapımı:** Proje A-TA STROY firması tarafından yürütülmektedir.

• **Astana Şehrinin su altyapı şebekesi yenilenmesi işi:** Proje ASLİM ALARKO firması tarafından yürütülmektedir.

• **Pavlodar kentinde bir Bakır Tesisi projesi:** Proje ASLİM ALARKO firması tarafından yürütülmektedir.

• **Astana'da Nazarbayev Üniversitesi Kampüsü: CAMİ Projesi:** Proje SEMBOL İNŞAAT tarafından yürütülmektedir.

• **MEDIA CENTER binalarının yapımı:** Proje SEMBOL İNŞAAT tarafından yürütülmektedir.

• **Almatı'da bir büyük İŞ VE FİNANS MERKEZİ'nin inşası ile toplu konut projesi:** Proje YDA İNŞAAT tarafından sürdürülmektedir.

• **Almatı'da Ahsel Kent toplu konut projesi:** proje 44 hektarlık bir alanda AHSEL İNŞAAT tarafından yürütülmektedir.

• **Almatı'da AVM İnşaatı:** Projenin inşası A-TA Stroy firmasınınca yürütülmektedir.

• **Astana'da bir MÜZE PROJESİ yapımı:** Proje YDA şirketi tarafından sürdürülmektedir.

• **Abudabi AVM inşaatı:** Astana'da prestij projelerinden olup, Baytur İnşaat A.Ş. ve ZETAŞ-Zemin Teknolojisi A.Ş.'nce yapılmaktadır.

• **Kazakistan'da mobil telefon servis sağlayıcılığı hizmetleri:** Türkiye'li firması KCELL faaliyetleri kapsamında tüm teknik altyapı hizmetleri yine alt yüklenici konumunda olan Türkiye'li firmalarınca gerçekleştirilmektedir.

Bunun dışında iş alındı belgesi almadan yürütülen projelerin sayısı ve niteliği proje bittikten sonra ya da açılış esnasında ortaya çıkmaktadır.¹³¹

Tablo 35: 2010 Yılında İş alan Firmalar ve Projeler Listesi

Sıra No	Firma Adı	Proje Adı	Proje Tutarı (Dolar)
1	Elips İnşaat Pazarlama İnşaat Ltd. Şti. Astana Şubesi	Tuğla (Biriket) Örne ve İnce İşler İmalatı	4.516.255
2	TOO İda Yapı Kuruluş	Sigara Fabrikası Binası İnşaat ve Taahhüt İşleri	27.377.741
3	İnta Mühendislik İnş. Mim.Müş.Tekstil San. Ve Tic. A.Ş.	Kcell Kuzey Kazakistan 125 BTS'lik 2.Faz Genişletme Rollout Projesi	2.000.000
4	Türkish Petroleum International Co.Ltd.(Тріс)	Güney Karatöbe ve Laktıbay bölgelerinde Petrol Sondaj Kuyusu Açılması	25.000.000
5	KZ Nur Group Ltd. Şti.	Astana Şehri 2010 Senesine Kadar Yağmur, Kanalizasyon Sisteminin Geliştirilmesi Etap II	1.000.000
6	KZ Nur Group Ltd. Şti.	Nur Mübarek Üniversitesi Ek Bina İnşaatı	7.788.959

¹³¹ T.C. Ekonomi Bakanlığı Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (çevrimiçi), <http://www.musavirlikler.gov.tr>, Haziran 2013

7	Akar İnşaat İhr.Tic. San. Ltd.Şti.	Astana- Kostanay Yolu 1137-1200 kmler arası Yapım İşi(Teknik personel ve Kiralık makine ile teknik danışmanlık işi)	8.163.265
8	Yamanlar İnşaat Montaj San. Ve Tic. AŞ.	Scaffolding Supply and Instolation and Dismantling For KPP ve KUT (KUT-WP 20a ve KPP için Yapı İskele Malzem Temini, Montajı ve Sökülmesi)	1.461.272
9	Yamanlar İnşaat Montaj San. Ve Tic. AŞ.	Piping and Equipment Insulation Works (TR3) (Boru Hattı Döşeme ve Yalıtımı Donatımı İşleri (TR3))	9.200.000
10	Taşyapı İnş.Taah. San. ve Tic. A.Ş.	Astana Şehri Kabanbaybatur Caddesi Üzerinde İsim Nehrinden Geçen Ramstor Ticaret Merkezi Bölgesinde Bulunan Köprü Rekonstrüksiyonu Konusunda Ek Taahhüt İşleri	1.389.513
11	Tanı İnş.ve Taah. San.Tic. Ltd. Şti.	Almatı ve Astana İş Merkezleri İnşaatı	22.500.000
12	Too Okan Constraction	Bayterek Kempinski Tesis İnşaatı	79.640.006
13	Sembol Uluslararası Yatırım Tarım Peyzaj İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. Astana Şubesi	Astana Şehrinde Buz Pateni Stadyumunun İnşaatı	81.609.777
14	DEC Elektromekanik Mühendislik Taahhüt San. ve Tic. A.Ş.	Astana Buz Pateni Stadyumu Elektro Mekanik Tesisat İşleri	500.000
15	Dorçe Kazak Construction and Prefabricated Building Industry Co. Ltd.	Caspian Gas Corp.'a ait Shagyrly-Shomyshty Sahası Shift Workers Camp İnşaatı	7.206.809
16	Dorçe Prefabrik Yapı ve İnşaat San. Tic. A.Ş.	Region Gas Project	2.998.840
17	Dorçe Prefabrik Yapı ve İnşaat San. Tic. A.Ş.	KSS Building Project	1.400.000
18	Dorçe Prefabrik Yapı ve İnşaat San. Tic. A.Ş.	KSS Building Project	215.000
19	Dorçe Kazak Construction and Prefabricated Building Industry Co. Ltd.	Construction of Shagyrly-Shomyshty-Central Asia Centre Main Gas Pipeline Central Booster Compressor Station Complete With Gas Treatment Unit and Autonomous Power Plant	533.991
20	Dorçe Prefabrik Yapı ve İnşaat San. Tic. A.Ş.	Beinau şehri Shagyrly-Shomyshty Gaz sahasındaki şantiyenin bina malzemelerinin tedariki	145.760
21	Alsim Alarko San. Tes. Ve Tic. A.Ş.	Astana Su Dağıtım ve Kanalizasyon Projesi	98.796.113
22	DEC Elektromekanik Mühendislik Taahhüt San. ve Tic. A.Ş.	Astana Buz Pateni Stadyumu Elektro Mekanik Tesisat İşleri	

23	Yönel İnş. Taah. ve Tic. Ltd. Şti. Astana Şubesi	Yönlendirilebilir Yatay Delgi Metoduyla İçmesuyu ve Kanalizasyon Hatları Yapım İşi	6.724.069
24	Bozdemir İnşaat ve Mühendislik Ltd. Şti.	Notice of Award of W 912 ER-10-C-0068 Ministry of Defense (Various) Kazakhstan Proje Numaralı İnşaat ve Onarım İşleri	4.965.413
25	İnta Mühendislik İnş. Mim.Müş.Tekstil San. Ve Tic. A.Ş.	Kcell Kuzey Kazakistan 125 BTS'lik 2.Faz Genişletme Rollout Projesi	6.000.000
26	Sembol Uluslararası Yatırım Tarım Peyzaj İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. Astana Şubesi	Astana Şehrindeki Teleradyo Kompleks yapısı	204.752.514
27	Sembol Uluslararası Yatırım Tarım Peyzaj İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. Astana Şubesi	Astana Şehrindeki 5000 Kişilik Yeni Cami İnşaatı	47.169.811
28	Ahsel İnşaat Taahhüt ve Ticaret A.Ş.	Almatı şehri Auezovskiy rayon Rayimbek Caddesi kuzeyi Akbulak semti batısında Ahsel Kent konut kompleksinin inşaatı	17.884.536
29	MAKİMSAN Asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic. A.Ş.	Çimkent-Kızılorda Yolu İnşaatı	2.700.000
30	Yüksel - Turkuaz –YDA İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti.	Esentai Alışveriş Merkezi İnce İşleri	61.650.000
31	DEC Elektromekanik Mühendislik Taahhüt San. ve Tic. A. Ş.	Astana Şehri Teleradyo Kompleks İnşaatı Mekanik Tesisat İşleri	600.000
32	Alsim Alarko Sanayi Tesisleri ve Ticaret A.Ş.	Taldykol Atıksu Arıtma Projesi Faz-1	31.052.829
33	Yönel İnşaat Taahhüt San. ve Tic. Ltd. Şti. Astana Şubesi	Yönlendirilebilir Yatay Delgi Metoduyla İçme suyu ve Kanalizasyon Hatları Yapımı İşi	606.469
34	Rahsar İnşaat Taahhüt İnşaat Malzemeleri Madencilik Petrol Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Batı Avrupa – Batı Çin Uluslar arası Transit Geçişi (CAREC 1b&6b), (7 lots Güneyde -Kazakistan Bölgesi), SWRP-2057-2111-ICB(W/2)-002/2009	62.643.288
35	Sembol Uluslararası Yatırım Tarım Peyzaj İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. Astana Şubesi	Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı – Ulus Lideri Vakfı ve Kütüphanesi inşaatı	100.000.000
36	Alsim Alarko Sanayi Tesisleri ve Ticaret A.Ş.	Bozshakol Bakır İşleme Tesisi Projesi Dizayn, Tedarik ve İnşaat İşleri	476.651.690
37	Zemin Teknolojisi Uluslararası A.Ş. Astana Şubesi	Astana- Abudabi Plaza Projesi İKSA(Enjeksiyon Perdesi, Hafriyat ve Yer Altı Sularının Kontrolü İşleri)	24.794.557
38	Zemin Teknolojisi Uluslararası A.Ş. Astana	Astana- Abudabi Plaza Projesi İKSA (Beton Fore	17.477.589

	Şubesi	Kazık İşleri ve Yer Altı Sularının Kontrolü) İşleri	
39	Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.	Offshore Civil Construction Works	194.483.108
40	Cengiz İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KAZ: MFF CAREC Transport corridor I, Jambıl Bölgesi, Proje 3, Lot II, (162-260 km'ler arası) Otar-Blagoveshchenka Yol İnşaatı	123.257.324
41	Cengiz İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Aktobe-Martuk-Rusya Federasyonu Sınırı yolunun yeniden inşaatı projesi, (0-102km'ler arası)	94.293.969
42	Baytur İnşaat Taahhüt A.Ş.	Abu Dhabi Plaza Work Package 3 - Foundation works up to ground level (su basmanı çalışmaları ve 4 katlı bodrum Otopark yapımı)	64.956.648
43	Senimdi Kurylys LLP	Petrol boru hatları bağlantıları ve diğer üstyapı bakım onarımları ile ilgili ana işler ve faaliyetler	6.073.607
44	Alsim Alarko Sanayi Tesisleri ve Ticaret A.Ş.	Taldykol Gölü Rehabilitasyonu ve Atıksu Arıtma Projesi Faz-II	33.635.115
45	DEC Elektromekanik Mühendislik Taahhüt San. ve Tic. A. Ş.	Kazakistan Tarihi Müzesi (KTM) Mekanik Tesisat İşleri	450.000
Proje Bedelleri Toplamı			1.965.815.836

Kaynak: T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı, 2012

3.3.2 İnşaat Sektörü ile İlgili Etkin Yayın Kuruluşları

Kazakistan, yabancı yatırımları özendirme noktasında almış olduğu kararlar sebebiyle Türk Cumhuriyetleri içerisinde en fazla yatırımın gerçekleştiği ülkedir. Türkiye’li firmalarının Kazakistan’daki faaliyet alanları başta müteahhitlik hizmetleri olmak üzere, gıda, süt ürünleri, tuğla, bakır, demir-çelik, tekstil, dericilik ve petrol gibi geniş bir yelpazede meydana gelmektedir.

En başta belirtilmesi gereken inşaat kompleksleridir. Türkiye’li özel sektörü güçlü bir şekilde dış ilişkiler kurmaya yönelmiş ve bu inşaat faaliyetleri alanında daha fazla görülmüştür. Türkiye dünya piyasasındaki pastanın paylaşımında geç kaldığı için 1980’li yıllarda dünya pazarlarında inşaat faaliyetlerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. SSCB’deki Türkiye’li inşaat sermayesi 80’li yılların sonlarında gelişme trendine girmeye başlamış ve 90’lı yıllarda bu faaliyetler daha da hızlanmıştır. Bu firmalar birçok açıdan karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Bunun sebepleri; Orta Asya

kriterlerine göre işin çok büyük ölçekli ve kaliteli olması, fiyatların nispi olarak düşük olması ve firmaların çeşitli ödeme şekillerine açık olmalarıdır.¹³²

Tablo 36: Kazakistan’da Faaliyette Bulunan Türkiye’li İnşaat Firmaları - 2012

№	FİRMA ADI	SEKTÖR
1	Turkuaz YDA Stroy	Üst Yapı İnşaatı
2	Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.	Özel Projeler, Yol Alt Yapı ve Üst Yapı İnşaatı
3	Sembol Uluslararası Yatırım Tarım Peyzaj İnşaat Turizm San. ve Tic. A.Ş.	Üst Yapı İnşaatı
4	Güneş Constraction	Üst Yapı İnşaatı
5	Ahsel İnşaat A.Ş.	Üst Yapı İnşaatı
6	Tepe Constraction	Üst Yapı İnşaatı
7	Nuhoglu İnşaat San. ve Tic. A.Ş.	Üst Yapı İnşaatı
8	Baytur İnşaat Taahhüt A.Ş.	Alt ve Üst Yapı İnşaatı
9	Alke İnşaat Sanayii ve Ticaret A.Ş.	Üst Yapı İnşaatı
10	Tanı İnşaat ve Taah San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Üst Yapı İnşaatı
11	A-Ta Stroy Ltd. Şti.	Üst Yapı İnşaatı
12	Umut Yapı Ltd Şti.	Üst Yapı İnşaatı
13	Turkish Petroleum İnternational Co. LTD.(TPIC)	Petrol Sondaj Çalışmaları
14	AkDenk Limited Constraction Company	Üst Yapı İnşaatı
15	EMTA Constraction	Üst Yapı İnşaatı
16	Eksen Proje İnşaat Turizm ve Ticaret AŞ.	Üst Yapı İnşaatı
17	Elips İnşaat Pazarlama İnşaat Ltd. Şti. Astana Şubesi	Alt Yapı ve Üst Yapı İnşaatı
18	Elips İnşaat Pazarlama İnşaat Ltd. Şti. Almatı Şubesi	Alt Yapı ve Üst Yapı İnşaatı
19	Polimeks Constraction KZ	Alt Yapı ve Üst Yapı İnşaatı
20	İnta Mühendislik İnş. Mim.Müş.Tekstil San. Ve Tic. A.Ş.	Elektrik Elektronik Mühendislik, Baz İstasyonu
21	İda Yapı Kurulis Ltd. Şti.	Alt Yapı ve Üst Yapı İnşaatı
22	Akar İnşaat İhr.Tic. San. Ltd.Şti.	Yol İnşaatı
23	Yamanlar İnşaat Montaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Yol İnşaatı
24	GATE İnşaat Taahhüt Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Yol İnşaatı ve Petrol İşleri
25	Best Stroy Service	
26	Taşyapı İnş.Taah.San.ve Tic.A.ş.	Yol İnşaatı
27	Dorçe Kazak Construction and Prefabricated Building Industry Co. Ltd.	Yol İnşaatı ve Petrol İşleri
28	Yöndel İnş. Taah. ve Tic. Ltd. Şti. Astana Şubesi	Yol İnşaatı, alt yapı işleri
29	Alsim Alarko Sanayi Tesisleri ve Ticaret A.Ş	Yol İnşaatı, alt yapı işleri, Su Kaynakları ve Dağıtım
30	Bozdemir İnşaat ve Mühendislik Ltd. Şti.	Üst Yapı İnşaatı
31	Ceylan Ltd.	Yol, Altyapı ve Üstyapı İnşaatı
32	Al Steel Construction Ltd. Şti. Meriç Group Ltd.Şti	Yol, Altyapı ve Üstyapı İnşaatı
33	Dekor Astana Ltd. Şti.	Yol, Altyapı ve Üstyapı İnşaatı

¹³² Mehmet Dikkaya, **a.g.m.**, s.8

34	TOO OKAN CONSTRUCTION	Üst Yapı İnşaat
35	MAKİMSAN Asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic. A.Ş.	Yol, Altyapı ve Üstyapı İnşaatı
36	Eko İnşaat ve Ticaret A.Ş.	Yol, Altyapı ve Üstyapı İnşaatı
37	Net Mühendislik Elek. San. ve Tic. A.Ş.	İnşaat Elektrik Tesisatı
	Zenet Mühendislik Ltd. Şti.	İnşaat Elektrik Tesisatı
38	Rahsar İnşaat Taahhüt İnşaat Malzemeleri Madencilik Petrol Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Yol, Altyapı ve Üstyapı İnşaatı
39	ZETAŞ-Zemin Teknolojisi A.Ş.	Zemin Etüdü ve İnşası
40	Cengiz İnşaat San. ve Tic. A.Ş.	Yol İnşası
41	Aktau Center Stroy	Üst Yapı İnşaatı
42	KazStroy Patriot	Üst Yapı İnşaatı

Kaynak: T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, KATIAD Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı, 2012

Resim 1:

Türkiye’li Müteahhitlik Firmalarınca Kazakistan’da Gerçekleştirilen Prestij Projeler

Evrazya Üniversitesi, Sembol İnşaat

*“Nazarbayev Üniversitesi” Araştırma Eğitim Kompleksi.
Mevcut rektörlük ve ana binaları. Cephe rekonstrüksiyonu, Sembol İnşaat*

Hazreti Sultan Camii, Sembol İnşaat

Piramit, Sembol İnşaat

Astana Hava Alanı, Sembol İnşaat

Bağımsızlık Sarayı, Sembol İnşaat

Han Çadırı AVM, Sembol İnşaat

Astana Stadyumu, Sembol İnşaat

*Kazakistan Cumhuriyeti İlk Cumhurbaşkanı Vakfı ve Kütüphanesi,
Sembol İnşaat*

Kazak-Türk Lisesi, Sembol İnşaat

*Kazakistan Bozshakol Bakır Konsantre Tesisi,
Aslim Alarko*

*Kazakistan Taldykol Göl Rehabilitasyonu ve Atık Su Arıtma Tesisi,
Aslim Alarko*

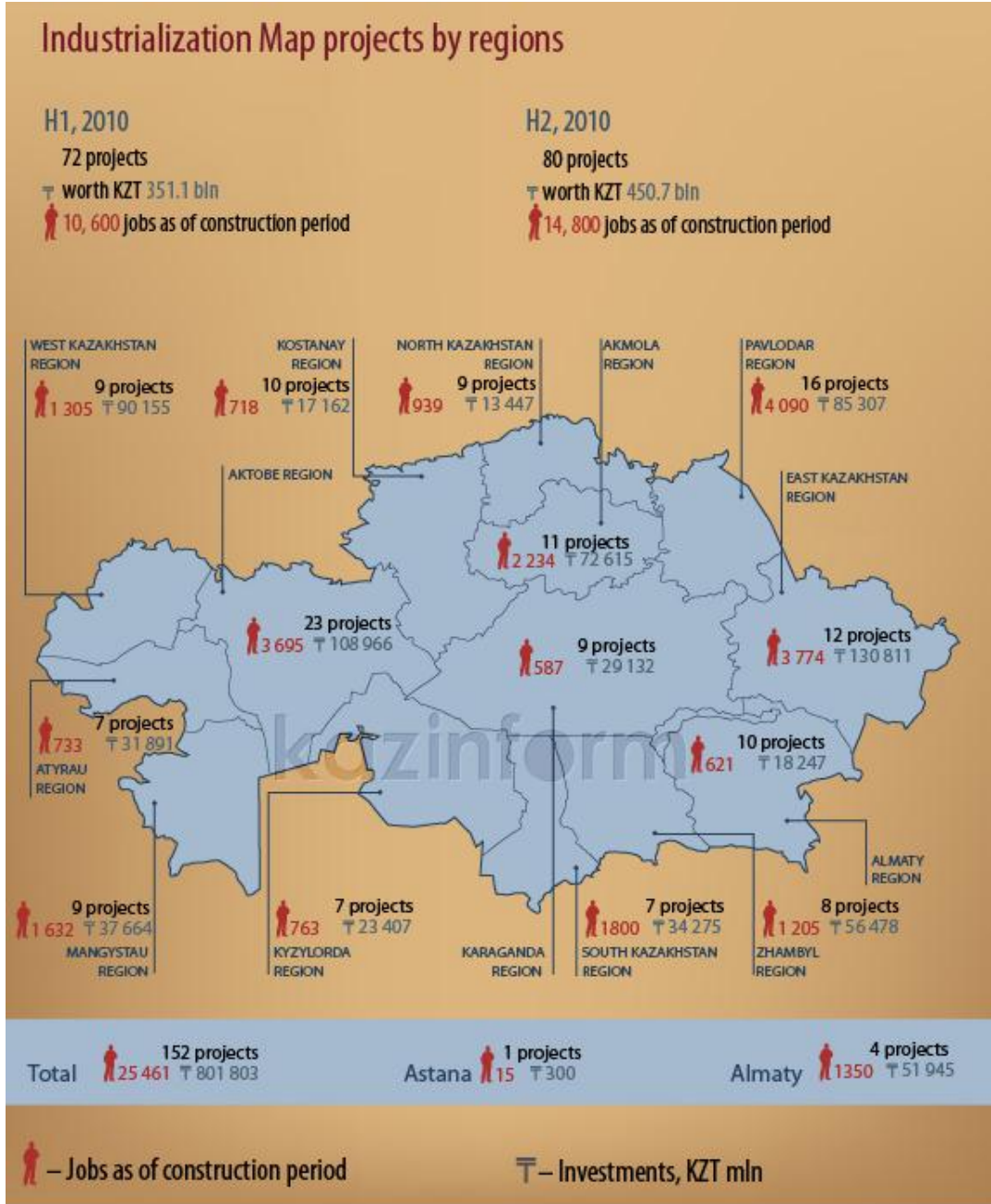
Kazakistan Astana Su Projesi, Aslim Alarko

Semipalatinsk'teki Köprü, Aslim Alarko

Tablo 37: Değerlendirilebilir Yatırım Projeleri

Kazinform © 2010

No reproduction of any part of this publication is authorized without prior written permission from Kazinform www.inform.kz

Kaynak: (çevrimiçi), <http://www.inform.kz>, 2010

3.3.3 Petrol ve Gaz Sektöründeki Şirketler

BDT ülkeleri içinde en zengin petrol yataklarına sahip olan ülkelerden biri de Kazakistan'dır. Kazakistan, petrol ve doğal gaz kaynaklarını değerlendirmek ve geliştirmek için birçok uluslararası yabancı şirketlerle imzalamışlar.¹³³

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı-TPAO, ülkedeki en büyük Türkiye'li yatırımcısıdır. TPAO, Kazakoil ile ortaklaşa kurulan KazakTürkMunay-KTM isimli şirketin hissesine sahiptir.

Kazak Türk Munay. Şirket 9 Ocak 1993 tarihinde TPAO ve Kazakistan Cumhuriyeti Jeoloji ve Mineral Kaynakları Koruma Bakanlığı arasında imzalanan anlaşma ile kurulmuştur. KazakTürkMunay 4 Şubat 1993 tarihinde Kazakistan'da petrol sektöründe devlet tescili yapılan ilk ortak şirket olmuştur. KTM Ltd. 31 Mayıs 1994 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti ile imzaladığı anlaşma ile toplam alanı 26 bin km² olan Batı-Kazakistan, Aktöbe, Atırâu ve Mangıstau bölgeleri gibi Hazar Denizi'nin kıyısında bulunan 7 ruhsatın tuz altı ve tuz üstü seviyelerinin arama ve işletmesi ile ilgili lisans almıştır. Şu anda Kazakistan tarafı ortağı KazMunayGaz şirketi olup, ortaklıktaki payı %51'dir. 1999 yılında KTM Ltd., Mangıstau Bölgesinden, 2004 yılı itibari ile 3 ruhsatta üretim yapmakta olup, bu ruhsatlardan 2,5 milyon ton petrol üretimi gerçekleştirmiştir. Diğer yandan yukarıda belirtilen ruhsatlarda 120'den fazla arama ve üretim kuyuları kazılmış ve test edilmiştir. KTM Ltd. 2003 yılı sonu itibari ile 290 milyon dolar yatırım yapmıştır. Ayrıca, 1999 yılından başlayarak Türkiye tarafının yaptığı yatırımları geri ödemeye başlamıştır.¹³⁴

Tablo 38: Petrol ve Gaz Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	Petrol ve Gaz	Kazak Türk Munay

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

¹³³ Tuba Hatipoğlu, **Kazakistan Ülke Profili**, t.y., s.183

¹³⁴ Mehmet Özbal, **a.g.t**, s.110-111

3.3.4 Ticaret ve Hizmet Sektöründeki Şirketler

Sarar. Erkek hazır giyim sektöründe önemli bir rol oynayan 64 yıllık bir birikime sahip olan Sarar Giyim günümüzde Sarar ürünlerini kendi markası ve başka markalar adı altında 4 kıtada 28 ülke için üretilmektedir. 2007 Yılında Kazakistan'da açılmıştır. Almatı'da iki, Astana' da bir tane şubesi bulunmaktadır. Uzun vadede kalıcı olmak amacıyla Kazakistan'daki faaliyetlerine devam eden Sarar, Kazakistan'ın diğer şehirlerine Sarar'ı tanıtmak amacıyla şube açılması için çalışmalar sürmektedir. Şirket olarak hedeflerin %80'inini gerçekleştirmiş durumda bulunmaktadır..

SARAR, yüksek kalite işçiliği ve ürünleri ile hazır giyim sektöründe dünya markalarıyla yarışmaktadır şu an Kazakistan'da hazır giyimde İtalyan şirketleriyle yarış halindedir. Hazır giyim sektöründe Türkiye'li markası olarak ilk üçün içerisinde yer almaktadır. 25 civarında yerli personel çalışmakta olup, Kazakistan ekonomisine diğer alanlarda da reklam vb. istihdam sağlamaktadır.

Zugo. Kazaktan'lı halkının Türkiye'li ürünlerine olan ciddi sempatisini de gördükten sonra bu ülkede yatırım yapmaya karar veren Oğuzlar Tekstil'in tescilli markası olan "ZUGO" 2007 yılında Kazakistan'da ev tekstil ürünleri alanında Almatı'da ilk perakende mağazasını açmıştır. ZUGO' nun en büyük farkı %100 Türkiye Sermayeli Kazakistan şirketi olmasıdır. Yani Kazakistan'da ev tekstili sektöründe direk üretici olarak halka satış yapan ilk ve tek şirkettir.

Bunun yanında toptan satış ağı kurularak Almatı başta olmak üzere diğer şehirlerde de ciddi bir müşteri portföyü oluşturulmuştur. İlk günden beri doğu bloku ülkelerinde yaygın olan depo toptancılığından farklı olarak merkez şehir olan Almatı'da kendi perakende mağazalarını açan; diğer şehirlerde de bayilik vererek yine aynı konseptte mağazalar açtıran bir toptancı kimliğiyle hareket eden ZUGO, perakende mağazacılıkta da ciddi bir yere gelmiştir.

Marka olma yolunda Kazakistan'daki ilk ev tekstili mağazası olan ZUGO ev tekstiline ek olarak otel tekstili ve promosyon tekstili olarak otellere, spor merkezlerine kendi logoları ile tekstil ürünleri, bütün sektörlerdeki firmalar için de şapkadan, plaj havlusuna, tişörtten atkıya kadar geniş promosyon tekstil ürünü sunmaktadır.

ZUGO'nun Otel ve Fitnes Tekstlinde Almatı'da %40'a yakın pazar payı bulunmaktadır. Bu pay Kazakistan genelinde %20'dir. Promosyon sektöründe ise Kazakistan'da ilk sıralardaki yerini almaktadır. Marka bilinirliğinde ise ZUGO, Almatı'da ilk üç sırada yer almaktadır.

Şirketin vizyonuna baktığımızda komşu ülkelere açılmak, ZUGO markasını Kazakistan dışına da taşımak, öncelikli hedefdir. Ülke genelinde karma satış noktaları hariç olarak 40 tane ZUGO mağazası açmak, bunun yanında otel ve promosyon grupları için pazar payını genişletmek de hedefleri arasındadır.

Almatı'da 8, Kazakistan genelinde 15 mağazası bulunmakta olan ZUGO tekstilin Almatı'da yerel istihdamı 45 kişiden oluşmaktadır. Şirketin cirosunun 3/1'i Türkiye'ye export ödeme olarak gönderilmekte, kalan 3/2'si Kazakistan ekonomisine geri dönmektedir. Reklam, basın vb. alanlarda da Kazakistan halkına istihdam sağlamaktadır.¹³⁵

Sema Hastanesi. Kazakistan ile Türkiye arasındaki teknik ve teknolojik paylaşımı ve sağlık sektöründeki ilerlemeleri paylaşarak yeni katma değer üretimin bütün dünya hizmetine sunmak amacıyla; Türkiye'nin en büyük yatak kapasiteli özel hastanelerinden birisi olan Sema Hastanesi Almatı'da açıldı. Açılan hastane ile birlikte başta eğitim olmak üzere bir çok alanda faaliyette bulunan Türkiye'li girişimciler bu zamana kadar hiç girilmemiş sağlık sektöründe girmiş oldular.

Hastane 2500 metrekare üzerinde kapalı alanda genel hastane ve kalp hastanesi konseptinde oluşan hastane kompleksi kalp damar cerrahi, kardiyoloji, beyin cerrahisi, dahiliye, genelcerrahi, çocuk, çocuk cerrahisi, göz, kulak burun boğaz, radyoloji ve anestezi bölümleri ile hizmet vermekte. Hastanede Yoğun bakım ünitesi de bulunmakta.

Yataklı tedavi katlarında her hasta odasında hemşire çağrı sistemi bulunan hastanede 15 tek kişilik 2 VIP ve 10 yoğun bakım yatağı ile hizmet vermektedir.

Uluslararası düzeyde üniversitelerde eğitimlerini tamamlamış 15'e yakın doktor ve özel eğitim görmüş 20 hemşire olmak üzere toplam 120 personelle ile hizmet vermektedir. Sema Hastanesi sağlık hizmetlerine verdiği önemin yanı sıra hasta ve hasta yakını memnuniyetini esas alan hasta ilişkileri hizmetleri ile tüm hastaların isteklerine cevap vermeyi görev olarak benimsemekte "*Kaliteli Sağlık*

¹³⁵ Mehmet Özbal, a.g.t, s.102-103

Hizmeti” misyonu rehberliğinde bütün Kazakistan’da yaşayan insanlara hizmet ulaştırmak temel amaç olarak benimsenmiş durumdadır.¹³⁶

Tablo 39: Ticaret ve Hizmetler Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	Ticaret ve Hizmetler	Agro Industrial Techno Marketing
2	Ticaret ve Hizmetler	Akgün Yazılım Kazakistan Şubesi
3	Ticaret ve Hizmetler	Alize Sigortacılık ve Aracılık Hizmetleri
4	Ticaret ve Hizmetler	Amanat Consulting
5	Ticaret ve Hizmetler	Anadolu Marketing
6	Ticaret ve Hizmetler	Ase Express
7	Ticaret ve Hizmetler	Atacom 2006
8	Ticaret ve Hizmetler	Atma -Atırau Havalimanı ve Taşıma A.Ş.
9	Ticaret ve Hizmetler	Atmosfer Vent
10	Ticaret ve Hizmetler	Aydın Kırtasiye
11	Ticaret ve Hizmetler	Başak İnş. Taahhüt San. ve Tic. A.Ş.
12	Ticaret ve Hizmetler	Beta Çay (Bayce Ltd.)
13	Ticaret ve Hizmetler	Bosfor Motors
14	Ticaret ve Hizmetler	Burc Medical (Almaty Sema Hastanesi)
15	Ticaret ve Hizmetler	Cat-Central Asia Trading A.Ş.
16	Ticaret ve Hizmetler	City Light Mk
17	Ticaret ve Hizmetler	Didi Engineering Llp
18	Ticaret ve Hizmetler	Ecober
19	Ticaret ve Hizmetler	Elit Nan (Elite Bakery)
20	Ticaret ve Hizmetler	Fahrenheit Plast
21	Ticaret ve Hizmetler	Frames Çilek Mobilya
22	Ticaret ve Hizmetler	Frigoblock (Kazpromholod)
23	Ticaret ve Hizmetler	Geotec
24	Ticaret ve Hizmetler	Glass World
25	Ticaret ve Hizmetler	Global Service
26	Ticaret ve Hizmetler	Gpn Asia
27	Ticaret ve Hizmetler	Groupkaz
28	Ticaret ve Hizmetler	Ideal Otomotive
29	Ticaret ve Hizmetler	İpek Kağıt Kazakistan
30	Ticaret ve Hizmetler	Kaz T-Rema International
31	Ticaret ve Hizmetler	Kaz-Mir Beton
32	Ticaret ve Hizmetler	Kaztech Solutions Ltd
33	Ticaret ve Hizmetler	Keskinoglu Group Of Companies Kazakhstan
34	Ticaret ve Hizmetler	Manas Ltd.
35	Ticaret ve Hizmetler	Mata Stroy Kimya
36	Ticaret ve Hizmetler	Mayar
37	Ticaret ve Hizmetler	Meke Kazakhstan Llp
38	Ticaret ve Hizmetler	Mondial
39	Ticaret ve Hizmetler	Ntc Energy
40	Ticaret ve Hizmetler	Olympic Sports
41	Ticaret ve Hizmetler	Osmanli Taki
42	Ticaret ve Hizmetler	Özyurt Aktöbe
43	Ticaret ve Hizmetler	Paknar Company
44	Ticaret ve Hizmetler	Pier Loti Kz
45	Ticaret ve Hizmetler	Premier Fashion And Sport

¹³⁶ Zaman Gazetesi, 27 Ekim 2011, s. 43

46	Ticaret ve Hizmetler	Ramstore Kazakistan Ltd
47	Ticaret ve Hizmetler	Ramstore Kazakistan Ltd
48	Ticaret ve Hizmetler	Rose Jewellery
49	Ticaret ve Hizmetler	Rotopack Llc
50	Ticaret ve Hizmetler	Sonax Kazakhstan
51	Ticaret ve Hizmetler	Stroy-Soysal
52	Ticaret ve Hizmetler	Surat Technology
53	Ticaret ve Hizmetler	Teksan Aydinlatma
54	Ticaret ve Hizmetler	Tkev
55	Ticaret ve Hizmetler	Tuna Uluslar Arasi Lojistik Nakliyat Ve Diş Ticaret Limited
56	Ticaret ve Hizmetler	Turan Astana-Ns(Sarar)
57	Ticaret ve Hizmetler	Turkuaz Group Of Companies
58	Ticaret ve Hizmetler	Turkuaz Logistics
59	Ticaret ve Hizmetler	Turkuaz Machinery
60	Ticaret ve Hizmetler	Türkistan Hayir Müessesesi
61	Ticaret ve Hizmetler	Unilever
62	Ticaret ve Hizmetler	Unique Plast
63	Ticaret ve Hizmetler	Universal Catering
64	Ticaret ve Hizmetler	Vent Group
65	Ticaret ve Hizmetler	Vesbokz
66	Ticaret ve Hizmetler	Vesnet
67	Ticaret ve Hizmetler	White Cat
68	Ticaret ve Hizmetler	Yampar Expert
69	Ticaret ve Hizmetler	Z&M Trading Company
70	Ticaret ve Hizmetler	Zugo Home&Hotel Textile

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

3.3.5 Gıda ve Tarım Sektöründeki Şirketler

Hamle. Hamle şirketi 1998 Yılında Bifa tarafından açılmış, 2006 yılında ise Ülker Grubu tarafından devralınmıştır. 14.500 ton yıllık bisküvi, yaklaşık 16.000 ton çikolata üretimiyle Kazakistan'daki en büyük fabrikalarından biridir. Farklı kuru pasta, gofret, gofretli pasta, bisküvi ürünleri ve ruletler, çikolata ürünleri ve sakızlar gibi 80'den fazla çeşit ürün bulunmaktadır.

ISO 9001 Sertifikası ve HASSİP gıda sertifikasına sahiptir. Ürünler 2006 yılından itibaren Kazakistan helal standartlarına uygun belgesi ile üretim yapılmaktadır. Fabrikada son derece modern Türkiye'li ve İtalyan makineleri ile sağlıklı bir ortamda üretim yapılmaktadır. Hamle şirketinin 35 milyona Dolara yakın yatırımı bulunmaktadır.

Sultan Marketing. Okan Holding bünyesinde faaliyet gösteren Sultan Marketing 1993 yılından beri ülkede yatırımlar yapmaktadır. Okan Holding'in Kazakistan'daki yatırımları 650 milyon Doları bulmaktadır. Kazakistan' daki en büyük yatırımcılardan birisidir.

Şirket, Kazakistan' ın Almatı şehrinde, özellikle Petropavlovsk tesislerinde “Sultan” markası altında üretilen makarna, un, bisküvi ve çikolatalı ürünlerin Kazakistan ve çevre ülkelere dağıtımını yapmaktadır. Sultan Marketing kendi markaları dışındaki ürünlerin, ithalat ve ihracatı ile birlikte pazarlamasını da yapmaktadır. Sultan Marketing, Kazakistan' ın tamamında ve birçok yabancı ülkede kendi ofisleri, toptancıları, distribütörleri ve dağıtım filosu ile hizmet vermektedir. Orta Asya coğrafyasında Sultan Makarna, Pastamia Makarna ve Kızıljär Makarna, Sultan Şekerleme ve Sultan Un markaları ile tüketicinin ilgi odağıdır.¹³⁷

Tablo 40: Gıda ve Tarım Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	Gıda Tarım	Coca Cola
2	Gıda Tarım	Efes Karaganda Brewery Cjsc
3	Gıda Tarım	Hamle
4	Gıda Tarım	Hilsan Çikolata-Şekerleme Ltd.Şti
5	Gıda Tarım	Meat House
6	Gıda Tarım	Prestij Ltd.
7	Gıda Tarım	Sultan Marketing
8	Gıda Tarım	Talpınıs 2030

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

¹³⁷ KATIAD Üyeleri, (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

3.3.6 Bankacılık ve Mali Sektördeki Şirketler

Kazakistan'da bankacılık sistemi Orta Asya ülkeleri içinde en gelişmiş düzeyde olan sistemdir. Bankacılık sistemi Kazakistan Ulusal Bankası (National Bank of Kazakhstan NBK) denetiminde uluslararası bankacılık standartlarına uyum yönünde hızla ilerlemektedir. Yapılan düzenlemelerle banka ana malında yabancı ortak katılımını sınırlayan düzenlemeler kaldırılmıştır. Böylece Kazakistan piyasasındaki bankacılık hizmetleri milliyet ayrımı gözetmeksizin tüm bankalara açık hale getirilmiştir. Yabancı bankaların Kazakistan piyasasına girişini sınırlayan herhangi yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bankacılık kanunu ile banka açma ve kuruluş düzeni özellikleri, ayrıca bankanın yan kuruluşları ile faaliyetleri net olarak düzenlenmiştir.¹³⁸

KZI Bank. Kazakistan'da faaliyet gösteren KZI Bank, 1993 yılında Kazakistan'daki ilk yabancı sermayeli banka olarak faaliyetlerine başlamış olup, 148 yıllık Bankacılık deneyimine sahip ve sermayesinin %100'ü T.C. Hazinesine ait olan T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin bir iştirakidir. KZI Bank Kazakistan Bankacılık sektöründeki 18 yıllık deneyimine dayanarak, kaliteli, hızlı, güvenli ve müşteri odaklı hizmet anlayışıyla uluslararası standartlarda, geniş kapsamlı bankacılık hizmetleri sunmaktadır. KZI Bank, Kazakistan Mevduat Sigorta Fonu üyesi olarak faaliyet göstermektedir.¹³⁹

Tablo 41: Bankacılık ve Mali Kuruluşlar Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	Bankacılık ve Mali Kuruluşlar	Bank Pozıtvıv Kazakhstan
2	Bankacılık ve Mali Kuruluşlar	Kazakistan-Ziraat International Bank
3	Bankacılık ve Mali Kuruluşlar	Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

¹³⁸ KATIAD Birlik Dergisi, Aralık, Almatı, 2010, s. 40

¹³⁹ (çevrimiçi), www.kzibank.kz, 20 Eylül 2013

3.3.7 İlaç Sektöründeki Şirketler

Nobel İlaç. Ulkar Holding bünyesinde 1964 yılında kurulan ve Türkiye'ye geldiği noktaya yetinmeyip bugün itibarıyla 18 ülkede aktif olarak faaliyet gösteren Nobel ilaç 2002 yılında Nobel AFF'yi 30 milyon dolarlık yatırımla Almatı'da faaliyete geçirerek en büyük yurtdışı yatırımını başlatmış oldu. 2002'den bu yana her yıl 3 milyon dolarlık yatırım yapılmaya devam edilmiştir. Şu an ki yatırım değeri 60 milyon dolar civarındadır.

Tablo 42: İlaç Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	İlaç Sektörü	Abdi İbrahim
2	İlaç Sektörü	Deltapharma Export Import & Marketing
3	İlaç Sektörü	Jsc "Nobel Almaty Pharmaceutical Factory" I
4	İlaç Sektörü	Pfizer H.C.P Corporation (Usa) Representative Office İn Kazakhstan
5	İlaç Sektörü	Sanovel İlaç Sanayi Tic.A.S

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

3.3.8 Eğitim Sektöründeki Şirketler

Kültürel ve eğitim alanında Türkiye ve Kazakistan'ın sağladığı ilişkiler gün geçtikçe gelişmektedir.

Kazakistan'da bazı Türkiye menşeli öğrenim kurumlarının açılmasıyla Kazakistan'da Türkiye eğitim sisteminin, Türkiye'lilerin Kazakistan'da daha geniş bir şekilde tanınma fırsatı doğmuştur. Büyük umutlarla iki ülke arasındaki anlaşmayla kurulan Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, çok sayıda Türkiye'li liseleri Kazakistan halkının memnun etmiş durumdadır.¹⁴⁰

Kazakistan'da T.C. uyruklu kişi, dernek ve vakıflarca açılan 33 öğretim kurumu bulunmaktadır. Ülkede toplam 560 Türkiye'li öğrenci yüksek öğrenim görmektedir.¹⁴¹

Hoca Ahmed Yesevi Üniversitesi'nden başka bir de Türkiye'li özel sektör tarafından kurulan Süleyman Demirel Üniversitesi bulunmaktadır. Bu okullarda

¹⁴⁰ Yerbol Zeidullayev, a.g.t., s. 41

¹⁴¹ BİLGESAM, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı, Rapor 44, Ankara, 2012, (çevrimiçi), <http://www.meb.gov.tr> s. 7

okuyan Kazakistanlı öğrencinin Türkiye ile Kazakistan arasındaki eğitim ve kültür işbirliğine önemli katkıları bulunmaktadır. Kazakistan ile Türkiye ilişkilerinde Türkiye’li özel sektörünün burada açtığı işyerleri ve okulların çok önemli bir katkısı vardır. Zaten Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev de 21. Asra sağlam girebilmenin ancak modern eğitimle gerçekleşebileceğini belirttiikten sonra, Türkiye’li okullarında verilen modern eğitimin kendilerini 21.yüzyıla taşıdığını söylemektedir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in çocukluğu İkinci Dünya Savaşı sırasında Kazakistan’a zorla göç ettirilmiş Ahıska Türkleri arasında geçmiş, bu sebeple Anadolu Türkçesi’ni bilmektedir. Kazakistan Cumhurbaşkanı, Turkish Daily News’den İlnur Çevik’in Türkçe sorduğu soruya, tercümesini beklemeden cevap vermiştir. Son sözünde de, *“Kazaklar Türkçe, Türkler de Kazakça öğrenmeli. Zaten büyük fark yok aramızda, siz kültür dersiniz biz medeniyet, siz seçim dersiniz biz saylav”* diye, Türkçe konuşarak sözlerini tamamlamıştır. Nazarbayev’in arzusu yerine gelmekte ve gelmeye de hızla devam etmektedir. Kazaklar’a Türkçe; Türkler’e Kazakça öğreten bir dil okulu Almatı’da kuruldu. Nazarbayev, iki ülkeyi birbirine yakınlaştıran bu eğitim faaliyetlerini yürekten desteklemektedir.¹⁴²

Halkla ilişkileri de ihmal etmeyen bu okulların yönetimi olumlu imajlarını desteklemek için çalışmaktadırlar. Eğitim kalitesini bir marka haline getirmiş olan bu okullar halk tarafından büyük rağbet görmektedir. Seyrek de olsa bu liseler hakkında Kazakistan basınında olumsuz görüşlerin rastlanmasına rağmen, karşıtlarının dahi bu okulların donanımı ve verilen eğitimin kalitesi hakkında diyecekleri yoktur. Bu okullar genellikle Türkiye ve Türkiye’liler konusunda halkın olumlu düşüncelerine yol açmaktadır. Kazakistan’da halk arasında bu okullar sadece ülke olarak Türkiye ile değil, devlet olarak Türkiye ile özdeşleştirilmekte, bu okulların açılması Türkiye dış politikasının bir parçası olarak algılanmaktadır.¹⁴³

KATEV Uluslararası Eğitim ve Kültür Vakfı. KATEV Uluslararası Eğitim ve Kültür Vakfı Kazakistan ile Türkiye arasında eğitim alanında dostluk ve işbirliğini geliştirmek ve daha ileri düzeylere taşımak amacıyla 1997 yılında

¹⁴² Orhan Sınay, **Kazakistan’ın Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Yapısı**, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.15

¹⁴³ Yerbol Zeidullayev, **a.g.t.**, 41-43

kurulmuştur. Vakıf Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile Kazakistan Cumhuriyeti'nde yerleşik Kazakistan-Türkiye eğitim müesseseleri arasında yapılmış olan eğitim faaliyetleri hakkındaki 07.03.2003 tarihli antlaşma çerçevesinde faaliyetini sürdürmektedir.¹⁴⁴

Vakıf, aynı zamanda, Kazakistan'ın eğitim-öğretim alanında çok sayıda faaliyet göstermekte olan Kazakistan-Türkiye eğitim müesseselerinin kurucusudur. Vâkıfa bağlı olan üstün kabiliyetli çocuklar için açılmış Kazak-Türk liseleri, Jambıl Hesap ve Ekonomik Koleji, Süleyman Demirel Üniversitesi, "Şahlan"okulları tüm Kazakistan içinde çalışmaktadır.¹⁴⁵

KATEV'e bağlı faaliyet gösteren eğitim kurumları mezun ettiği öğrencileri halkının öz değerlerine bağlı, çok dil bilen, dünya ile rekabet edebilecek nitelikte ve çok yönlü yetiştirmiş bireyler olarak geleceğe hazırlamayı kendine ilke olarak benimsemiştir.¹⁴⁶

Kazak-Türk Lisesi. Kazak-Türk Eğitim Vakfı (KATEV) bünyesinde faaliyet gösteren 28 Kazak-Türk Lisesi bulunmaktadır. Kazakşsatn'ın bağımsızlığını almasının ardından 1992 yılında Almatı, Türkistan ve Kokşetau şehirlerinde açılan ilk üç okulun halk nazarında kabul görmesinin ardında bir sonraki yıl da 24 lise açılmıştır.

Liselerin Türk-Kazak işbirliğinin en güzel örneklerinden biri olup, eğitim faaliyetleri ilk olarak ülkede açılan Kazak-Türk Liseleri ile çok büyük anlam kazanmaktadır.¹⁴⁷

3.3.9 Turizm, Otel ve Restoranlar Sektöründeki Şirketler

Daphne Travel. Müşterilerin hizmetin en iyisini sunmayı ve turizmi tam anlamıyla Kazakistan halkına tanıtmayı amaçlayan Daphne Travel International, IATA (Uluslararası Hava Taşımacılığı), TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentalar

¹⁴⁴ KATEV Hakkında, (çevrimiçi), www.katev.kz, Haziran 2013

¹⁴⁵ Mehmet Özbal, **a.g.t.**, s.115

¹⁴⁶ KATEV Hakkında, (çevrimiçi), www.katev.kz, Haziran 2013

¹⁴⁷ **Kazak-Türk Liseleri 20. yılını Kutladı**, (çevrimiçi), <http://www.gazetegercek.com>, 7 Temmuz 2013

Birliği), KTA (Kazakistan Seyahat Acentalar Birliği) ve KATIAD (Kazakistan Türkiye İş Adamları Derneği) üyesidir.

Her yıl şirket kanalıyla Türkiye'ye 6500 turist gönderilmektedir. Kazakistan geneline bakıldığında bu rakamın 60.000 civarında olduğu görölmektedir. Şirket Türkiye'den Kazakistan'a gelen turistlere de ülkeyi gezdirmek için organizasyonlar sunmaktadır.

Firma, önümüzdeki yıllarda Türkiye'ye taşınan turist sayısını 15.000'e çıkarmayı hedeflemektedir. Seyahat acenteleri bazında baktığımızda yıllık cirosu Kazakistan genelinde % 8'ine tekabül eder.

23-25 Nisan 2012 tarihleri arasında Almatı'da düzenlenen 12.Turizm Fuarına katılan Daphne Travel International, Genel Müdürü Mete Şarlak Kazakistan'dan Türkiye'ye giden turist sayısında çok büyük bir artış olduğunu belirtmiştir. Kazakistan pazarı için, kültür ve sağlık turizminde hatırı sayılır artış olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁸

The Intercontinental Almaty. Orta Asya' daki en lüks otellerden biri olarak kabul edilen Inter Continental, Almatı şehrinde daha çok Ankara Oteli olarak tanınmaktadır. Şehrin görölmeye değer yerlerinden biri olması nedeniyle Almatı şehrinin ayrılmaz parçası olmuştur. Otel uluslararası seviyedeki hizmeti ile Kazak misafirperverliğini birleştirmektedir.

Otelin en önemli özelliklerinden çok yıllık tecrübe, 15 senelik iş geçmişi ve dünyanın her köşesinden gelen misafirlerini ağırlamaya devam etmesidir. Konfor ve kusursuz hizmete, 500'den fazla eleman sebatlı çalışması ile ulaşılmaktadır. Böylelikle otel aldığı uluslararası ödülleri ile beraber dünyanın her yerinden gelen iş insanların ve turistlerin memnun etmektedir.¹⁴⁹

Tablo 43: Turizm Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	Turizm, Oteller ve Restoranlar	"Happy Way" Travel Agency
2	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Boss International Tourism (Boss Travel Llp)
3	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Dadaş Ltd.Ş. (Sancak Res.)
4	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Daphne Travel International
5	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Emre Bitik(Amadeus Gds Llp)

¹⁴⁸ (çevrimiçi), www.daphne.kz, Haziran 2013

¹⁴⁹ (çevrimiçi), <http://www.katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

6	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Karlıgaş Turizm
7	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Özyurt
8	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Premier Alatau
9	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Rixos Almaty Oteli
10	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Sinan Önel
11	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Tem Almatı
12	Turizm, Oteller ve Restoranlar	The Intercontinental Almaty, The Ankara İn Kazakhstan
13	Turizm, Oteller ve Restoranlar	Uğur (Orient Cafe)

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

3.3.10 İletişim ve Taşımacılık Sektöründeki Şirketler

Logitrans Lojistik Group. İstanbul merkezli olarak, Moskova, Almatı, Kostanay ve Haskovo'daki kendi yurtdışı ofisleriyle, lojistik ve taşımacılık hizmetini veren Logitrans Kazakistan Almatı'da hizmet vermektedir. C-2 yetki belgesine kayıtlı, 65 adet özmal ve 60 adet kiralık aracıyla, Kazakistan, Rusya, Beyaz Rusya, Türkmenistan ve Ukrayna'ya yapılan uluslararası karayolu taşımacılığının öncüsü durumundadır. Kazakistan Almatı'da 7 aylık süreç içerisinde hedeflenen seviyenin çok üstüne çıkan Logitrans Kazakistan'da kalıcı olmak, daha çok Kazak vatandaşa iş imkânı sağlamayı amaç edinmektedir.

Logitrans Almatı'da büyük şirketlerin taşıma işlerini gerçekleştirmektedir. Şirket Türkiye'den daha çok inşaat malzemeleri ve gıda malzemeleri taşımaktadır. Almatı'dan ise buğday, nohut vb. tahıl ürünleri taşımaktadır.

Bununla birlikte, Avrupa'dan Kazakistan ve Rusya'ya direkt servis verebilme kapasitesine sahiptir. Şirket, denizyolu, havayolu, tren yolu ve kombine taşımacılık alternatifleriyle de, özellikle Kazakistan'a servis ve hizmet verebilmekte olup, Kazakistan içi nakliye hizmetleriyle de her zaman müşterilerine çözüm olmaktadır.

Kendi ofislerinin yanı sıra, dünya geneline yayılmış acente ağıyla, dünyanın her yerinden her yerine, lojistik ve taşımacılık yapmaktadır.¹⁵⁰

Tablo 44: İletişim ve Taşımacılık Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	İletişim ve Taşımacılık	Cruz Logistics
2	İletişim ve Taşımacılık	Globalink Transportation And Logistics World Wide Llp

¹⁵⁰ Kazakistan'da Taşımacılık Sektörü, (çevrimiçi), www.logitransport.com, Haziran 2013

3	İletişim ve Taşımacılık	Gsm Kazakistan
4	İletişim ve Taşımacılık	Logitrans Lojistik Group
5	İletişim ve Taşımacılık	Türk Hava Yolları
6	İletişim ve Taşımacılık	Uni Logistics System

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

3.3.11 Fuar Organizasyonu ve Sivil Toplum Örgütleri Sektöründeki Şirketler

Tablo 45: Fuar Organizasyonu Sektöründeki Şirketler

SIRA	SEKTÖR	FİRMA ADI
1	Fuar Organizasyonu ve Sivil Toplum Örgütleri	Eurasia Fasad
2	Fuar Organizasyonu ve Sivil Toplum Örgütleri	Expo Centralasia
3	Fuar Organizasyonu ve Sivil Toplum Örgütleri	Katev Uluslararası Eğitim ve Kültür Vakfı

Kaynak: (çevrimiçi), <http://katiad.kz>, 30 Mayıs 2013

Tablo 46: Kazakistan'daki Sivil Toplum Kuruluşları¹⁵¹

SIRA	KURULUŞ ADI
1	"Atameken" Birliği" Ulusal Ekonomi Odası
2	Kazakistan Ticaret ve Sanayi Odası
3	KATIAD- Kazakistan Türkiye İş Adamları Derneği
4	KAZKA - Kazakistan İşadamları Derneği
5	K.C. İşverenler Konfederasyonu
6	İşadamları Forumu
7	Kazakistan Bankaları Derneği
8	Kazakistan İşkadınları Derneği
9	K.C. İlaç Ürünleri İthalatçıları Derneği
10	Kazakistan'da Ecza Faaliyetleri Destekleme ve Geliştirme Derneği
11	Hafif Sanayi İşletmeleri Derneği
12	Alkol Ürünleri Üreticileri ve Satıcıları Derneği "KAZALKO"
13	Kazakistan Finansçılar Derneği
14	Turizm Şirketleri Derneği
15	Kazakistan Mobilya ve Ağaç Ürünleri Üreticileri Derneği
16	İşadamları Bağımsız Derneği
17	Gıda Ürünleri Üreticileri Derneği
18	Küçük Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Fonu
19	Kazakistan'daki Avrupa Girişimcileri Derneği
20	Amerikan Ticaret Odası
21	Kazakistan Gümrükçüler Derneği
22	Matbaacılar Derneği
23	Almatı İşadamları Derneği
24	Petrolcüler Birliği KAZENERGY
25	Kazakistan Ulusal Televizyon ve Radyocular Derneği

¹⁵¹ İTO, Kazakistan Cumhuriyeti Özet Ülke Raporu, 2010

3.4 Kazakistan'da Türkiye'li Yatırımcıların Sorunları

Yabancı yatırımcılar için Kazakistan çok çekici görünmektedir. Kazakistan pazarının yatırımcılar için çekiciliğini ise doğal kaynakları, pazar büyüklüğü, Kazakistan'ın stratejik konumu ve istikrarlı siyasi ortamı ve yatırımlara dair uygun mevzuata sahip olması oluşturmaktadır. Bağımsızlıktan sonar ülke ekonomisine 120 milyardan fazla yurt dışı yatırımlar çekildi. Günümüzde öncelikli olan yatırım alanları ise, petrol, gaz ve enerji sektörü; tarım sektörü; taşımacılık, telekomünikasyon ve sosyal altyapı dâhil altyapı sistemi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, finansal kiralama, devlet iştirak payı olmak koşuluyla ortak girişimler gibi faaliyetler yabancı sermayenin ülkeye girmesinde önemli rol oynamaktadır.¹⁵²

Kazakistan'ın zengin doğal kaynakları ve nitelikli işgücü DYSY'lerinin ülke ekonomisine girişinde önemli rol oynamaktadır. Bu özelliği Kazakistan'ı Orta Asya Cumhuriyetleri arasında yabancı yatırımlar açısından en cazip ülke konumuna getirmektedir. Ayrıca, bölgedeki diğer ülkelere kıyasla daha gelişmiş çeşitli ekonomi sektörlerine gerçekleştirilmekte olan reform süreci ile istikrarlı makroekonomik ortam, Kazakistan'ın mal ve hizmet üretim sektörlerine yönelik DYSY girişine olanak vermektedir.¹⁵³

Dünyada sanayi devrimi ile birlikte üretimin boyutları değişmiş, ticari faaliyetlerin gelişim hızı da artmıştır. Atölyelerden şehirlerdeki fabrikalara, fabrikalardan bölgesel fabrikalara, buradan da ulusal fabrikalara geçilmiştir. Bu gelişme yakın geçmişte de daha değişik boyutlar kazanarak; küçük çaplı ihracat olanakları olan ulusal işletmelerden, tek bir yönetim altında ve çeşitli ülkelerdeki faaliyetleri kapsayan çok uluslu şirketlere, günümüzde de küresel işletmelere kadar uzanmıştır.

Dünyadaki yeni ve hızlı değişim ve gelişmeler işletmeleri uluslararası ve küresel üretim yapmaya yöneltmektedir. Söz konusu gelişmelerin dışında kalan ya da küreselleşme süreci içerisinde yer almayan işletmelerin rekabet etme ve ayakta kalma şansı azalmaktadır.

---

¹⁵² **Investicionniye Vozmojnosti** (Yatırım Fırsatları), (çevrimiçi) <http://www.kaztrade.ru/economic/investicii/>, 21 Ocak 2008

¹⁵³ Investment Climate In Kazakhstan, Country Report United Nations Economic And Social Commission For Asiya And The Pacific, (çevrimiçi) <http://www.unctad.org>, 27 Mayıs 2009, s.17

Bu durumu değişime bağlı yeni ticari yapılanmalar ve yeni yatırım alanları, gümrük duvarlarının kalkması, bölgesel birleşmelerin çoğalması, hızlı teknolojik gelişmeler, bazı ürünlerin dünya markası haline gelmesi, işletmelerin ölçek ekonomilerinden yararlanma isteği ve rekabet, stratejik ortaklıklar gibi nedenler desteklemekte ve işletmeleri istemese de çok uluslaşma sürecine sokmaktadır. Dolayısıyla ile bu ve benzeri gelişmeler, işletmeleri geleneksel büyüme yollarından daha çok diğer işletmelerle çeşitli şekillerde işbirliği yaparak daha etkili faaliyet göstermeye, daha hızlı büyümeye ve çok uluslaşma sürecine bir şekilde girmeye zorlamaktadır.

Dünya ülkeleri karşılaştırıldığında, ülkelerin uzun dönem ekonomik büyüme performanslarında önemli farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Uzun dönem büyüme oranları arasındaki farklılıklar ekonomik büyümenin belirleyicileri tarafından açıklanır.

Farklı ülkeler veya ülke grupları için ekonomik büyümenin belirleyicileri ve bunların büyümeyi nasıl etkilediklerini ortaya koyan çalışmalarda büyümenin; ekonomik faktörler, demografik faktörler, teknolojik gelişme, doğal kaynaklar, coğrafya ve iklim, siyasi, sosyal ve kültürel faktörler tarafından açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Büyümenin bu şekilde ifade edilebilecek olan belirleyicileri birbirilerinden ve daha önceki düzeylerinden bağımsız değildiler. Örneğin herhangi bir ülkedeki siyasi istikrar durumu büyümenin ekonomik belirleyicilerini de etkiler ya da daha önceki yıllarda ülkede sağlanan hızlı teknolojik gelişmeler gelecek teknolojik gelişmeler için zemin hazırlarlar.¹⁵⁴

Bugün dönüşüm olarak adlandırılan süreç 1990'lı yılların başından itibaren Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla hız kazanmıştır. Bu sürecin, yani piyasa ekonomisine geçişin çok kolay ve çabuk olacağı düşünölmekteydi. Ancak, merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçmeye ve sistemlerini de buna göre

---

¹⁵⁴ Ağayev, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eştümleşme ve Panel Nedensellik Analizleri", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2010, Sayı:12/1, s.163

yeniden yapılandırmaya çalışan ülkeler arasında farklılıklar olduğu ve beklenilen aksine dönüşümün hiç de kolay ve çabuk olmadığı görülmüştür.¹⁵⁵

Ülkeler belirli bir büyüme hızını yakalamak ya da gerekli gördüğü yatırımları gerçekleştirmek için yeteri düzeyde kaynağa sahip değillerse ya borç kullanırlar ya da yabancı sermayeleri kendilerine davet ederler. Bu da ülkeler arasında sermaye hareketliliğine neden olur.

Yabancı sermaye, dışarda yerleşik durumda bulunan kişi ve kuruluşların ülke içinde mali ya da fiziki yatırım yapmaları ya da ticari faaliyette bulunmaları şeklinde tanımlanabilir. Yabancı sermaye yatırımları bir ülkenin sabit sermaye stokunun artmasına katkıda bulunması, teknoloji ve işletmecilik bilgisi getirmesi, istihdam yaratması, rekabeti geliştirmesi, ödemeler dengesi açığını azaltması, iç piyasaya dinamizm kazandırması, teknik eleman ve yönetici açığını azaltması yönüyle katkıda bulunmaktadır. Söz konusu nedenlerle dünyadaki genel eğilim, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik yönündedir.¹⁵⁶

Yatırımcının başka ülkelerde yatırım yaparken gözettiği amaç göz önünde bulundurulduğunda uluslararası sermaye yatırımları, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve dolaylı (portföy) yatırımları olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir.¹⁵⁷ Her ikisi de sermaye transferi olmakla birlikte doğrudan yabancı sermaye yatırımları sermaye ile birlikte teknoloji, know-how, işletmecilik bilgisinin aktarımını sağlamaktadır.¹⁵⁸

Dünya ekonomisinde önemi gittikçe artan doğrudan yabancı sermaye yatırımları genel olarak, yatırım faaliyetlerini birden fazla ülkede sürdüren ve üretimle ilgili kararları bir merkezden alan veya çeşitli yollarla bağlı şirketlerin kararlarını etkileyen çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır.¹⁵⁹ Çok uluslu şirketleri başka ülkelerde yatırıma yönlendiren temel güdü kar ve karlılığın

---

¹⁵⁵ Nihat Batmaz, “Türkiye - Kazakistan Arasındaki Ticari-Ekonomik İlişkiler, Türk Müteşebbislerinin Bu Ülkede Yaptıkları Yatırımların Boyutu ve Karşılaştıkları Sorunlar”, **Biliğ**, Bahar 2004, Sayı: 29, s.84

¹⁵⁶ Tandircioğlu ve Özen, “Geciş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2003, Cilt:5, Sayı: 4, s. 105

¹⁵⁷ Savaşan, “Vergisel Teşviklerin Yabancı Doğrudan Yatırımlar Üzerindeki Etkisi”, **Mevzuat Dergisi**, 2006, s.107

¹⁵⁸ Karluk, Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları, **ITO Ekonomik Yayınlar Dizisi**, Yayın No: 13, İstanbul, 1983

¹⁵⁹ Çalışkan, “Dünya Yatırım Raporu-2002 Çerçevesinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Değerlendirmeler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ocak 2003,s.27

devamıdır. Karın devamlılığını sağlayan en önemli etken ise ekonomik ve siyasi istikrardır.¹⁶⁰ Yapılacak yatırımın niteliğine göre, ülkenin gelişmişlik seviyesi, piyasa büyüklüğü, dışa açıklık, vergi ve teşvik politikaları da önem taşımaktadır. Bu nedenle, yabancı yatırımları çekmek isteyen gelişmekte olan ülkeler bu konuda daha da özendirici düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Bu düzenlemeler piyasaların serbestleşmesi, yatırım indirimi, vergi tatili, bedava arsa tahsisi, vergi indirimi olabileceği gibi tanımların yapılması ve hatta teşviklerin verilmesi şeklinde olabilmektedir¹⁶¹

Çok uluslu işletmeler, ülkelere çeşitli stratejiler kullanarak girerler. Bu stratejiler, ihracat, lisans, yetki ve teknoloji anlaşmaları veya ülke dışında üretim, portföy yatırımları, yönetim anlaşmaları, yabancı şube açma, küçük şirket, otak girişim vb. şeklinde sıralayabiliriz.

Türkiye’li firmaların çok uluslu işletmecilik faaliyetleri ve bunların gelişimi 1980’li yıllar ve daha çok 1990’lı yıllar ve sonrasında görülmektedir. Bunda da sermayenin yurt dışına ihracına ilişkin çıkarılan kanun ve sağlanan teşviklerin etkili olduğu söylenebilir.¹⁶²

Kazakistan, Türkiye’nin Orta Asya Cumhuriyetleri içinde en fazla yatırımlarının bulunduğu ülkelere biridir. Kazakistan Ulusal Bankası verilerine göre 2010 yılında ülkeye giren doğrudan Türkiye’li yatırımları 62,8 milyon dolar, 2011 yılında ise 119 milyon dolar düzeyindedir. 1993 – 2010 yılları arasında gerçekleşen doğrudan Türkiye’li yatırımlarının toplam tutarının ise 2,5 milyar dolardan fazla olduğu değerlendirilmektedir. Ülkedeki Türkiye’li şirketlerinin faaliyetleri ticaret, telekomünikasyon, otel işletmeciliği, supermarket işletmeciliği, petrol ürünleri ve gıda imalatında yoğunlaşmıştır. Türkiye, Kazakistan’ın maden çıkarma sektöründe faaliyet gösteren 10 büyük yatırımcı ülkeden biridir.¹⁶³

Kazakistan, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri içinde halihazırda en elverişli iş ortamını sağlayan ülkedir. Ancak pazara giriş yapacak Türkiye’li firmalarının

---

¹⁶⁰ Güçlü, “Yabancı Sermaye Çekimi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, 2003, s. 8

¹⁶¹ Göz, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Adana, Sayı:1, 2009, s.1

¹⁶² Osman Barak, “Kazakistan’da Yerleşik Türk Firmalarının Yapısı ve Geleceğe İlişkin Öngörü ve Öneriler”, Çankırı Karatekin Üniversitesi, **International Conference on Eurasian Economies 2011**, SESSION 6C: Orta Asya Ekonomileri III, s.448

¹⁶³ DEİK, **a.g.r.**, s.12

Kazakistan'ın bir dönüşüm sürecinden geçmekte olduğunu, bu bakımdan ülkede çok çeşitli fırsatlar bulunmakla birlikte, iş ortamını elverişsiz hale getiren bazı zorlukların mevcudluğunu dikkate alması gerekmektedir

Kazakistan'da yatırım yapmış olan firmaların karşılaştıkları temel sorunların nelerden ibaret olduğu öncelik sıralamasına göre Tablo 47 'de gösterilmiştir.

Tablo 47: Karşılaşılan Temel Sorunlar

Karşılaşılan Temel Sorunların Türü	Oran (%)
Vergi Sisteminin Karışıklığı ve Ağırlığı	22.4
Gümrük İdarelerindeki Sorunlar	18.6
Alacakların Tahsili	10.3
Bankacılık Hizmetlerinin Gelişmemiş Olması	6.2
İcra İflas Hukukunun Zayıflığı	5.7
Ulaşım Hizmetlerinin Yetersizliği	5.3
Yan Sanayiinin Gelişmemiş Olması	8.6
Bakım-Onarım Servis Hizmetlerinin Yetersizliği	6.4
Kambiyo Rejiminin Katı Olması	6.5
Haberleşme Hizmetlerindeki Yetersizlik	2.1
Diğer Altyapı Eksiklikleri	7.9
TOPLAM	100.0

Tablo 47'de görüldüğü gibi, Kazakistan'a yatırım yapmış olan toplam 136 firmadan 30'u (% 22.4)'u vergi sisteminin karışıklığı ve ağırlığını karşılaşılan en önemli sorun olarak görmektedir. Bunu, önem derecesine göre % 18.6'lık bir oranla gümrük idarelerindeki sorunlar, % 10.3'lük bir oranla alacakların tahsili, % 8.6'lık bir oranla da ülkede yan sanayiinin gelişmemiş olması Türkiye'li firmalarının Kazakistan'da karşılaştıkları temel sorunların başında gelmektedir. Kazakistan'da vergilendirmenin yapısı, işleyişi, vergi kodu ve bölgelerarası mali ilişkiler açısından önemli değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, hala kaydedilmesi gereken ilerlemeler bulunmaktadır. Vergi sisteminin karışık ve anlaşılmasının güç olması, yatırımcının yapacağı yatırımdan vazgeçmesine neden olabilir. Çünkü, yatırımcının nazarında ekonomik mevzuatın önemi büyüktür. Gümrük idarelerindeki sorunların başında; üretimin devamını sağlamak için gerekli olan hammadde, makine, araç-gereç v.b., ihtiyaç duyulan malların ithalinde malın gümrüklerden alınması esnasında büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunlar, malın zamanında teslim edilmemesi, bürokratik işlemlerin çokluğu ve görevli memurların kanuni olmayan ekstra ücret talebinde bulunmaları gibi. Karşılaşılan temel sorunlardan bir diğeri ise, alacakların

tahsilinin zamanında veya hiçbir zaman yapılamaması sorunu. Bunun da temel nedeni, ülkedeki icra iflas hukukunun zayıflığı ve uygulanan cezai müeyyidelerin hafif olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁶⁴ Dış Ekonomik İlişkiler Kurumunun yaptığı çalışmada, coğrafi uzaklık nedeniyle nakliye masraflarının yüksekliği iki ülke arasındaki ticaretin genişlemesi önündeki ana sorunların biri olarak tespit edilmiştir. Taşımacılıkla ilgili sorunlar Türkiye–Kazakistan ticari ilişkilerinin gelişimi önündeki en önemli engeldir. Günümüzde ticari taşımacılık büyük ölçüde karayolu ile yapılmaktadır. İki ülke arasındaki uzaklık nedeni ile taşımacılık maliyetleri ülkeye ihracat sırasında ortaya çıkan maliyetlerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ayrıca ülkenin sahip olduğu geniş topraklar nedeni ile ülke içi taşımacılık da fiyatlandırmada büyük paya sahiptir.

Ülke içi taşımacılık, ülkenin kentlerinin birbirine çok uzak mesafelerde bulunması ve karayollarında tesis yetersizliği nedeni ile zordur. Demiryolu ve karayolu ulaşım hatlarının rehabilite edilmesi ve kombine taşımacılığın geliştirilmesi taşımacılıkla ilgili sorunların aşılmasında etkili olacaktır. Bu çerçevede, ülkede iş yapacak iş insanlarının depo bulundurması büyük önem arz etmektedir.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ Nihat Batmaz, **a.g.m.**, s.94-95

¹⁶⁵ DEİK, **a.g.r.**, 2012, s. 14

SONUÇ

Sahip olduğu ekonomik kaynaklar itibarıyla Orta Asya Cumhuriyetleri içinde oldukça güçlü bir konumda bulunan Kazakistan'da, bağımsızlığın kazanılmasından sonra yaşanan ağır kriz aşılmış, ekonomik istikrar sağlanmış, ekonomik mevzuatın iyileştirilmesi ve özel sektörün canlandırılması konularında ilerleme kaydedilmiştir.

Bağımsızlığı izleyen yıllarda oluşan cazip yatırım ortamı ve piyasa reformlarında kaydedilen başarı ile birlikte Kazakistan'a Türkiye'li girişimci göçü hızlanmaya başlamıştır. Kardeş dost ilişkiler nedeniyle ekonomik ilişkiler her geçen gün artmaktadır. Günümüzde Kazakistan Orta Asya Cumhuriyetleri içerisinde halihazırda en elverişli iş ortamı sağlayan ülkedir. Bulduğu coğrafyanın siyasi ve ekonomik anlamda en istikrarlı devletlerinden birisi olan Kazakistan Türkiye'li yatırımcılar için de önemli fırsatlar barındırmaktadır. Ekonomik alanda istikrarın sağlanmasında önemli bir payı da Türkiye'li girişimciler oluşturmaktadır. Nitekim Türkiye ülkedeki en büyük 15. yatırımcı konumundadır.

Türkiye'li firmaları doğrudan dış yatırımlarda bulunarak veya ortaklıklar yoluyla Türk Cumhuriyetleri'nde önemli yatırımlar yapmışlardır. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında çeşitli alanlarda ilişkilerin ve işbirliğinin esaslarını düzenleyen yaklaşık 300 adet anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla, bu ülkeleri ekonomilerinin güçlendirilmesi, sosyal yapılarının iyileştirilmesi, bağımsızlıklarının ve uluslararası toplumla bütünleşmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Kazakistan'da faaliyet gösteren Türkiye'li şirketler yoğun olarak hizmet sektöründe ve inşaat sektöründe faaliyet göstermektedirler. Türkiye, Kazakistan'da beşeri sermayenin yetiştirilmesi ve ikili ilişkilerin geleceğinin şekillendirilmesinde büyük etkiye sahip olacağı düşünülen eğitim yatırımları açısından etkili görünmektedir. Bu noktada Türkiye ile Kazakistan arasında Büyük Öğrenci Değişimi projesi, TİKA'nın eğitime desteği ve devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından açılan okullar önem kazanmaktadır. Açıkladığımız sektörler yanında, işbirliği yapılan diğer sektörler; iletişim, sağlık, turizm, finans, ilaç maden-metalurji, tarım, sanayi, ulaştırma ve enerji sektörleridir.

Tarihi, kültürel ve dini yakınlık, coğrafi açıdan birbirini tamamlayan ülkelerden oluşma, zengin hammadde kaynaklarına ve geniş bir pazara sahip olma,

ECO'nun bir işbirliği-entegrasyon girişimi olarak başarısının yüksek olabileceğine işaret etmektedir.

Kazakistan ile Türkiye arasında varolan ortak dil, din, kültür ve coğrafi yakınlık Türkiye'yi bir anlamda bu Kazakistan'a işbirliği yapma sorumluluğu gerçekleşmiştir. Sağladığı altyapı hizmetleriyle ve Türkiye'li iş insanlarının Orta Asya Cumhuriyetleri'nde yaptığı yatırımlarla yerine getirmeye çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

- AĞAYEV, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Orneğinde Panel Eştleme ve Panel Nedensellik Analizleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı:1, 2010, ss.159-184
- Ahıska **Gazetesi**, Almatı, 2 Mart 2012
- AKYÜREK Salih, “Kazakistan’da Türkiye ve Türk Algısı”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Rapor No:44, Ankara, Mart, 2012
- Almatı Büyükelçiliği, **Ticaret Müşavirliği**, DTM Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Ülke Raporu, Nisan 2006
- ANDİCAN Ahat, **Değişim Sürecinde Türk Dünyası**, Emre Yayınları, İstanbul, 1996
- ANDİCAN Ahat, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya**, İstanbul, 2009
- Ankara Ticaret Odası**, Kazakistan Ülke Raporu, İGEME, (çevrimiçi) <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1319&1=1,2006>, 2006
- ASANOVA M., “İstihdam ve Ücretler Çekme Konusunda Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **E. A. Buketov adında Karaganda Devlet Üniversitesi Dergisi**, Kazakistan Cumhuriyeti, Karaganda, 2009
- AVŞAR B. Zakir, Solak Ferruh, Yorulmaz Ayşe, Yorulmaz Ferhan, **Yeni Bir Yüzyıla Doğru Türkiye Ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:64, Ankara 1993
- BAIMUKHAMEDOVA Gulzhan, **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarına Yönelik Teşvik Vergi Politikaları ve Kazakistan Uygulaması**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008
- BARAK Osman, “Kazakistan’da Yerleşik Türk Firmaların Yapısı ve Geleceğe İlişkin Öngörü ve Öneriler”, **International Conference on Eurasian Economies**, Çankırı Karatekin Üniversitesi, SESSION 6C: Orta Asya Ekonomileri III, Türkiye, 2011, ss. 448-455
- BATMAZ Nihat, “Türkiye-Kazakistan Arasındaki Ticari-Ekonomik İlişkiler, Türk Müteşebbislerinin Bu Ülkede Yaptıkları Yatırımların Boyutu ve Karşılaştıkları Sorunlar”, **Biliğ**, Sayı:29, Bahar 2004, ss.83-104

- BDT Ülkelerinde Demokrasiye Geçiş ve Anayasa Yapımı**, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara, 1993
- BİSSALİYEVA Gulnara, **Kazakistan'da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İstihdam Üzerine Etkisi**, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2011
- BÜLBÜL Mahmut, “Kazakistan Cumhuriyetinde Yürütme ve Yasama Fonksiyonu”, **Yasama Dergisi**, Sayı:8, Ocak-Şubat-Mart-Nisan, 2008, ss.65-101
- CANUZAKOV T., “Kazak Degen Söz Kaydan Şıkkan”, **Culdız**, Sayı: 3, 1983
- ÇALIŞKAN, “Dünya Yatırım Raporu-2002 Çerçevesinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Değerlendirmeler”, **DTM, Dış Ticaret Dergisi**, Ocak, 2003
- DEİK, **Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu**, Kazakistan Ülke Bülteni, 2012
- DİKKAYA Mehmet, “Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Ekonomik İlişkileri”, **Biliğ**, Sayı: 9, Bahar 1999, ss.1-19
- DİKKAYA Mehmet, BORA Ali, “Çağdaş Kazakistan’ın Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin yeri, **OAKA**, Cilt:1, Sayı: 2, 2006, ss. 110-127
- EKİCİ Gökçen, “Orta Asya’da Darbe Rüzgarı ve Kazakistan’ın Durumu”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 6, Sayı: 62, Haziran 2005
- Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar**, Çev: Abdulvahap Kara, Selenge Yayınları, İstanbul, 2007
- EIU, **The Economist Intelligence Unit**, Country Profile, Kazakhstan Country Profile, 1997-1998
- EIU, **The Economist Intelligence Unit**, Country Profile, Kazakhstan Country Profile, 2006
- GÖVDERE Bekir, Kaleli Hüseyin, “Kazakistan’daki Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 20, 2008, ss.1-18
- GÖZ, **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2009
- GÜÇLÜ, “Yabancı Sermaye Çekimi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, 2003

- HATİPOĞLU Tuba, Kazakistan Ülke Profili, t.y., ss.180-197
- HAYIR Mereym, “Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Ticari İlişkiler ve Coğrafyanın Buna Etkisi”, **Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi**, t.y.
- HUSAYNOV B., “Neftyanoi Lokomotif” (Petrol Lokomotifi), **Ekspert Kazakistan**, Sayı: 1, 2003
- İTO, **İstanbul Ticaret Odası**, KONCA Ali Koray, Kazakistan Ülke Raporu, Ankara, 2012
- KARA Abdulvahap, “Türkistan Türklerinin Kurtuluş Savaşı’na ve Cumhuriyet’e Katkıları”, **Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, No: 3, Kasım 2000, ss. 71-82
- KARA Abdulvahap, Yeşilot Okan, **Avrasya’nın Yükselen Yıldızı Kazakistan**, İTO Yayınları, İstanbul, 2011
- KARLUK, “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları, **İTO Ekonomik Yayınlar Dizisi**, Yayın Sayı: 13, İstanbul, 1983
- KATIAD **Birlik Dergisi**, Almatı, Ağustos, 2011
- KATIAD **Birlik Dergisi**, Almatı, Aralık, 2011
- Kazakistan Büyükelçiliği **Basın Servisi Bülteni**, Sayı:4, Ankara, 2012
- Kazakistan. Dünyadaki Yatırımın Yeni Merkezi**, Türk İşadamları ve Yatırımcıları İçin Kazakistan Rehberi, Kazakistan İstanbul Başkonsolosluğu, İstanbul, 2008
- Kazakistan Ülke Raporu, <http://birlesmismarkalar.org.tr>, Mart 2012
- Kazakistan Ülke Raporu, **KASİAD**, Kocaeli, Aralık, 2012
- KELİMBETOV Kayrat, **İstihdam Raporu**, 28 Aralık, 2011
- Konya Ticaret Odası**, Ülke Raporu, 2008
- Konya Ticaret Odası**, Ülke Raporu, 2009
- KOZİBAEV Manaş, Majitov Sattar, **Kazakistan Cumhuriyeti**, Genel Türk Tarihi (Edit. Hasan Celal Güzel/Ali Birinci), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, t.y.
- OECD** Global Forum On International Investment, New Horizon Sand Policy hallenges For Foreign Direct Investment In The 21st Century: Foreign

- Direct Investment In Kazakhstan, Mexico City, Mexico, (çevrimiçi),
[http:// www.oecd.org/dataoecd/24/16/24222618.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/24/16/24222618.pdf), 26-27 November, 2001
- Orta Asya'da Değişen Dengeler ve Türkiye, **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Ankara, 2007
- ÖZBAL Mehmet, **Türkiye Kazakistan Arasındaki Ekonomi Köprüsü'nde Kazak Türk İşadamları Derneği KATIAD'ın Yeri ve İşlevi**, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Almatı, 2012
- ÖZER Attila, **Antidemokratik Rejimlerin Tümünde Parlamento, Diktatörün Arzularını Gerçekleştiren, Ona Yardımcı Olan Bir Kuruluşur**, y.y., Ankara, 2005
- ÖZER Atilla, **Türklerde Devlet Anlayışı ve Demokratik Rejim**, y.y., Ankara, 2002
- ÖZSOY Osman, **Türkiye'nin İmaj Sorunu ve 2000'li Yılların Eşiğinde Yeni Vizyon Arayışları**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998
- SAVAŞAN, "Vergisel Teşviklerin Yabancı Doğrudan Yatırımlar Üzerindeki Etkisi", **Mevzuat Dergisi**, 2006
- SINAV Orhan, "**Kazakistan'ın Sosyo-Kültürel ve Sosyo Ekonomik Yapısı**", İstanbul Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006
- SOMUNCUOĞLU Anar, **Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001
- TANDIROĞLU, Özen, "Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 4, 2003, ss.105-129
- TAŞAĞIL Ahmet, **Gök-Türkler III (682-745)**, y.y., Ankara, 2004
- TAYMAGAMBETOV J, Baygunakov D., **Kazakstanın Tas Daviri Zerttelüv Tarihi Men Negizgi Maseleleri**, y.y., Almatı, 2008
- TCMB, **Kazakhstan**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, Ankara 1995
- T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (Çevrimiçi),
<http://astana.be.mfa.gov.tr> 13 Nisan 2012
- T.C. Almatı Büyükelçiliği Ekonomi Müşavirliği, **KATIAD Kazakistan İşadamları Derneği, Ülke Raporu, 2010-2011 yılı**, Dr. Zeki Pilge, Özer Oral, Bilal Yeşiltaş, Derviş Öztürk, Ersin Güzel, Almatı, 2012

- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, DTM, **Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Yapısı ve Dış Ticareti**, 2008
- TİKA**, Ülke Profilleri, 2001, Ankara
- TOBB**, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 1996
- TURAN F., Özdemir A., “Türkiye Türk Cumhuriyetleri Ticari ve Ekonomik İlişkileri Hakkında Değerlendirme”, DTM, **Dış Ticaret Dergisi**, Ocak, 2002
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, **İGEME, Kazakistan Ülke Profili**, Ayşe Oya Benli, Ankara, 2009
- ULUDAĞ İhan, Salih Memedov, “Sovyetler Birliği Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Türk Gruplarının Sosyo-Ekonomik Analizi”, Türkiye ile İlişkileri, **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği**, İstanbul, 1992
- YİĞİT Ali, “Kazakistan’ın Değişen Etnik Yapısı”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, Elazığ, 2001, ss.1-15
- Zaman **Gazetesi** , Kazakistan Baskısı, Sayı:7, 16 Şubat 2012
- Zaman **Gazetesi**, Taha Kıvanç, “Kazak Başkentinden Notlar”, 16 Ağustos 1995
- Zaman **Gazetesi**, Kazakistan Baskısı, Sayı: 15, 14 Nisan 2011
- ZEİDULLAYEV Yerbol, **Kazakistan ve Türkiye’nin Karşılaştırılmalı İmajı: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Ampirik bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- www.kazakhstan.org.tr K.C. Büyükelçiliği internet sitesi
- www.stat.kz İstatistik Ajansı Resmi internet sitesi
- www.afn.kz Mali Piyasa ve Mali Kuruluşları Düzenleme ve Kontrol Etme Ajansı Resmi internet sitesi
- www.nationalbank.kz Ulusal Bankası internet sitesi
- www.kkb.kz Kazkomertsbank internet sitesi
- www.katiad.kz Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği internet sitesi
- www.birlesmismarkalar.org.tr (çevrimiçi), Kazakistan Ülke Raporu, Mart 2012

www.katev.kz Uluslararası Eğitim ve Kültür Vakfı internet sitesi

www.musavirlikler.gov.tr T.C. Ekonomi Bakanlığı Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği internet sitesi

www.igeme.org.tr T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), 2009 internet sitesi

www.igeme.org.tr T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), 2011 internet sitesi

www.deik.gov.tr T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu internet sitesi

www.tika.gov.tr Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı internet sitesi

www.tobb.org.tr Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği internet sitesi

www.meb.gov.tr Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi internet sitesi

www.today.kz haber sitesi

www.cia.gov internet sitesi

www.newskaz.ru haber sitesi

www.inform.kz haber sitesi

www.oecd.org internet sitesi

www.kazakhstan-turkey.com internet sitesi

www.orsam.org.tr (Çevrimiçi), KANBOLAT Hasan, “Başbakan Erdoğan’ın Kazakistan Ziyaretinin Analizi: Yeni Stratejilere Doğru”, **ORSAM**, Mayıs 2012

www.turkkazak.com (Çevrimiçi), KATIAD 11 Nisan 2011

www.turkkazak.com (Çevrimiçi), Kazakistan GSYİH Artışı 20 Şubat 2012

www.profinance.kz (Çevrimiçi), Kazakistan Türkiye İş Forumu 17 Mart 2012

www.inform.kz (Çevrimiçi), Kazakistan’da Serbest Bölge (Çevrimiçi), 15 Şubat 2012

www.gazetegercek.com (Çevrimiçi), Kazak-Türk Liseleri 20. Yılı Kutladı, 7 Temmuz 2013

www.konhaber.com (Çevrimiçi), KTO'dan İhracatı Artırmaya Yönelik Çalışmalar

www.kaztrade.ru (Çevrimiçi), Investitcionniye Vozmojnosti 21 Ocak (Yatırım Fırsatları), 2008

www.mz.gov.kz (Çevrimiçi), Sağlık Bakanlığı, resmi internet sitesi. Eylül 2013

www.aktifhaber.com (Çevrimiçi), “Sakaryalı İş Adamları Kazakistan’da”, 30 mart 2013

www.barendergisi.com (Çevrimiçi), SEYLEHANOV Yerbulat, “Kazakistan Yeni Gelişme Aşamasında”, 9 Mart 2008

www.dtm.gov.tr (Çevrimiçi), ŞAHİN Yaman, “Türk Cumhuriyetlerinde Ekonomik Reformların 10.Yılı. DTM Dergisi, Ocak 2002

www.invest.gov.tr (Çevrimiçi), “Türkiye Kazakistan Stratejik Ortaklık Anlaşması”, 23 Ekim 2010

DEVLET PROGRAMLARI

“Ak-Bulak” Devlet Programı, <http://www.primeminister.kz>, 27 Şubat 2013

“Eğitimi Geliştirme 2011-2020” Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Programı, <http://www.edu.gov.kz>, 20 Nisan 2013

“Uygun Konut-2020” Devlet Programı, Kazakistan Cumhuriyeti Başkanlığı Tarafından 21 Haziran 2012 Yılı alınan 821 No’lu Kararı, (değişiklikler ile ekleri, 31 Mayıs 2013), <http://www.hcsbk.kz>, 20 Nisan 2013

“2020 Girişimci’nin Yol Haritası” Devlet Programı, Kazakistan Cumhuriyeti Başkanlığı Tarafından 13 Nisan 2010 Yılı alınan 301No’lu Onayı, <http://adilet.zan.kz>, 20 Nisan 2013